

Dr. JOŠ. KRLÍN

návrat vzdělanců

NÁVRAT VZDĚLANCŮ

I

DR. JOSEF KRLÍN

VĚNOVÁNO

MSGRU EMILU BEAUPINOVI
papežskému prelátu a gen. sekretáři
AMITIÉS CATHOL. FRANÇAISES

Dr. J. KRLÍN

ÚVODEM

Chci psáti o obráceních ke katolicismu. O několika jednotlivcích z řad inteligence francouzské, anglické, italské. A tu jest nutno uvědomiti si několik zásadních pravd.

Intelligentním člověkem je ten, kdo čte v nitru věcí, intus legit. Kdo sestupuje ke kořenům věcí, k samé jejich podstatě. Kdo se nespokojuje jen s povrchem, nýbrž jde do hlubin, do srdce.

»U kořene všech věcí stojí Bůh«, napsal veliký náš myslitel Dr. F. X. Novák ve svém veledíle, v »Kněžských problémech«. Kdo se nedá odraditi překážkami a snaží se proniknouti ke kořenům, setká se s Bohem. Čím hlouběji proniká, tím více se blíží k Bohu. Poznání šíří v člověku světlo, ve kterém vidí, co by mu bylo jinak utajeno.

Svatý Augustin, jeden z největších geniů, které hostila naše země, začíná »Vyznání« slovy o nepokoji člověka bez Boha: »Nepokojné jest, ó Pane, srdce naše, dokud nespočine v Tobě.«

Písmo svaté praví o člověku, popírajícím Boha, že jest bláhovým, hloupým. İnsipiens! Muž opravdu inteligentní jest opakem bláhového, není insipiens, jest sapiens. Rozumí se, že cesta k moudrosti je dlouhá a obtížná a moudrost řadí církev mezi dary Ducha svatého. Tou cestou kráčeli a krácejí přemnozí. Je to cesta od tmy ke světlu, od propasti tmy k propasti světla a nebylo by možno projítí jí bez vyšší pomoci. Návrat k Bohu jest dar, jehož se člověku dostává, a který mu uděluje Dárce všeho dobra. Bez milosti není možné obrácení.

Člověk jest divným tvorem. Spokojuje se často s malichernostmi, pro malé věci opovrhne velikými, libuje si v nízkostech. Ale celý vývoj člověčenstva rovněž svědčí o velikosti člověka, který jest ukojen jedině Nadpřirozenem, uspokojen úplně jenom tehdy, když spočine v náruči Boží. Světcí, mnoho světců, básníci, geniové jsou jasným důkazem této pravdy.

O všechno velké a krásné musí člověk svésti boj, a čím větší a krásnější jest určitá věc, tím urputnější jest zápas, tím těžší vítězství, ale tím i radostnější. Boj člověka o Boha jest nejtěžší, který zná svět, a který musí probojovati a musí probojovávatí člověk. Vítězství záleží v největším štěstí a v nejvyšší blaženosti. Proto se setkáváme při obrácení

lidí, na cestě, po které se ubírají k Bohu, s místy velice nebezpečnými a se zážitky opravdu dramatickými. Když však je lidé přemohli, když dosáhli cíle, jest jejich vnitřní radost tak veliká, že nemají vhodných slov, aby ji vyličili.

Zastavil jsem se u několika básníků, spisovatelů a snažil jsem se zachytiti stoupání jejich duše k Bohu. Každý z nich má jiné vlastnosti, jiný charakter, kráčí proto každý jinou cestou. Jsou mezi nimi lidé, kteří jsou založeni spíše citově, i lidé, kteří jsou založeni spíše rozumově. Odlišným jest i podnět k obrácení. U některého byla východiskem bolest, u některého čtení, studium, prostředí. Neviditelné působení milosti protíná často jejich vývoj a svádí jej na dráhu jistoty. Jsou prostě strženi a musí pokleknouti a říci jako sv. Pavel: »Domine, quid me vis facere? — Pane, co chceš, abych učinil?«

Bůh jest naprostá Dokonalost. Obrácení k Bohu nemůže proto býti nazváno slabostí, neboť z menšího člověka stává se člověkem větším, z méně dokonalého dokonalejším, z chudého bohatým. Dílo přechetných konvertitů po obrácení vyznačuje se větší krásou a hloubkou, než bylo před obrácením. Je to samozřejmé, neboť víra dává člověku světlo, jsouc sama světlem, a čím jest hlubší víra, tím více je světla v knize, v životě, v díle.

KATOLICKÁ OBRODA VE FRAN-
COUZSKÉ LITERATUŘE OD LET
OSMDESÁTÝCH

Osmnácté století, století encyklopedie, mělo strach z tajemství, jež inspirovalo ještě Corneille a Racina, velké básníky francouzského klasicismu, i Bossueta a Pascala, hluboké myslitele. Tito umělci a křesťané poznali krásu a sílu náboženských pravd a vybudovali na nich nádherný chrám, své nesmrtelné dílo. Z nich žije a mohutní Polyeukt a jiní hrdinové Corneillovi. Nemohl lépe korunovati své dílo Corneille, než překladem Kempenského »Následování Krista« a nemohl krásnějším věncem ovíti své dílo Racine, než když do něho vložil vonné květy církevních hymnů a písní mystiků starokřesťanských.

Dílo myslitelů, spisovatelů a básníků druhé polovice XVIII. století má jinou inspiraci. Encyklopedisté hlásali štěstí, pokoj, radost, ctnost mimo křesťanství a proti němu. Věda, umění, literatura nechtěly míti nic společného se zdroji křesťanské nauky. Jest zbožněn rozum a člověk vyvýšen na místo Boha. Encyklopedistická nauka jest chlebem intelligence a vyšších vrstev společnosti francouzské ještě dlouho ve století následujícím, kdy byla prohloubena francouzskými scientisty, jsouc obohacena o prvky německého a anglického racionalismu a idealismu.

Na prahu XIX. století stojí dva velcí lidé: myslitel Joseph de Maistre, autor nesmrtelných »Večerů petrohradských«, promísených zážehy pravdy věčné, a básník Chateaubriand, který

vytýčil proti předsudku o nemožnosti inspirace z víry vznešenost tajemství víry, která dávají i umělci podnět k dílům a vzněcují jeho obrazotvornost.

Chateaubriand zahlédl ideu krásna, rozpomíná se na ni a chce ji vtěsnati ve tvary smyslům přístupné. Ale jeho pohled, utkvělý na Absolutno, byl strhován k zemi vášní a ctižádostí. Proto jest u něho zříti ustavičný nepokoj a zmítání. V jeho díle jsou vedle stránek hlubokých a vznešených stránky slabé a prostřední. Již již se zdá, že obejmeme ideu v celé její nádheře, a v tom jest jeho pohled stržen, slovo se láme a stává se temným. Nemohl proto změnit duše živené racionalismem a nedovedl toho ani romantism, poněvadž, jak praví R. Vallery-Radot, »mu scházela pevná náboženská nauka, Chateaubriand nebyl svatým Tomášem a domníval se, že stačí změnit vnějšek, aby byly obrozeny duše«.¹⁾

Zdálo se, že Lamartinem se obnoví tradice Corneillova a Racinova. Ve svém uměleckém kředu, v »Meditacích«, prohlásil, že základem všech dojmů, které byly vrženy přírodou do jeho duše a srdcem do jeho veršů, jest »hluboký instinkt Božství ve všech věcech, živá jistota, intuice existence a činnosti Boží ve hmotném stvoření a v myslícím lidstvu; pevné a neochvějné přesvědčení, že Bůh jest posledním slovem

všeho, že filosofie, náboženství, poesie jsou toliko projevy, více méně úplné, našich vztahů s Bytostí nekonečnou, příčlemi žebře, po kterých stoupáme k Tomu, který jest«.²⁾ Ale Lamartine skončil v bludném spiritualismu, který nebyl ničím jiným, než panteismem. Totéž pozorujeme u Huga; zoufalství a pochybnost se ozývají z krásných veršů Musseta, který nechtěl věřit v Boha, jenž mu připadal krásným sice, ale neexistujícím.

Romantism neupokojil srdce, poněvadž zbloudil a v celém životě i mravech se projevuje úpadek. Heroism, vznícený geniem Napoleonovým, jest stále více zatlačován a nepodařilo se ani mohutným veršům Hugovým jej vzkřísiti. V životě se hlásí materialism a pesimism s ubíjejícími rozkošemi a snížením charakterů. Bylo třeba ukázati nové prameny životní síly, hledati novou cestu k velikosti. Našla se ve filosofii a vědě. Není to po prvé v dějinách, neboť již Descartes a Bacon očekávali od vědy blaženost na zemi.

Tou filosofií byl positivism, mající své předchůdce jak v encyklopedismu, tak v kriticismu Kantově. Neexistuje nic mimo zjevy a zákony. Vše jest relativní, nic není absolutního. Duch lidský může vše proniknouti, neexistuje žádné tajemství. Všechny poznatky jsou dostupny lidskému rozumu. Poněvadž jest vše relativní a nic absolutního, jest metafysika zbytečností

a nesmyslem. Renan doplňoval toto učení v ohledu náboženském. Pokusil se snížit Krista na člověka, a tak podkopati budovu církve, která uchovává neporušenu vzpomínku na Vtělení. Národu, rozloučivšímu se s Nadpřirozenem a zavrhujícímu Zjevení, podává místo víry v Boha víru v rozum a ve vědu.

Positivism neuspokojil mnohých lidí, a jest zajímavé, že jeden z největších jeho hlasatelů, Littré, umíral jako věřící katolík, zaopatřen a smířen s Bohem. Není možné jasnější odřeknutí bludu.

Scientism, který pokračuje v díle positivismu a jehož hlavními vůdci jsou Renan a Taine, jest dílem lidským a má nahraditi náboženství, jež jest dílem božským. Náboženství mluví o Bohu a o člověku a o vzájemných vztazích člověka jako tvora k Bohu Stvořiteli. Scientism uznává toliko člověka, jenž jest sám sobě bohem. Náboženství tvrdí, že rozum lidský nemůže obsáhnouti určité pravdy, scientism jest přesvědčen, že rozum může experimentální metodou vše obsáhnouti a vše poznati, a že mimo pravdy, odkryté rozumem a zpracované vědou, není a nemůže býti nic pravdivého. Mimo přírodu a nad ni neexistuje nic a jediné to jest pravdou, co může lidský rozum sám zjistiti.⁸⁾

Berthelot jása v předmluvě svého díla »L' Histoire de l' Alchimie«, že »svět jest dnes

již bez tajemství» a takovým jest i duch díla mladistvého Renana »L' avenir de la science«.

Scientism neuznává Boha a neuznává ani nesmrtelné duše. Člověk nemá ani svobodné vůle, jest determinován ve svém jednání račou, prostředím, dobou. Činy mravní jsou téže podstaty, jako zjevy fysicko-chemické. Není žádné odpovědnosti. Není jedné pravdy absolutní, jest tolik pravd, kolik jest myslících hlav. Bylo by omylem, tvrdí dále Renan, domnívati se, že pravda jest cílem zkoumání vědcova, jest toliko prostředkem k cíli, jímž jest intelektuální radost. Hledání pro hledání, vědění pro vědění, kritika pro kritiku. E. Hello, rozebíraje toto učení Renanova, právem je charakterisuje jako negaci života, náboženství, umění a vědy.

Positivism a scientism musily logicky skončiti v materialismu. Taine, Renan a Zola ovládli generaci. Taine proto, že »vědu, jindy tak nepřístupnou a nezáživnou širokým inteligentním vrstvám, podával spíše s dramatickým pathosem nadšení, s bezpečnou jistotou tvůrčího ducha, nežímavnou empirií a váhavými analysami ců. Množství toužilo po vědě, dal mu tedy vědu v té formě, v níž byla nejprístupnější, dráždíc spíše cit a obraznost, než aby mluvila k rozumu.«⁴⁾

Renan zbavoval člověka odpovědnosti a dovedl strhujícím stylem a lehce přístupnými důkazy uchvátiti hlavně mladé, jichž se stal miláč-

kem, ba modlou. Do jaké až míry zbožňovali mladí Renana, dokazují slova, která napsal jeden z nich, René Salomé: »V této době svého mládí jsem četl Taina a hltal — v originále jest slovo: dévorer — Renana.«⁵⁾ Věřilo se všeobecně »v monistickou a mechanistickou nauku,« že jest vše podrobno Zákonům, s velkým Z, a že tento svět jest tvrdým sečleněním účinků a příčin, jež věda pozítří dokonale vysvětlí.«⁶⁾ Taine ve svém díle o Byronovi píše prorocky: »Věda se konečně blíží a blíží se k člověku . . . V tom užití vědy a v tom pojmání věcí jest umění, jest mravouka, politika, nové náboženství, naší věcí jest hledati je.« Bourget, který citoval tato slova Tainova r. 1922 v »Nouvelles pages de critique et de doctrine« (I., str. 5—6), poznamenává: »Ještě dnes se chvěji při opisování oněch slov. Byla K r e d e m mého mládí.«

Scientism zavrhl metafysiku jako snění o věcech nepřístupných našemu smyslovému jednání a hledal v metodě pravidla jednání a chování. Na něco však zapomněl: Na člověka, a proto musil ztroskotati, Scientism, stavěje své zámky, neuvažoval, bude-li v nich moci člověk žíti. Zapomněl, že člověk má netoliko mozek, nýbrž i srdce, které se potřebuje kořiti něčemu vznešenému, že má duši, která není úplně ukojena ničím pozemským, a která prahne po Ne-

konečnu. A že člověk nedosáhne klidu a štěstí, odpoutá-li se od něho.

Léta osmdesátá znamenají nejmohutnější rozmach scientismu, ale jsou zároveň »smutnými léty osmdesátými,« jak dí Claudel. Tehdejší generace jest nemocna, má v sobě mnoho nemocí: »Kolísavost vůle, sofistický kompromis svědomí, diletantism vždy napolo odpoutaný a vždy lhostejný, všechny ty slabosti, jež působí, že ještě více závidíme těm, kteří také prošli kruhem mnohých ideí, a kteří neztratili starých někdejší ctností: plné energie charakteru, nezdolné přísnosti u vnitřní disciplině, vážného pojetí reality.«⁷⁾

Bourget charakterisuje takto generaci, k níž patřil, vystihl, čeho je třeba k novému životu a novému dílu. Jistoty a radosti nedá scientism. Je tedy třeba hledati je někde jinde. Bourget vykreslil ve svém díle dva typy lidí, odchovaných scientismem a diletantismem, v »Mensonges: René Vincyho a v »Žáku« Roberta Gresloua. Všímám-li si jich, činím tak proto, že vpravdě představují generaci let osmdesátých, jako ji rovněž představuje Huysmansův Des Esseintes a Durtal. Charakterisuje je pesimism, nedostatek naděje, pochybovačnost, neschopnost voliti a milovati, duch analyzy, naprostý a jednostranný intelektualism, úpadek národního cítění, diletantism, kult osobního já. Vincy, potácející se s místa na místo, trpící a rozpol-

těný, sahá ke zbrani. Greslou, pozbyv víry, upadl mravně a upadal stále hlouběji. Užíval, ale rozkoš ho neuspokojovala. Věda, čistá věda, k níž se vrhl po vzoru svého učitele A. Sixta, doufaje, že ona utiší jeho vnitřní neklid a zaplaší smutek, naučila ho sice analysovat, ale nedala mu klidu. Deník, který si píše, jest prosycen slzami.

Huysmansův *Des Esseintes* z »Na ruby« stůně rozháraností, zhnuseností, nudou. Analyzuje, ale analyza ho spíše zabíjí, než aby mu prospívala. Pohrdal lidstvem a »pochopil konečně, že svět se skládá z větší části z chvastavců a blbců.« Okusil všech tělesných rozkoší, četl starou literaturu, obklopil se vším pohodlím, ujel z Paříže, jež se mu již zhnusila »znehučenému, zmalátnělému hypochondrii, zdrcenému vším spleenem.« Omrzela ho i jeho díla a neočekával již nic od života. Může pomoci víra? tázal se sám sebe. »Věřil vteřinu, šel z pudu k náboženstvím, jak za okamžik se jeho víra rozplynula v páry; zůstal přese vše pln zmatku. Věděl nicméně velmi dobře, sestoupiv do svého nitra, že nebude míti opravdu křesťanského ducha poníženosti a kajicnosti.«⁸)

Týž duch se ozývá z děl Coppéových, Goncourtů, z Amielsova Deníku a j.

Jak vyléčiti tuto nemoc? Bourget ukázal na lék. Vincy se nezastřelil, postřelil se toliko.

Přichází k němu na návštěvu jeho přítel a setkává se s knězem, který při rozmluvě ukazuje na kříž a pronáší slova, která možno považovati za slova samého spisovatele: »Nikdo nemluví více o utrpení a o vášních a nikde jinde nenaleznete léku.«⁹⁾ V »Žáku« ještě jasněji jest řečeno, že dovede pomoci jedině víra a správně to pochopil Taine, když napsal Bourgetovi po přečtení knihy: »Snad cesta, již volíte, vaše idea nepoznatelného, nadsvětového vás dovede do mystického přístavu, k jakési formě křesťanství.«¹⁰⁾

Bourget byl dítětem své doby a nadšeným žákem Tainovým. Nevěřil, ale hledal víru. Nevěřil a toužil po víře, s níž kráčel ve svém dětství. Nevěřil a bylo mu smutno. Líčí v jedné své básni smutek, který leckdy prochvíval jeho nitro, a tehdy toužil po návratu dětských let.

» ... Assis au coin du feu,
Malade et seul, j'ai songé tout à l'heure
A cet hiver, où je croyais en Dieu
Et je pleure.«

» ... Sedě u krbu,
nemocen a sám, myslil jsem na hodinu té
zimy, kdy jsem věřil v Boha
a pláču.«

Bourget má dvě vlastnosti, které uspíšily jeho návrat k Bohu. Je to veliká touha po poznání a pak opravdovost k sobě samému. Jeho touha po poznání mu nedovolovala spoko-

jiti se jenom díly XIX. stol. a díly učitelů, nýbrž pudila ho i k Bossuetovi, Pascalovi, Hellovi. Nadchl ho pro ně hlavně L. Bloy, s nímž se tehdy Bourget stýkal — bylo to v letech 1885 až 1887 — a který mu ukazoval nové obzory.

Bourget tušil, že důsledkem hlásaného mechanismu je asi pesimism a amorálnost. A ať již jsou oděny v roucho slohu Maupassantova nebo Huysmansova, Goncourtova nebo Zolova, nejsou toliko nebezpečím pro jednotlivce, nýbrž pro celou společnost. — Bourget, který ještě v »Cruelle énigme« hlásal platnost hesla »Umění pro umění«, tvrdí již v »Žáku«, že myšlenka má vliv na lidské konání, a že umělec toho musí dbáti ve svém díle. »Žák« již hlásá odpovědnost umělcovu, tak chápali tento román i tehdejší kritici, Brunetière, A. France, Berthelot. A. Sixte ze »Žáka«, který se podobá Tainovi, a který svým učením ničil duše, nejsa si toho ani vědom, musí se nad mrtvolou Greslouovou otá-
zati sám sebe: »Jsem vinen jeho zločinem a jeho smrtí?« Místo odpovědi se mu derou do očí slzy a rty šeptají slova Otčenáše.

»Žákem« začíná u Bourgeta stoupání. Pod vlivem velikého kritika Brunetiéra stává se mu problém odpovědnosti umělcovy netoliko problémem náboženským, nýbrž i problémem sociálním. Nežije ve světě člověk sám, ani ne umělec, žije ve spojitosti s druhými. Člověk má duši, »skutečnost, o níž nemůžeš pochybovati, neboť

ji máš» a k tomu musí každý při svém dění přihlížeti. Tato myšlenka se vine v »Cosmopolis«, a velmi vyniká v »Etapě«, románech, které napovídají vývoj Bourgeta samého i jeho obrácení, které bylo dokonáno r. 1902.

Jinou cestou kráčel k Bohu Fr. Coppée, jediný z parnasistů, který s výšin čisté poesie sestupoval až k těm nejnižším a vyděděným a toužil s nimi po radosti a optimismu. Coppée byl dítětem zbožných rodičů, ale po své mravní krizi v mládí a ze studu před světem, jak dí v Předmluvě k dílu »La Bonne Souffrance«, počínal zapuzovati víru a ohlušovati hlas svědomí. Ale cosi pozoroval, co ho mnoho nepotěšilo: Zmocňoval se ho nevysvětlitelný smutek, mizela dřívější jeho radost. Dostavovaly se někdy chvíle takového zoufalství, že pomýšlel na sebevraždu. Přiházelo se mu však též, že někdy přímo dychtil pokloniti se Bohu a spínal k němu ruce a prosil o záchranu. Ohlížel se po záchranné kotvě, jíž by se zachytil, aby neutonul v přílivu pochybovačnosti a smutku. »Jako by ho zval nějaký vnitřní hlas do chrámu, slyšel onen hlas tím spíše, že jeho srdce i ve chvílích nejzoufalejších zůstalo srdcem křesťanským.«¹¹⁾ V té kritické době se těžce roznemohl a před operací cítil na svém čele »van smrti, probudila se v něm hrůza z nicoty a potřeba věčného života.«¹²⁾ Byl operován, nemoc se však nezlepšila a musil býti operován znova. Tehdy myslel, že

se blíží konec jeho života, zavolal kněze, vyzpovídal se, obrátil se.

Zdálo by se, že na obrácení jeho působil nejvíce strach. Není tomu tak. Coppée cítil ve svém srdci ustavičně lásku k Církvi, stále věřil srdcem. Častokráte se mu přihodilo, že, vstoupiv do chrámu, měl duši »naplněnu nebeským nekonečnem a uctivě se znamenal křížem.«¹³⁾ — V jeho verších se ozývá inspirace z víry. Hřích jedině ho zdržoval a nedovoloval mu přikleknouti dříve ke zpovědnici. A hřích v něm i posiloval některé předsudky rozumové. Proto jeho obrácení jest spíše návratem syna k otci, syna, který odešel sice z domu otcovského, ale stále po něm dychtil.

Huysmans se otázel, jako hrdina jeho románu, zda bude moci věřiti? Myslil, že ne. Musil projíti se svým Durtalem celým světem bídy »Tam dole«, zahleděti se do katolického středověku, viděti Nadpřirozeno v hymnech církevních, v dílech Ruysbroeka Podivuhodného, dáti se unést velikostí A. Hella a Léona Bloy, aby došel »Cestou« pokory do »Katedrály.«

Proslovil jsem dvě jména, která nelze opominouti, mluvíme-li o náboženské obrodě Francie a o konversích. Je třeba k nim připojiti ještě jiná dvě jména: Louis Veuillota a Barbeye d'Aurevilly. Hello byl hlubokým myslitelem,

duší opravdu svatou a jeho dílo šířilo světlo. Zatím co katolíci často chodili kolem něho nevšímavě, lidé, kteří pozbyli víry, četli je pro krásu a hloubku jeho myšlenek. Hello, žák filozofa Gratryho, nebojácně a věcně rozbírá, hodnotí a odsuzuje dílo Renanovo a činí tak s takovou přesvědčivostí a s tak přísnou logikou, že nemožno jim odolati. Hello s Barbeyem d'Aurevilly, vrhají do literatury L. Bloy. Barbey d'Aurevilly, Louis Veuillot, největší žurnalista francouzský a E. Hello v časopisech bojují úspěšně proti scientismu, naturalismu, materialismu a jsou nezranitelní. Trhají svatozář kolem hlavy Comptey, Littréovy, Renanovy, Tainovy. Jsou hlasem, který zní na všechny strany Francie, hlasem tak mocným, že je třeba vyslechnouti jej a vypořádati se s ním. Rozdávali rány a dostávali je. Ale jejich slova dávala plody: Prvým byl Léon Bloy, v mnohém jim děkuje za své obrácení P. Bourget, J. K. Huysmans; četba těchto spisovatelů sytila v dobách vnitřního zmítání H. Ghéona, četba a příklad jejich přivedl k Bohu J. Maritaina, H. Massise a j. a j.

Bloy sám jest konvertitou. Dal se vésti v době svého vnitřního zmítání podivuhodným Barbeyem d'Aurevilly, naslouchal hlubokým větám genia Hella, toho křesťana, který celým svým dílem pěl krásu a vznešenost Jednoty, jež jest »Pečetí Pravdy, Dobra, Krásna«, Jednoty,

jež »jest jedním z epitet, jež Církev sama sobě udílí v Kředu«, jak čteme o jedinečné Předmluvě ke »Člověku«, veledílu Hellovu. Přiveden jimi k Bohu, začíná svůj velký zápas, ve kterém byl nemilosrdným až do své smrti, a ve kterém tolikráte slavně zvítězil. Jestliť mnoho těch, které přivedl do lůna katolické církve a to je jeho největší sláva.

Barbey d'Aurevilly nezdál se mnohým věrným křesťanem a jeho časté odpory jim připadaly vším, jen ne křesťanstvím. Vytýkali mu »Historii beze jména,« jako mu vytýkali »Dábelské«, kterých by prý nemohl napsati katolík, ježto jsou povýšením zla, někdy přímo d'ábelského. V Předmluvě k novému vydání »Dábelských«, ve které vypisuje své umělecké kredo, odpověděl d'Aurevilly zřetelně na tyto výtky. Opravdovost jeho víry nelze bráti v pochybnost, znamenalo by to popřít opravdovost jeho díla uměleckého a hlavně kritického, v němž tento původní spisovatel připadá někdy jako metající blesky. Hájil pravdu, hájil Církev, potíral blud s odvahou a pronikavostí, kterou bychom těžko pochopili bez světla víry a jistého uvědomení náboženského.

Bourget, J. Lemaitre, Coppée, Brunetière, Huysmans nezůstali sami. Konec XIX. a XX. století jest znamenán ve Francii četnými konversemi i spisovatelů i učenců, lze skutečně mluvit o náboženské obrodě francouzské intelligence. Jest přirozeno, že obrácení bylo velice těžké, neboť vlivem působení několika generací, zaujatých proti Bohu, vzdálenost mezi člověkem a Bohem byla veliká.

Již při výchově dítě v rodině se střetly často dvě síly úplně odlišné: víra matčina a lhostejnost nebo nevěra otcova. J. Lotte vystižně zachycuje prostředí, ve kterém vyrůstalo dítě koncem minulého a začátkem našeho století. »Jsme synové zakladatelů třetí republiky. Naše dětství plynulo v nadšení boje, který vedli naši otcové proti reakci a v opojení demokratickými vítězstvími.« Proti republice, jež byla ztělesněním odvahy, přímosti, šlechetnosti, tyčila se Církev, »hrozná moc lži, zášti, útisku.«¹⁴) Ale později vliv matčin na děti tím pronikavěji působil. Lotte s úctou mluví o své matce, zbožné ženě, která ráno i večer poklekala s dětmi k modlitbě. H. Ghéon vzpomíná rovněž svého zbožného mládí a René Salomé, ač víra jeho dětství nebyla »ani živou, ani hlubokou,«¹⁵) plnil přece uctivě všechny náboženské povinnosti. Mládí L. Bertranda bylo »velice zbožné« a Lucien Puel de Lobel vzpomíná si na své první přijímání i na léta, kdy se modlíval.

Dítě bylo dáno do laické školy a trpělo velice dualismem ve výchově. Ve škole bylo vychováno bez Boha nebo proti Bohu, a učitelé náboženství ve chrámech vedli je k Bohu. Ch. Péguy říká, že věřili i čemu učil učitel i co vykládal kněz, a že metafysika kněží zanechala u nich hluboký dojem, kdežto morálka učitelů brzy vyprchala z jejich mysli.¹⁷⁾ Ale Péguy se klame. Dítě zvolna ochabovalo v plnění svých náboženských povinností a přestávalo věřit. Přednášky profesorů na školách středních, hlavně profesorů filosofie, dokonaly vnitřní rozvrat. Případ, který krásně vylíčil Barrès ve svých »Déracinés«, se opakoval u Lotteho, Péguyho, Claudela, Saloméa a j. »Na lyceu jsem ztratil víru,« píše o sobě Claudel. »V osmnácti letech jsem se přestal modlit a konat náboženské povinnosti,« doznává Salomé a Pierre de Lescure díval se v poslední třídě »na náboženství jako na ubohou bigotnost.« »Již nevěřím,« řekli si mnozí mladí lidé s H. Ghéonem a žili »bez Boha a bez potřeby Boha.«¹⁸⁾

Nevěřili, neboť měli zatím důvod ke své nevěře. Pravda, měli důvod, ale neměli pokoje a síly mravní. E. Psichari si stěžuje, že nevěra, v níž ho otec, voltairán, utvrdil, ho nechávala »neschopným k sobě samému«.¹⁹⁾ Živili jeho ducha, ale ne jeho duši. Proto byl bez obrany

proti zlu, proti sofismatům a léčkám světa. Bloudil v zahradách otrávených a byl nemocen. »Měl duši stvořenou k obrazu Božímu, schopnou rozeznávat pravdu od lži, dobro od zla. Nemohl uvěřiti, že Pravda a Čistota by byly jenom prázdnými slovy beze všeho vztahu. Měl duši, o dīve, duši, jež nebyla stvořena pro pochybování, ani pro rouhání, ani pro hněv. Byl nemocným, který nemohl poznati žádným způsobem lék. Byl vším znechucen.«²⁰) Cítil prázdnotu ve svém nitru. Věřil, čemu věřila většina lidí a nebyl šťasten.

Claudēl se přiklonil k Renanovi, ale brzy to učení »připadalo velice smutným a nudným« a upadal v »zoufalý stav«. Salomé se stal skeptikem a diletantem, a ač si namlouval, že je šťasten, cítil přece, že prožívá »dlouhé období nemoci.« L. Bertrand žil »ve veliké rozumové anarchii,« neměl ani »jistoty rozumové, ani jistoty mravní.« »Náš nihilism připouštěl toliko nahodilost. Bylo to slabošské a znamenalo konec.«

Mladý umělec jest bez Boha a tvoří své dílo ve vší nezávislosti na nějaké vyšší Bytosti. Jaké jest ono dílo? Není v něm přítomno Absolutno, ale scházejí v něm rovněž pokoj a mír. Místo nich číší z něho bolest, zoufalství a touha vybřednouti z toho života, jenž neuspokojuje. Není

v něm dualismu, ale není v něm ani jednoty, neboť jednota jest možná jedině v harmonii tvora se Stvořitelem. Jest podmíněna úplným skloněním se před velebností Pravdy. Umělec vyjadřuje smyslově Krásno. Krásno jest zářením Pravdy. Aby umělec dospěl jednoty, musí si býti vědom plnosti oné Pravdy. Nuže, tito umělci se právě od Pravdy odklonili a smutek, jenž jest znamením roztříštěnosti nebo touhy, nahrazuje radost, jež je znamením jednoty a jež jest vzdálena. *La Complainte humaine* nazval r. 1889 své prosy Jean Thorel a ten nadpis se mi jeví vhodnou charakteristikou duše spisovatelů, vstupujících v život. Básník trpí? Proč trpí? Proč trpí, když jeho já jest mu jediným světem, když jedině jeho já jest základem všeho? A proč celý svět trpí? »Jak se stalo, že již nemám víry v rozkoš, v radost, a že někdy má intelligence jakoby spala?«²¹)

Vše jest stvořeno pro lásku a zatím básník vidí kolem sebe jen smrt. Od nejmenších fialek až k ptáčeti, od ptáčete až k člověku vše umírá po krátkém dnu radosti.

»Proč se milujete? Láska jest bláznovstvím. Vždyť za nedlouho zemřete, život jest sázka a opravdové lásky na světě není: Proč se milujete?« Rád by zemřel. Chtěl by býti mrtev a cítiti, že jest mrtev, a cítiti, aniž by trpěl, »pozvolné rozkládání toho těla, které mne častokráte činilo tak bídným a nešťastným.« Ale i smrti

se bojí, poněvadž nezná tajemství, jež se za ní skrývá. Otázky: proč, odkud, kam? stále více ho mučí a duše chce na ně odpověď. Hledí na své bratry v minulosti a zří, že uprostřed všeho pachtění a vší bídy byli šťastnější. »Smrtí šli ke svému Bohu, k Bohu, kterého jim odkázali jejich předci.«

Thorel zpozoroval příčinu svého smutku, příčinu svého zoufalství a vyjádřil ji veršem bolestným, v němž stékají slzy lítosti:

»Běda, já jsem též obdržel onen odkaz, ale zabil jsem v sobě Boha, nebo jsem ho nechal zabít.« A umínuje si, že v sobě opět vzkřísí Boha, že bude znovu věřit, stane se pokorným, aby byl šťasten. Ale trvalo ještě dlouho, než našel Boha, našel ho však přece.

Thorel nevyjádřil sám tak výrazně duševního stavu svého a i celé tehdejší generace. Jules Laforgue, ve svých »Complaintes«, trpí rovněž únavou a nudou a v »Mélanges posthumes« se pesimism jeho jen prohlubuje. Úzkost jest cítiti na všech stránkách a za ní jest viděti slzy.

A jednou se zahleděl i Jammes, který miloval a opěval přírodu, již zřel kolem sebe, každý její kvítek, tím spíše člověka, lahodnými verši, aniž pronikal za její clonu, zahleděl se hlouběji a zřel bolest. Zřel chudáky a žebráky, zřel ne-

spravedlnost a bídu, zřel chudobu a nezřel jich v křesťanském světle. Ten pohled byl pro něho hrozný.

Celá příroda lká. Jammes nedovedl tehdy ještě pochopiti, proč vše trpí, jaký jest účel toho utrpení v přírodě, jež tak hluboce pochopil Bloy v »Chudé ženě«. Táže se, jaký má smysl bolest, a jaký má smysl celý život lidský a vlastní jeho život? Sláva? Uplyne a co po ní? Cítí, že jest dítětem, jež ztratilo pravou cestu a jest smutné a pláče. Všemohoucnost rozumu, všemohoucnost umění, o nichž se stále nadšeně mluvilo, ukázaly se bezcennými. Jednoho potřebuje člověk: Boha, neboť člověk je tvor, který potřebuje. Správně to vystihl Delbousquet, když líčil svůj duševní stav po ztrátě víry: »Bez Krista jsem ztratil svoji sílu a své mládí a bolest se usídlila v mém domě.«²³⁾

Nuže, z bolesti a zoufalství, z neschopnosti k činu a z rozpoltění vnitřního zrodila se touha po plnosti, pokoji a radosti v životě i díle. Kde je nalézt? Počíná cesta zmítaných duší přes všechny rokliny. Po různých cestách dospěl každý podle své individuality k vnitřnímu klidu. Nalezli Boha a celé jejich dílo po konversi jest nasyceno z pramenů víry, víry intensivní a hluboce zdůvodněné. Neboť obrácení těch mnohých není jen estetstvím, nýbrž jest opravdovým, vědomým návratem ztracených synů. Dílo jejich bude pěti stejně krásu a vznešenost Boží jako

dílo těch, kteří byli od počátku v lůně Církve. Jejich estetikou budou slova Kristova: »Já jsem Cesta, Pravda a Život,« a jejich poesie bude poesíí mystickou.

Ostatně nastává v poesii a literatuře francouzské koncem století změna, která měla značný vliv na celou generaci. V letech devadesátých odkloňují se někteří umělci od parnasismu i od naturalismu a realismu. Jsou to symbolisté a měli svého předchůdce ve Villiersovi de l'Ile Adam, který žil poslední léta a zemřel jako katolík. Villiers pohrdal vším, co působí jen na smysly a vyhledával naopak, čeho nebylo viděti. Svět mu byl symbolem jiného světa. Francouzští symbolisté byli blízcí katolickému kředu a není divu, že Verlaine zapěl ve své »La Sagesse« nejnádhernější písně mystické, plné vůně pokory, oddanosti a lásky k Bohu a sv. Panně, že Rimbaud, »mystik v surovém stavu a zaniklý pramen, jenž znovu tryská z napojené půdy,«²⁴) prosil na konec za odpuštění, že »se živil lží«²⁵) a smiřuje se s Pravdou: že třetí symbolik, Théodor de Wyzeva, přechází ze symbolismu ke katholicismu sv. Františka z Assisi.

Symbolism i obrat, který způsobil netoliko v poesii francouzské konce století, nýbrž i v životě, pochopíme plně teprve tehdy, uvážíme-li celý tehdejší stav. Pohroma, která stihla Fran-

cii v sedmdesátých letech, vnášení cizích vlivů, německých a anglických, jak ve filosofii — subjektivism — tak v poesii, touha po vybřednutí z malosti, vstup mladých do života, když se zdálo, že po Hugovi a parnassistech není již co říci, konečně objevení několika silných jedinců, vše to měnilo dosavadní směry. Není bez důležitosti, že symbolisté se dovolávali Villiersa, který se ve své »Budoucí Evě« vysmál tomu zbožnění rozumu, které bylo tehdy tak všeobecné.

Všichni cítili, že doba jest rozpoltněná a proto v osmdesátých letech věřili pevně v poslání básníkovo. Jeden ze symbolistických mladých básníků, Ernest Raynaud, vyjádřil později ve svém trojsvazkovém díle »La Mêlée Symboliste« onu víru slovy:

»Náboženství umění se usídlilo na troskách víry. Toto náboženství chce své kněze, své vyznavače, své mučedníky. Staví své basiliky a své kapličky. A to se děje v době, v níž se bortí trůny, v níž vítězí Hervém a Offenbachem opera, v níž ironisuje Renan, v níž Taine láme vzmach duše, ubíraje jí křídla a soudí, že zločin a ctnosti jsou přirozené produkty mozku jako vitriol a cukr. Ale zatím, co se Francie dusí, Wagner do ní zavádí symbolism, a vliv Schopenhauerův se projevuje náhlým zrozením pesimismu.« (44.)

R. 1873 vycházejí tři díla, která zanechala

znatelnou stopu: Rimbaud vydává »Une saison en Enfer«, Tristan Corbière »Les Amours jaunes« a Ch. Cros »Le Coffret de Santal«. Od té doby lze znamenati rozmach, v literárních revuích se objevují nová a nová jména, přibývá časopisů, jest sváděn boj, který svědčí o hledání i o chuti ke tvoření. Ti ze symbolistů, kteří ještě v časopisu »Renaissance« r. 1872 uveřejnili verše spolu s parnassisty pod egidou V. Huga, se odtrhují, nespokojení jen krásou verše pro verš samý, zakládají nové revue a stavějí se kolem nových lidí. Verlaine a Mallarmé mají stále více obdivovatelů a přívrženců.

Symbolism byl reakcí proti všemu, co předcházelo. Proti pasivitě a necitelnosti parnassistů, proti jejich objektivitě ve tvoření a lásce ke krásnému verši pro krásu samu; symbolisté »chtěli od verše zlatý klíč, který by jim otevřel brány snu. Symbolism byl hlavně vstup snu do literatury, byl obrácení pohledu z vnějška dovnitř, rozjímání odrazu věci v nás.« Těmi slovy charakterisuje básník symbolista, Alfred Poizat, tehdejší snažení mladých. (Le Symbolisme 135.) Nelze zde neviděti vlivu subjektivistické filosofie, která pronikala z ciziny do Francie.

Mallarmé, hlava školy, nebyl věřícím křesťanem v plném slova smyslu, ale byl nadšen idealismem, nadšen vším, co jest vznešené a krásné, a přirozeně i tím, co krásného stvořilo křesťanství v umnění, ať výtvarném, ať v hudbě,

ať v poesii. Zdálo by se, že i mnozí jiní zapomínali pro poesii na Boha, nebyla-li jim ovšem poesie sama vírou. Ale mezi symbolisty byl Verlaine a byl i Cardonnel.

Verlaine. Byl různorodý jeho život a jest různorodým jeho dílo. Byl anormálním člověkem, který s nejvyšších výšin klesal do bláta. Byl alkoholik, ale byl veliký básník. Verlaine jest tvůrcem »Moudrosti«, knihy mystických veršů, které jsou z nejlepších, jimiž se může pochlubiti Francie. Nikdo tak úchvatně neopěval Panny Marie, jako Verlaine. Nikdo nedovedl krásnějšími verši zpívati o lásce Boží jako on. A co říci jeho veršům, z nichž tryská bolest nad hříchem a lítost opravdová a pokání?

»Oh! mon Dieu, vous m'avez blessé d'amour
Et la blessure est encore vibrante . . .

Můj Bože, zranil jsi mne láskou
a má rána se dosud chvěje.«

Jako bychom slyšeli středověké písně, dýšící vůní františkánské poesie, když čteme jeho zpěv na Marii:

»Je ne veux plus aimer que ma Mère Marie
Tous les autres amours sont de commendement.
Chci milovati jen svoji Matku Marii,
všechny ostatní lásky jsou nucené.«

A trochu dále:

»Marie Immaculée, amour essentiel

Logique de la foi cordiale et vivace.

En vans aimant qu'est il de bon que je ne fasse.
En vous aimant du seul amour, Porte du Ciel.»

Jedinou, nejvyšší láskou miluje básník Marii, jež jest Bránou nebeskou a z lásky k ní chce činiti vše dobré. Tak se dovede modliti pouze nadšený básník, osvěcený vírou, který, jak čteme v Předmluvě, »vrhl se před oltář dlouho zneuznaný.« a jako »pokorný syn Církve« chce zpívatí jen o kráse a velikosti Boží.

»Verlaine napsal »Moudrost« ve vězení, kde se ho dotkla milost. Po životě plném zmítání a hříchu, opouští ženu a ujíždí s Rimbaudem do Anglie. Po několika měsících od něho prchá, zase ho vyhledává a na ulicích brusselských po něm střílí. Jest odsouzen na dva roky do vězení a tam, sám se sebou, pozdvihuje svůj zrak k nebesům. Vidí celý svůj dřívější život v černém světle. Pláče nad svou minulostí a hledí na kříž, ve kterém zří jedinou záchranu. Opět a opět patří na Ukřižovaného, který mu mluví o lásce k lidem a o bolesti nad nevděkem lidským. A vedle Ukřižovaného, žíznícího po záchraně oveček zahlédá básník jeho přesvatou Matku v slzách. Jeho oči se opět zaplňují slzami.

Verlainův život nelze dáti za vzor věřícímu člověku, nelze mu dáti do ruky ani celé jeho dílo. Ale »Moudrost« a »Láska« jsou z nejkrásnějších veršů mystických, které kdy byly napsány a jejich vliv byl hluboký i proto, že Ver-

laine byl velice milován četnými tehdejšími mladými básníky a inteligencí i proto, že u mnohých, vnitřně rozervaných a neukojených, vzbuzoval touhu po stejném štěstí, které dýše z »Moudrosti«. Verlaine nevydržel jíti po cestě, na kterou byl zaveden svým pokáním v žaláři. Verlaine po nějaké době upadl do svých starých chyb, podlehl svým starým vášním, ale »Moudrostí« zažehl oheň, kterého neuhasil ani jeho pozdější špatný život. »Moudrost« jest pevným bodem ve všeobecném zmítání, jest pochodní lásky.

Louis Le Cardonnel začal psáti své verše jako věřící jinoch. Věřil a byl puzen stále výše a výše. Potřeboval nějak odstraniti prázdnotu, kterou v sobě cítil. Dlouhé chvíle proklečel před oltářem v Notre Dame, kam vodíval své mladé přátele, aby vyslechli krásné církevní hymny a vznešené žalmy. A. Retté, který jako Cardonnel začal uveřejňovati své verše v revuích symbolistů, a který jako četní jeho přátelé nevěřil, vzpomíná na světlou a čistou víru Cardonnela, který jediný prchával neuspokojen debatami o verši nebo pitkami. Cardonnel utíkal vší malosti, dychtě po klášterním tichu a klášterním životě. Odešel do semináře v Issy, ale uspokojení našel teprve v Římě, kde ve francouzském semináři dostudoval bohosloví. Cardonnel uka-

zoval cestu svým životem, slovem a i tím dílem uchvacující krásy, jímž jsou »Carmina Sacra«, v nichž klasická přísnost se ladně spojuje s fran-tiškánskou prostotou. Hluboká víra a žhavá láska, jimiž se chvějí jeho verše, přelévaly se v jiná srdce, vykonávající v nich apoštolát, důstojný básníka.

Celá generace výbojně se staví proti starším z několika důvodů. Národ potřebuje k životu heroické a idealistické literatury. Té nedají spi-sovatelé bez idealismu. Proto Bourget a Brune-tière a jiní spisovatelé a kritici francouzští je-nom v zájmu národního zdraví, v zájmu veli-kosti a pokoje Francie zavrhovali scientistickou nauku, která ochromovala sílu k životu.

Hned v prvním díle, jež jest velikou obžá-lobou scientistické a materialistické nauky, v »Appel des Armes«, vytyčuje Psichari jeden prapor, který od let sedmdesátých byl nevší-mavě pohozen. Psichari učinil středem svého románu lásku k vlasti. S ní úzce jest spjata touha sloužiti té vlasti, touha vystupňovaná v heroism v »Cestě setníkův« a v »Hlasu vo-lajícího na poušti«. Láska k vlasti, heroism, jest prvním odklonem od prostředí, jež ho vychovalo. Jeho výchova a výchova mnohých jiných jich neznalo. Odkryl jim jejich krásy M. Barrès. V době, v níž bylo módou pohrdati vším, co

nebylo čistou vědou, čistou kritikou, čistým rozumem, Barrès, jak dí výstižně Radot, »dovedl vyvýšiti staré hodnoty autority, kredo vlasti a vojenské cti.« Bylo to veliké dílo a pocho-
píme je plně teprve tehdy, když si všimneme
tehdejšího nazírání na vlast u řady francouz-
ských intelektuálů. Jest obsažen ve slovech,
která napsal r. 1891 do »*Mercure de France*«
Rémy de Gourmont. Nazval svoji stať výmluv-
ně: *Le Joujou patriotique* — Vlastenecká hrač-
ka. V ní dí toto:

»Osobně bych nedal za výměnu těch zapo-
menutých zemí, Alsaska a Lotrinska, ani malí-
ček své pravé ruky, kterými prospívá při psaní,
ani malíček své levé ruky, jímž odhazují popel
své cigarety... Snad mne pošlou jednoho dne
na frontu. Půjdeme bez nadšení. Budeme-li se
musit dáti zabít, dáme se zabít bez radosti. Zpí-
váme jiné písně než o smrti za vlast, pěstujeme
jinou poesii. Je-li třeba stručně vyjádřiti naše
cítění, tedy: Nejsme vlastenci!«

Jiným, jako F. Rauchovi, jest vlastenectví
pověrou, která jest nanejvýše hodna literátů.
Není tudíž divu, že za takového stavu myšlení
opadala i touha po odvetě. A tehdy počal Barrès
burcovati svědomí Francie. Po sjednání aliance
mezi Francií a Ruskem r. 1892 vzněcoval vůli
k víře a naději. Volal k mladým, aby milovali
svoji vlast a nezapomínali Alsaska. Žádá, aby
si vytvořili v nitru řád, poslušnost a touhu slou-

žiti. Očišťuje pojem lásky, která mu není již nespoutanou vášní, nýbrž chvěje se touhou oddati se vyššímu cíli, obětovati se.

Barrès a s ním i jiní nemluvili nadarmo. V dílech E. Psichariho, H. Ghéona, Ch. Péguyho ozývá se často slovo: Servir — sloužiti. A jako předpoklad služby vyžadují mladí řád — l'ordre. Ale mladí došli dále než Barrès, jenž byl odchován Renanem, jehož se přidržel ve svém náboženském kredu, odkloniv se od něho v otázce čisté vědy a kritiky. Barrès staví ještě proti sobě individuum a Stvořitele. Psichari, Bertrand, Péguy, Lotte a j. přemohli onu opozici a dospěli k úplné harmonii. S láskou k vlasti, k Francii, s touhou sloužiti jí odcházeli do života, a dříve než obětovali za vlast své životy, objali víru v celé její plnosti a kráse. Vlast jim byla jenom etapou na cestě k něčemu vyššímu.

L. Bertrand a E. Psichari šli k Bohu přes Afriku, přes poušť, která »jest obrazem věčnosti a od níž je tedy možno žádati pravdy, krásna, dobra a vší opravdové věčnosti,«²⁷⁾ jak dí E. Psichari. Poušť je nutila přímo zamysleti se nad sebou samými, nad životem. Poznali, zahlédnuvše se do sebe, jakými skutečně jsou, poznali, že jsou slabými a bezmocnými. Pocho-pili, že »člověk jest nekonečně malou částech-kou,«²⁸⁾ ale že nicméně má veliké poslání. Poušť jim též ukázala Francii, jakou byla a jakou jest. Nemohli popříti, že o její dřívější velikost

a slávu má největší zásluhu víra. Francie byla tehdy »ctnostnou, čistou, prostou a nemůže ji pochopiti nikdo, kdo není křesťanem.«²⁹) A logicky z toho plyne, že jen ten jest opravdovým Francouzem, kdo jest především katolíkem.

Stal se jím Psichari, vnuk Renanův, když r. 1912 konvertoval a chtěl býti vojínem Francie Johanky z Arcu, Francie Pascalovy a Bosuetovy. Stal se jím i L. Bertrand, když r. 1906 složil vyznání víry a na svatých místech v Jerusalemě přijal Tělo Páně. A konečně stal se jím i ten, jenž byl vůdcem mladých, jenž byl od nich velice milován, Ch. Péguy. Tento básník, za nímž šly nadšené řady mladých, se stal ze socialisty katolíkem.

Po devadesátých letech dlužno rozeznávati ve Francii dvojí socialism: demokratický, jehož nejvýznačnějším mluvčím je Jaurès, a křesťanský, jehož šířitelem se stává Sangnier se svým Sillonem. Demokracie měla na vysokých školách své nejnadšenější přívržence. Na École normale byl šířitelem jiných zásad Lucien Herr, přítel studentstva a knihovník. Viděl přicházeti řadu nových a nových, a mezi nimi i Péguyho, který již tehdy, odloučiv se od katolicismu, přiklonil se k socialismu a dal se zapsati do strany. S Péguyem chodili jiní. Jaký byl jeho socialism?

Byl čistě mystickým — slovo, které se často čte u Péguyho — jako byl čistě mystickým jeho zápal v obhajobě Dreyfusově. Péguyho mysticism, toť čistá touha sloužiti nějaké myšlenky beze všech ostatních postranních zájmů. Socialism jeho, toť láska k chudým a touha po pravdě i spravedlnosti sociální, bez ohledu na osobu a na sebe. Proto Péguy byl přímo zdrcen, když zřel stíny v sociální demokracii, když zřel, že vůdcové jen pro své zájmy pracují a pod. Idea ustoupila lidskému egoistickému já. Jest zklamán a ohlíží se po vyléčení. Zřel na lyceu Saint Barbe druhý socialism, socialism hlásaný almužníkem Batiffollem, socialism, jenž se šířil od vydání encykliky Rerum novarum r. 1892 a jenž tehdy vyplňoval srdce katolíků francouzských, hlavně mladých. Zřel činnost Vincenciánů a postava Kristova nezbytně stále znatelněji se rýsovala před jeho zrakem duševním. Z lásky k Němu miluje křesťan chudé a nemiluje jich z lásky k sobě. Čím tento program byl vznešenější! Péguy byl přiveden k sociálnímu poslání Evangelia a k úctě k němu.

Dosti hluboce působil na tehdejší akademickou mládež i Tolstoj, s nímž ji seznamoval mladý profesor, Romain Roland, a o kterém se mnoho dověděli z díla Melchiora de Vogüé. Křesťanská zbožnost a křesťanská láska ruských spisovatelů, kteří byli v »Ruském románu« dáváni za lék francouzské společnosti, upomí-

nali je na mládí prožité v domě otcovském, ve kterém bylo, mluveno slovy Péguyho, vše modlitbou.³⁰⁾

Hlavně jeden myslitel měl veliký vliv na tehdejší mládež: Filosof H. Bergson, mladý učenec, který uměl uchvátiti své posluchače. Bergsonova nauka jest s počátku velkou reakcí proti racionalistickému scientismu. Hájí svobody proti determinismu, spiritualismu, proti materialismu. Když Péguy a Lotte vstoupili na École normale, Bergson »odhaloval tu pronikavou spritualitu, vynalézal nové klady ducha a svobody. Pracoval před svými mladými žáky a s nimi.«³¹⁾ Bergson roztrhal pouta, jimiž je svíral pevně socialism. Lotte, který byl věrným přítelem Ch. Péguyho a považoval se za materialistu, poznamenává, že cítil Boha všude ve »Vývoji tvořivém«, že »cítil Boha na každé stránce té knihy«.³²⁾ Péguy vodíval své přátele na přednášky Bergsonovy, o kterých pak dlouho a dlouho hovořivali.

Bůh užívá díla lidského, počínu lidského ke splnění božských plánů. Dílo, které se někdy zdá beztvárným, se stává východiskem. Umožňuje stoupání. Někdy i dílo, které jest budováno bez Boha, se stává vůdcem na cestě k Bohu.

Přirozeně působila Milost při konversích těch mnohých, o nichž jsem psal. Působila bolest, jež je tříbila a jež jim ukazovala nedostatečnost lidskou. Působil vliv druhých a i přátelství. Ale

obroda náboženská se dostavila a tvoří ji v neposlední řadě konvertité.

Vyjmenoval jsem řadu jmen spisovatelů a básníků, kteří po kratším či delším hledání dospěli k Bohu. Uvedl jsem i několik důvodů jejich návratu. Na jeden nelze zapomenouti, i když není snad přímým. Myslím obrodu náboženského života i tvoření katolíků samých. Neboť nelze popřít, že od let osmdesátých se prohlubuje náboženský život ve Francii, že se prohlubuje i dílo katolíků, a že stále více odpadají výtky méněcennosti, kterou Des Esseintes a Durtal tak často vrhali katolíkům v tvář.

Prohlubování náboženského života obráží se v celém životě národním. Hluboký život z víry jest jakoby rosou, která zavlažuje celé okolí, i ty nejvypráhlejší duše pociťují její sílící moc. Zvrucnění náboženského života katolíků samých jest důležitou podmínkou obrody křesťanské v národě. Čím více člověk miluje Boha, to jest, čím více ho poznává, s tím větší láskou lne k bližnímu, který byl vykoupen touž krví Kristovou. Propast volá propast, láska volá lásku. Člověk milující Boha a žijící životem podle víry, svolává požehnání netoliko na sebe, nýbrž i na ostatní. A člověk se modlí a modlitba sama sebou má sociální poslání. Ve velebné modlitbě, již nás naučil sám Spasitel, nemodlí se člověk

jen za sebe, neříká: »Odpust mi mé viny,« nýbrž prosí: »Odpust nám naše viny!« Modlitba svolává milost na zemi, bez níž by život uschl.

Nuže, katolíci francouzští od slavného slibu v r. 1871, kdy byl položen základní kámen k národní svatyni na Montmartru, k basilice Největějšího Srdce, zmnožili své modlitby a zvroucnili je. Francii vyrůstají světci, kteří jsou velkým darem Božím, a kteří vykupují radost mnohým lidem. Paray Le Monial, Lurdy, Ars jsou studněmi, z nichž se rozlévá voda milosti do celé Francie.

Zvroucnění náboženského života působí prohloubení díla. Čím mocnější víra, tím jasnější pohled. Víra v Boha vzbuzuje touhu po ctnostném životě. Zároveň v něm vzbuzuje touhu po plném životě. Jaký jest život, takové jest i dílo. Dobrý strom dá ovoce dobré, špatný strom ovoce špatné. Největší světci dali světu největší díla.

Ve Francii od padesátých let pozorujeme proti dřívějším dobám obrat k lepšímu. Konfesiční školy střední i obecné, jež od vydání zákona Loi Falloux 1850 stále hustěji se množí, vysílají na školy vysoké i do života lidi vnitřně ucelené a hotové, kteří svým životem i svým uměním hlásají kredo, jímž žijí. Na konfesiční škole vyrostl René Bazin, Baudrillart, A. Guiard, H. du Roure vedle jiných.

V létech osmdesátých studují již na École normale odchovanci lyceí konfesijních Imbart de la Tour, Duhem, Baudrillart, Pératé, a v letech devadesátých Giraud, Brunhes, G. Goyau. Institut Catholique v Paříži r. 1875 založený plní též plně své poslání. Slavní pracovníci: d'Hulst, Monsarbré, Lapparent, abbé Laprune jsou povoláni, aby vedli mladé. Kongresy katolických vědců od r. 1888 šíří slávu jména katolického a bojují proti filosofii scientistické a proti neokantistické filosofii Ravaissonově, Renouvierově a j.

Od let devadesátých se stále více rozšiřují řady katolických spisovatelů i prohlubuje celé jejich dílo. Léon Bloy pokračuje ve tvoření svých mohutných děl a dává Francii první svůj deník »Žebráka nevděčníka«, jenž jest pln Boha chudého a milujícího. Současně téměř vstupují do života dva velcí spisovatelé, později vůdcové katolických spisovatelů vůbec, René Bazin a H. Bordeaux.

Jako život, i dílo Bazinovo jest apoštolátem. Těmi četnými nádhernými a živými scénami, jež střídají se v jeho díle, prozařuje stále jeho opravdová víra. Bije do očí jeho starost o duše, již hledí zpevniti příkázáním Božím a zesílití proti všem útokům.

Rovněž H. Bordeaux, jehož dnes zvou zachráncem francouzské rodiny, učinil dekalog základem celého svého díla: svého entusiasmu a cítění vlasteneckého. »Rodinou Roquevillar-

dovou.« »Strachem ze života« jako červená nit se vine přikázání: Cti otce svého i matku svou, abys dlouho živ byl.« A proto rodina ve »Strachu ze života« jest tak krásnou a plnou, proto Pavla, tato sestra Marie de Clairépée z »Nouveaux oberlés« Bazinových jest tak čistou a silnou.

K nim se přidružují i spisovatelé, odchovaní »Sillonem«, jehož cíl jest cílem slavné Encykliky nesmrtelného papeže Lva XIII., »Rerum Novarum«. Uvážíme-li, jaký význam měl tehdy ve Francii materialistický socialism, a jak mocně působil na mladou inteligenci, pochopíme i nemalý význam »Sillonu«.

Odstraniti rozpory třídní a sjednotiti všecko lidstvo na podkladě křesťanské lásky. Ne socialism Marxův, který jest materialismem a který proti liberalistickému kapitalismu a proti liberalistické požívačnosti staví jediné a výlučně právo dělnictva na týž kapitalism a na tutéž požívačnost, nýbrž socialism křesťanský, budovaný na principech, že jsme všichni bratři, poněvadž jsme všichni vykoupeni toutéž krví Kristovou. Práce není znehodnocením, nýbrž jest ctí. Není cílem, nýbrž jest cestou k cíli.

Tyto zásady uvedl v praxi Sagnier svým Sillonem. Jest třeba čísti tisk Sillonu, abychom viděli, jak hluboce se zamyslel nad ideami Lva XIII., a třeba sledovati činnost jeho, abychom pochopili veliké výsledky, jichž se dodělal za 15

let svého působení. Sagnier vyjádřil ve svém svolání dělnictvu pařížskému cíl Sillonu, když napsal: »Jsme dělníci, budeme se modlit, budeme společně bojovat. Zdaž nejsme syny jedné vlasti, která pláče, bratry jednoho Krista, kterého tolik urážejí?«⁸³⁾

Takovým způsobem se podařilo Sagnierovi vychovati řadu nadšených pracovníků i spisovatelů: H. du Roure, Baupina, Brillanta, Q. Guiarda, P. Hooga, kteří v tisku Sillonu pracovali pro povznesení Francie. Musil-li M. Sembat doznati, že »náboženské cítění jest ve velikém rozkvětu v kroužcích básníků a v revuích mladých literátů;«⁸⁴⁾ musil-li doznati sociální demokrat Taxier, že na École normale jest již r. 1913 většina studujících praktických katolíků,⁸⁵⁾ má o to nemalou zásluhu Sillon, který přišel včas, vyhověl vášni mladých po činu (passion d'action) a bděl, aby nezašli na zcestí.

M. Sembat zmínil se o revuích, z kterých se ozývá umění, prozařující duši náboženskou.

Již v »Occident« se shromáždili kolem básníka Mithouarda četní umělci v letech devadesátých: Plessis, Pomairols, Bazin, Giraud a j., kteří jako pozdější umělci v *Revue des Jeunes* založili svoji estetiku i etiku na principech víry.

Les Lettres z r. 1913 žádají na literatuře, aby »pracovala na zesílení katolicismu a

dala vystoupiti jeho dobrotě hluboké, duchovní a obrodné.«

Nemůže býti ani jiný program *A m i t i é d e F r a n c e*, revue, již r. 1906 založil konvertita a filosof G. Dumesnil a v níž se setkal Claudel s Jammesem, Bertrand s Cardonnelem, Baumann s Laffonem, Mauriac s Radotem, Pièchaud s Brémondem z Arsu a j.

Nazval jsem nynější vzestup literatury katolické ve Francii obrodou náboženskou v literatuře francouzské. Učinil jsem tak čistě proto, že díla umělců, jichž jest ve Francii stále více, díla konvertitů po konversi jsou rozhodným a odvážným návratem od literatury moderní ku principům křesťanským. Jsou slavnostním hlášením katolicismu, jenž jest pramenem jejich inspirace umělecké i literární. Není v nich toho nepochopeného a rozmazaného křesťanství Tolstojova, k němuž se na počátku klonil de Vogüe, jež hlásal ve svých dílech i Desjardins, nýbrž jest v nich katolicism, jenž jest vědomou a dobrovolnou životem a studiem dobytou vírou v jednoho trojjediného Boha, v Církev, vírou opřenu o dogmata. Bůh těchto básníků jest živým a osobním Bohem katolicismu, z něhož čerpají veškeru sílu životní i tvořivou.

Není jen formálností, podřizují-li se Jammes, Bloy, Baumann dobrovolně Církvi ve svých dílech a prohlašují, že jí chtějí býti ve všem poslušni jako matky.

Jaké jest dílo katolických umělců francouzských? Měl bych mluviti odděleně o díle konvertitů ke katolicismu a o díle těch, kteří živili se od počátku, kteří rostli, mohutněli Slovem? Nikoliv, poněvadž víra všech jest stejně pravou, etika i estetika jejich vyvěrá též z jednoho pramene. Prošli konvertité skepsí a pesimismem a zápasy vnitřními ku pravému poznání. Poznali

bolest z odloučení od Pravdy a když jí dosáhli, jejich radost byla velikou. Majíce pravdu v držení, naplnili se jí. Ona nedává jim zblouditi, vede jejich rozum, jejich srdce, jejich ruku a určuje celý jejich život. Po té vnitřní opuštěnosti, jíž prošli od své víry dětství přes nevěru k vědomé a opravdové víře mužství, chtěli se cele oddati službě — servir — jediného Boha. Proto Psichari hodlal se státi knězem, proto i Lotte zatončil občas po kněžství, proto Louis le Cardonnel se stal knězem, proto Caillard vstoupil do kláštera, který mu byl zárukou plnosti životní, jako tomu bylo u sillonisty Poyeta.

U konvertitů jako u ostatních lze pozorovati, že využívají plně všech prostředků svátostných i ostatních, aby žili v pokoji a šli dále k dokonalosti. Claudel, Jammes, Lotte, Psichari, Bertrand přijímají často neb každý den Tělo Páně stejně jako Baumann, Bloy, Guillard, H. du Roure. Jsou celými katolíky a takovými bude i jejich dílo.

Jest znatelný rozdíl mezi dílem spisovatelů a básníků stvořeným před obrácením a dílem stvořeným po návratu. Lidé, kteří dali vírou odlišný ráz svému smýšlení, dali jej i svému životu a svému tvoření.

Jestliže Bourget, Lemaître, Coppée, Huysmans, Melchior de Vogue, Wyzewa napsali před

svým návratem leckterá díla, která neprojevuji žádných starostí o nadpřirozené a mravní problémy, po obrácení psali knihy, ve kterých Nadpřirozeno jest hodnotícím měřítkem. Umělecky jejich dílo se nestává menším, naopak prohlubuje se hlubším nazíráním na vášeň a na hřích a na boj mezi ctností a hříchem. Gesto, které učinil známý a oblíbený spisovatel, Paul Féval, po svém obrácení, jest příznačné. Tento spisovatel pouští se do ohromné práce, mění svých osmdesát románů, které sepsal do r. 1876, kdy se obrátil. Vědomí vyšší odpovědnosti umělcovy proráží u všech.

Villiers de l'Isle Adam má ve svém »Axelu«, v »Budoucí Evě« i v četných »Povídkách« stránky, které jsou prosvíceny světlem víry. Huysmans v »Katedrále« a »Oblatu« chápe hlubiny lásky řeholního života tak úplně, že to až udivuje u umělce, který se hlásil na počátku své tvorby k Zolovu naturalismu. A v knize, věnované světici holandské, Lidvině, pronikl smysl bolesti v zářícím světle křesťanské víry. Ostatně, Huysmans sám nevýslovně trpěl a snášel svoji bolest s heroismem a odevzdaností opravdu křesťanskými. Jest pravda, že přemnozí katolíci neměli rádi tohoto spisovatele, který tolik útočil na různé malosti křesťanského umění, a kterému se nemohla zalíbiti »pouťovost svato-sulpicijská«, ale nicméně musíme uznati, že pro povznesení křesťanského umění, pro zvýšení

lásky k liturgii a mystice křesťanské vykonal Huysmans dílo, za které mu musí býti katolíci vděční.

Fr. Coppéeho sbližovala s katolicismem jeho láska k chudým i tehdy, kdy neměl víry. Když se obrátil, ta láska se stala krásnější. Jeho verše i jeho povídky, psané umělcem, který po formální stránce nezapřel v sobě nikdy parnasisty, jsou prozářeny pokorou a oddaností milujícího dítěte.

Bourget se marně zapřisáhal ve svém mládí, že »nikdy neohne kolena před Bohem«. Uplynulo patnáct let od chvíle, ve které pronesl ta slova, a r. 1899 v Předmluvě k novému vydání »Essai« se přihlásil ke katolicismu. A čtème jeho »Etapu«, »Rozvod«, »Smysl smrti« a jiné jeho pevně stavěné romány a uvidíme v nich, nejsou-li přímo obhajobou víry jako krásný román »Smysl smrti«, v boji hmoty s duchem, těla s duší vítěziti mravní dobro. Bourgetovi se podařilo hluboko proniknouti lidské nitro, podařilo se mu zahlédnouti v celé hrůze stín hříchu a úpadek a ustavičné klesání bez mravních zásad víry. Vidí vášeň ve všech jejích obměnách i v jejím ničícím díle. Vidí rovněž velikost ctnosti a krásu oběti. U Bourgeta, vědomého si odpovědného poslání umělcova, proráží stále více snaha dáti společnosti dílo, které by dávalo sílu v boji proti zlu a malosti, a které by povznášelo ke krásnému a velkému životu.

Na Wyzewu působil symbolism blahodárně, ale přece nemohl rozptýliti úplně nejistotu jeho nitra. »Křesťanské povídky« to dokazují velice jasně. Srovnáme-li je s »Červeným sešitem«, pozorujeme zřetelně, jakou změnu způsobil návrat ve tvorbě umělcově. Tam nejistota, zde klid; tam zmatek, zde jistota; tam smutek, zde radost. Tutéž změnu jest pozorovati u Ch. Morice v »Dopisech přátelům« a v jeho románu »Vstal z mrtvých«, který jest do jisté míry umělcovou autobiografií. Kristus, který se znovu objevuje na světě propadlém hříchu a prosyceném nenávistí, vlévá mír a radost do duše člověka, který se k Němu vrátil.

Paul Claudel a Francis Jammes napsali po svém obrácení, které se událo v letech devadesátých, tolik děl, vyzpívali tolik krásných písní hluboké víry a vroucí lásky k Bohu, že není možno pochybovati ani okamžik o jejich opravdovosti. Claudel věří »v Boha, který jest jediný ve třech osobách, ve Slovo«³⁶) a svůj »Processionnal« končí athanasianským vyznáním víry.

A co říci o víře Jammesově, o víře toho Jammesa, jehož duchovním otcem jest Claudel? Pozdě přišel do chrámu a váhavě vstupoval, neboť jeho nohy byly zaprášeny. Vstoupil a pohlédl na ruce Pána, jenž dává chléb. »Mám strach a nemám strachu. Ano, Pane, ty víš, že tě miluji. Ano, Pane, ty víš, že tě miluji. Ty víš

všechno, víš i, že tě miluji,« modlí se básník.⁸⁷⁾

A ve svém veledíle »Křesťanských Georgikách - Georgiques chrétiennes« prosí Boha, aby mu dal Chléb eucharistický, poněvadž »bez tebe, Bože, člověk nic nemá a nic není« a trochu dále prosí vroucně, aby ho uvedl ke stolu,

»u něhož se budu živiti Chlebem, jímž tě, o Smrti, zaženu.«⁸⁸⁾

S Wyzewou našel vzor svůj ve sv. Františku z Assisi. A jako Wyzewa ve svém díle *Ma tante Vincentine* (Má teta Vincentina) a ještě více ve svém *Le Cahier Rouge* (»Červeném sešitě«) koří se všemohoucnosti Boží, která bolestí pozdvihuje člověka k výšinám; jako Wyzewa klade své srdce a s ním své slovo do služeb Božích, tak i Jammes. Jest ctitelem Mariiným. K její cti napsal dílo »Panna« a *Le Rosaire au Soleil* (»Růženec ve slunci«). Pochopil ji jako almu matrem, utajenou, skrytou, pokornou ženu, zamiloval si ji a tím již jest řečeno vše.

Louis Le Cardonnel, který svou bělostí a svou láskou jest podoben Jammesovi, připomíná mi ty veliké středověké umělce, kteří skryli se v klášteřích a před svatostánkem podávali vše, sebe i své dílo Ukřižovanému; kteří byli neskonale šťastni, když mohli uvítí Matce Marii nebo jejímu Synu krásnou kytici svých plamenných pokorných slov, krásný věnec svých v tichu klášterním vyrostších písní; kteří jsou zapome-

nuti, poněvadž ve své skromnosti si přáli býti známými pouze a toliko Bohu, pro něhož žili. Jsou to světci, ať dílo své napsali či ne, byli to básníci. Jen jakou řečí mluví ty četné církevní hymny od neznámých mnichů!

A tak i dílo Cardonnelovo jest modlitbou a modlitba jest hlasem člověka potřebujícího a uvědomujícího si, že potřebuje. Prosí, aby ve stálé svěžesti bylo uschováno jeho slovo čistým, prosí, aby byl rozsěvačem naděje nesmrtelné a stoupal k »exstatické lásce«. Chce jenom, aby jeho »duše vždycky se chvěla při jméně Ježíše Krista«. Jeho umění dokazuje, »jaký smutek je v hloubi věcí konečných« a zjevuje »přitažlivost Krásy nejvyšší«, či jak praví na jiném místě: »Les hommes d'aujourd' hui, de tenebres sont ivres: Faisons les ressurgir vers l'éternel midi.« Dnešní lidé jsou opilí temnotami. Doved'me je k věčnému poledni.³⁹⁾

Nepřipomíná tímto účelem své poesie Claudela, chtějícího pěti píseň Pánu »jako pastýř na Karmelu« a Delbousqueta, slibujícího, že »jedině jméno Ježíš bude svítiti v jeho paměti?«⁴⁰⁾

Delbousquet ve svých prvních dílech *En les landes* (»V landách«) a *Chant de la race* (»Zpěvu račy) utkvěl jako Jammes na materiálním stvoření. Když našel Boha a když se k němu přivinul, zapudil »pýchu myšlenky«, padl pod kříž a jeho srdce a jeho píseň nesla se

k Ukřižovanému v naprosté oddanosti a vroucí lásce.

A Caillardovým dílem *Rosiers sur la Tombe* rovněž zní mocná a v slzách pronášená touha skryti se v tichu klášterním — učinil tak později — a tam z náplně vnitřního života, jež tkví v harmonii duše s tvůrcem, by stoupalo a stoupalo skutečně jeho slovo odpoutané od prachu ulic k nebesům, zpívajíc chvály na stvoření a tvůrce. Dílo toto jest deníkem básnickým, jest cele osobním a pravdivým.

Caillard svým životem a svou cestou k Bohu v mnohém se podobá A. Fleurymu. Pravda, byl Fleury životem ještě více trýzněn než Caillard a proto jeho *Des Automnes et des Soirs* («Podzimy a večery») z r. 1911 jsou naplněny větší hořkostí a větší bolestí než některé verše Caillardovy. Oba hledají pokoj »ve světě« a doufají jej nalézt u ženy a v umění. Oba jsou znechuceni ženou a umění jen mluví o vnitřním neklidu. Jest jenom prostředkem, aby vyjádřili své hoře, v němž hlavně Fleury pozdvihuje nenávistně svůj hlas proti Bohu a jeho Slovu. Oba, utkvěvše v katolicismu, našli pokoj a pěli píseň svátostnému Kristu. Oba za krátko po svém obrácení umírají — Caillard zlomen válkou, Fleury špatným životem dřívějším — ale z toho mála, jež mohli vytvořiti, vane tichý mír a veliké odevzdání se Nejvyššímu.

Slovo láska ozývá se často ve verších těchto všech básníků, ale má již jiný a hlubší smysl, než měla před jejich návratem. Víra jí dala nový základ i nový rozmach. Láska jest chápána ve smyslu, v němž ji chápali velcí mystikové křesťanští a světci, takový Jacopone da Todi, Suso a j. Jeden z básníků, který, než se obrátil k Bohu, prožil chvíle bezmezného úzkosti a zoufalství, Ch. Guérin, vyjádřil krásně onu lásku, když volá:

»C'est toi je sentais, mon Dieu, que j'ai
cherché ...
Seigneur, Seigneur, moi qui voudrais tant vous
aimé ...

Tebe jsem cítil, Pane, a tebe jsem hledal,
Pane, Pane, tolik bych tě chtěl milovat.«

Pochopíme tu lásku jedině tehdy, když s tímto básníkem budeme věřit, že »se zrodili u paty kříže«.

Vyslovíme-li slovo kříž, derou se současně na rty jiná dvě slova: láska a oběť.

Nuže, generace, která vyrůstala v prvních letech XX. století, jest generací obětovaných. »Le Sacrifice — Oběť — nazval jedno své dílo kritik Massis, který patří k téže generaci, který s ní prodělával týž vnitřní přerod a po těžkém hledání našel konečně pravý směr a pravou cestu. A Massis mluví v »Oběti« o spisovatelích a básnících padlých na poli cti, obětujících své životy za Francii, kterou milovali celým srdcem. Nazývá je »našimi přímlovčími a našimi svědky« a o Psicharim píše dále: »Byl naším vzorem, bude nás i po smrti učit a pomáhati nám. Tento muž žíznul po oběti a Francie ho může vzývati ve svých modlitbách. Žil jen pro ni, zasvětil jí svého ducha i své srdce, dal jí své mladé tělo.«⁴¹⁾

Dvě věci vyzdvihuje Massis ve svém díle: opojení obětí a lásku k vlasti. Nuže, tyto dva znaky jsou měřítkem, pokud umělec jest vyplněn ideou, jež jest středem jeho života i středem jeho díla. Dokonalost, svatost, o nichž již jsem mluvil, jest ustavičné podrobování nižšího vyššímu. Jest bolest, zápas. Jest oběť.

Generace mladých ve Francii vyznačuje se proti staré intelektualistické v tom, že jest zasvěcena oběti. A dobrovolně, poněvadž bolestí a zápasy zesílila a se posvětila, dává se jako oběť pro lepší příští Francie. Jest si vědoma, že na

ní závisí budoucnost nejen Francie, nýbrž budoucnost celého světa, poněvadž Francie jest duší národů.

»Snad námi se vrátí Francie k řádu a věrnosti,« tak přemýšlí v Africe Psichari. Ale neříká jenom těchto pěkných slov, nýbrž uvažuje dále. Aby byli opravdu vysvoboditeli Francie, aby ji vrátili její staré věrnosti, ve které jediné byla velikou a šťastnou, musí splnit jednu podmínku: Musí býti lidmi čistých srdcí a musí »vybudovati svůj život podle vyššího plánu, daleko od všednosti, v níž dosud žijí.«⁴³⁾

Duše byla těžce nemocná a mocný lékař bolestnými řezy těžkou operací ji uzdravoval, aby byla čistou obětí. Psichari volá na poušti: »Nešťastný národ, který nepoznal ceny oběti.«⁴⁴⁾

Mladí ve Francii obětovali svůj život a třeba čísti Massise, Bordeauxa, Bazina a řadu těch děl vypisujících, s jakou láskou šli v boj a jak ochotně nastavovali svá prsa. Upřímnost jejich lásky k vlasti a jejich touhy po oběti byla opravdová.

Ch. Péguy byl duchovním jejich vůdcem. Od r. 1905, od hrubého ponížení Francie Vilémem, od *N o t r e P a t r i e* (»Naší vlasti«) volal téměř ustavičně, aby se připravovali mladí, ježto krásným jest dáti svůj život za vlast. A ve svém stěžejním díle, ve svém *M y s t e r i u* útrpnosti a lásky *J o h a n k y d' A r c* vytyčil zářný příklad oběti svaté dívky. Mohl

dáti Péguy jasnější a krásnější vzor? Mohl dáti Péguy krásnější vzor než tuto dívku, která nikdy neopustila Francie, poněvadž nikdy neopustila Boha? Než Jenofefu, sv. Ludvíka, kteří totéž učinili?

Mohl lépe volati Péguy než když volal modlitbou Johančinou:

»Ježíši, Ježíši, Ježíši, dnes lid tvůj hladoví a ty nechceš nasytiti lidu svého. Dnes v zemi této, lid tvůj dnešní i v Lotrinsku křesťanském tvém, ve Francii tvé křesťanské, v křesťanstvu tvém lid tvůj křesťanský má hlad. Nedostává se všeho. Nedostává se chleba tělesného. Nedostává se chleba duševního.«⁴⁵)

Péguy, který byl vůdcem mladých, dal krásný příklad a následovali ho všichni, Psichari i Lotte, Cochin i Guiard, Du Roure a j. a j.

Jest nevysvětlitelnou ta ochota k oběti bez hluboké lásky. Není ani možno, aby se rázem ozvala v člověku. Bylo třeba dlouhého a těžkého boje, bylo třeba skutečně přerodu, aby dala plody tak žírné a krásné, jaké dala.

Řekl jsem, že spisovatelé po svém obrácení dali i jiný směr svému dílu. Že jím proniká Nadpřirozeno. Nuže v tom díle se i častokráte ozývá slovo oběť. A netoliko ozývá, to by bylo málo. Oběť jest hybnou silou jednání jednotlivých postav. Dnes již slavný spisovatel, E. Bau-

mann, vylíčil v prvním svém románu, v »L' Im-molé — Obětovaný«, muže, který po těžkých zápasech dospívá přesvědčení, že třeba obětovati sebe, zřít se všeho a nésti všem potřebujícím slovo Evangelia. Baumann v prvním rozmachu svého katolicismu, v prvním rozpětí člověka, jenž hořel nadšením, vzníceným dílem Bloyovým, oslavil oběť. Ale Baumannovi schází místy ještě styl. Lze zřít, že to vše v něm ještě hárá. Schází mu ona vyrovnanost a jasnost, jíž dostihl Bloy v posledních kapitolách *Z o u f a l- c e* nebo v druhém díle *C h u d é ž e n y*, té písní bolesti a oběti, ale i zároveň písní radosti.

Baumann došel k té vyrovnanosti ve *T ř e c h s v a t ý c h m ě s t e c h*, došel, přiučiv se u faráře v Arsu.

Oběť mluví z celého života Henryho du Roure, Guardiola, Cochina, Brillanta, kteří celý svůj život rozdělili mezi ostatní jako sillonisté. — A jako Baumann učinil oběť středem svého díla, učinil ji středem díla *La Vie d'un heureux* (»Života šťastného člověka«) H. du Roure. Ona dominuje v divadle Guardiola, ve všech statích Lotteových ve »Věstníku«. Jí jest podrobena křesťanská duše mladé ženy Claude Halbrande v *Les poèmes de la Vie* (»Básních života«), po ní touží Bordeauxův Guynemer a jí se klaní ve své Modlitbě k předkům René Salomé (*Les chants de l'âme réveillée*) »Zpěvy probuzené duše«. Ji oslavil Ghéon v Alexiovi v díle *Le*

pauvre sous l'escalier («Chudý pod schodištěm») jako Claudel ve Violeně a Petrovi z Kraonu ve »Zvěstování«. O ní mluví život faráře a trpících z Jammesova díla L'abbé l' Ozéron d' Azacourt («Faráře ozeronského»). Obětí činí veliké divy statkář z »Velké přítelky« Petra de l' Ermite i jemu podobný statkář z Bazinova »Obilí«, které vzchází.

Ona jest důkazem, že tito básníci všichni pochopili, že katolicismus jest obětí a že býti katolickým básníkem znamená oslaviti oběť a vzněcovati k ní duše. Proto Guy de Robien, mluvě o budoucích úkolech francouzského katolického umění, praví, že ono musí vytvořiti po době zničené intelektualismem německým nový ideál francouzských lidí, který »připravovalo a rozvíjelo šestnáct století katolicismu, života sebezáporu a ducha oběti.«⁴⁶⁾

Snažil jsem se historicky i ideově sledovati obnovu katolickou v literatuře francouzské. Mohl bych shrnouti celé ono hnutí v několika posledních větách. Umění to vyznává Ježíše Krista, Syna Božího, neboť On mu ukazuje cestu k životu a jest pravdou. Není tudíž jenom jakýmsi spiritualismem kredo umělců katolických, nýbrž opírá se o církevní dogma, které káže věřiti ve skutečnou přítomnost eucharistického Boha.

Jsou si vědomi, že umění má na zemi již předvésti svět věčné harmonie, pokud to jest možné, neboť ono jest vyjádřením krásy samé, jež jest i harmonií. Aby mohli předvésti onu harmonii, musí milovati ideu celým svým srdcem, neboť ona se projevuje jen pod podmínkou lásky.

Jejich láska prýští z oddané a pokorné víry a jest zárukou jasné naděje.

Netvoří jenom proto, že jim to činí radost, nýbrž svým dílem chtějí získávati duše.

Dílo jest činem z víry.

OD METAFYSIKY UČITELŮ
K METAFYSICE KNĚŽÍ:
CHARLES PÉGUY

V srpnu r. 1911 ubíral se po silnici, vedoucí do Chartres, malý, sporý člověk. Opíral se těžce o hůl, a jen chvílemi stanul, aby setřel pot s čela a setřásl prach. Hluboké zadumání prozrazovalo člověka, kterého tíží buď velké starosti, nebo který jest ponořen ve vroucí modlitbu. Prožíval silně obojí, neboť byl poutníkem. Poutníkem k Matce Boží v Chartres. K Matce Boží zázračné, již šel prosit o zázrak, o uzdravení svého drahého dítěte a o potěchu pro sebe sama. Tři dny mu trvala cesta, dlouhá 144 km a třetího dne k večeru, ve vzdálenosti sedmnácti kilometrů, zahlédalo jeho oko nádhernou svatyni, drahou srdci každého Francouze. Slzy mu stoupaly do očí, zrychlil krok, jen aby již stanul na svatém místě. A když konečně přišel v sobotu večer do svatyně, poklekl před milostným obrazem Panny Marie a celou hodinu se modlil. Ráno v neděli proklečel před ním přes půldruhé hodiny.

Oním poutníkem byl Charles Péguy, pocházející z Orleánsu, kdysi nadšený socialista a dreyfusista. Péguy, který po těžkých vnitřních zápasech si vybojoval víru a lásku a potřeboval posílit naději.

Čtyři lidé měli veliký vliv na inteligentní mládež na počátku XX. století, lidé úplně od-

lišní: Maurice Barrès, Charles Maurras, Charles Péguy a Paul Claudel. Péguy a Claudel došli dále než Barrès a Maurras a jim vděčí mnozí, že se nezastavili na poloviční cestě, nýbrž že došli k Bohu. Barrès zůstal relativistou do své smrti, Maurras jest stále agnostikem. Péguy se stal katolíkem a Claudel touží státi se apoštolem a misionářem.

Ch. Péguy působil hluboce na své přátele již jako student v koleji a jeho vliv zmohutněl, když založil své »Čtrnáctidenní sešity«, když nadšeně bojoval za socialistické myšlenky anebo hájil Dreyfusa. Po obrácení vliv se nemensil, rozšířil se jen i na jiné lidi a prohloubil se. Chceme-li si věc vysvětliti, musíme přihlížeti k pevnosti jeho charakteru, veliké dobrotě srdce, jeho originalitě a vážné opravdovosti. Jest z lidí staré Francie, kteří brali vážně svůj život i svoje dílo a ono cítění nemohla vykořeniti ani moderní doba, ani prostředí, do něhož přesídlil z Orleánsu. V prvním svazku »Čtrnáctidenních sešitů« čteme r. 1900 slova, která vystihují celého Péguyho: »Říci pravdu, celou pravdu, říci hrubě pravdu hrubou, nudně pravdu nudnou, smutně pravdu smutnou: to jsme si umínili netoliko v otázkách nauky a metody, nýbrž hlavně ve své činnosti.« Láska k pravdě a přesvědčení, že je třeba říci vždycky pravdu a hájiti vždycky pravdu, určovala vývoj Péguyho od let devade-

sátých, kdy se stal socialistou a když se socialismus rozešel s pravdou, rozloučil se s ním i Péguy.

Péguy socialista, a ctitel Jaurèsův! Péguy ideální socialista vystupuje r. 1901 proti Jaurèsovi, demagogickému socialistovi a proti němu potírá nespravedlivý zákon o kongregacích ze dne 1. července 1901. »Řeč Jaurèsa, hájícího zákon, není řečí rozumu; není řečí spravedlnosti; není řečí práva. Komu chcete namluviti, že Combes jest velikým státníkem?«¹⁾ Péguy si tím tvořil nepřátele, ale Péguy hájil pravdu. A proto mohl býti vůdcem mladých.

Charles Péguy jest jedním z těch, kteří měli veliký význam pro náboženskou obrodu mládeže a kteří zapalovali v ní zároveň lásku k vlasti. Patří ke »generaci obětovaných« a zaplatil hrdinskou smrtí ve válce svou daň vlasti a stvrdil životem, co hlásal ve svých dílech. Péguy byl vůdcem mladých, vůdcem svědomitým, jenž krácel v čele v každém boji, neboje se ran a neboje se smrti.

»Tážete se mne, kteří lidé měli největší vliv na mládež. Znam jednoho, jehož vliv na nás byl suverenní, Ch. Péguyho. Ještě před svým návratem k víře byl nám vůdcem a podporou, Ale když stále přísnějším prohlubováním své náboženské bytosti našel Péguy víru svého dětství, kdy podle vzoru středověkých umělců zasvěcuje celý svůj život Johance z Arcu, sv. Jenofefě a

Naší Paní, od té doby jest vpravdě naší duchovní stravou, kterou hledáme. Co jest u něho zvláštního, toť jeho evangelická prostota, již se jeví všecky pravdy naší víry tak přijatelné, tak jasné, jako denní světlo, svěží jako rosa, výživné jako dobrý chléb. Toť též jeho něžnost, sladká a čistá a nekonečná něžnost duše úplně křesťanské, duše křesťanské, zcela oddané Marii.«¹⁾

Poznáním jeho života a cest, jimiž krácel, poznáme a pochopíme mnoho ze života těch četných, vyrůstajících na konci minulého století.

V historii Francie připadá Orléansu čestné místo. V VI. století zachránil svým biskupem, sv. Aignanem, Francii a zachránil ji opět svatou Johankou z Arcu ve stol. XV. Nepodařilo-li se mu zachrániti Paříž a s ní Francii v letech sedmdesátých minulého století, nicméně dlouho hrdě vzdoroval a jeho synové se bili udatně. Bili se a uchovávali v paměti vzpomínky na těžké chvíle Francie. A když se po práci scházeli otcové se svými dětmi, vyprávěli jim, a děti, skoro nedýchajíce, naslouchaly.

Orléans byl v letech osmdesátých úplně odlišný od Orléansu z konce století. Byl, ztělesňoval »starou Francii«, jeho lid byl vpravdě lidem »staré Francie«. — »Možno říci,« píše Péguy, »v nejprísnejším slova smyslu, že dítě, vychované v Orléansu mezi rokem 1873 a 1880, do slova se dotýkalo staré Francie, starého lidu,

zkrátka lidu, že doslova bylo účastno staré Francie, lidu. A to úplně, neboť stará Francie byla ještě celá a neporušená.«

A Francie byla si vědoma své důstojnosti a byla hrdá. Měla úctu k domácímu krbu. »Vše bylo rytmem a obřadem od časného rána. Vše bylo svatou událostí. Vše bylo tradicí, učením, vše bylo odkázáno, vše bylo svatým zvykem. Vše bylo vnitřním povznesením a modlitbou... I pracovna byla modlitebnou.«

Nuže, do tohoto města přestěhovali se od Morelins, z vesnice Gonnetines s četnými rodinami i dědeček a babička Ch. Péguyho, tam se narodili jeho rodiče, vyrostli, a tam v roce 1873 spatřil svělo světa i Charles Péguy. Otce svého nepoznal, neboť zemřel před jeho narozením. Byl vychován dvěma ženami: babičkou a matkou. Babička, prostá venkovanka, ho »první učila řeči francouzské«, vyprávěla mu krásné pohádky a milovala ho. Matka, žena dobrá a energická, pracovala od rána do noci, aby její dítě nemělo hladu. Pronajímala židle v chrámu sv. Aignana a uměla plést nejkrásnější židle z celého města. Znala dokonale své řemeslo a Péguy byl na to hrd.

Dětství své prožil šťastně. Uchvacovala ho svým vyprávěním babička, hrál si vesele s ostatními dětmi a obzvláště rád naslouchal slovům starého truhláře, jenž líčil dětem poslední hroznou válku, nezapomínaje nadávati na Němce a

jenž znal i pěkné historky z dávných dob. Dítě poznávalo sv. Aignana, sv. Jenofefu, sv. Johan-ku z Arcu a hořelo láskou k nim a k jejich činům. A láska nevyprchala nikdy, ba naopak mohutněla. Péguy byl zkrátka prosycen duchem staré Francie, ať jakékoliv otřesy jím zmítaly v životě, ten duch v něm zůstal stále.

Jeho učitelé, nadšení a nevěřící republikáni, vychovávali dítě v uvědomělého občana. Ve čtvrtek v hodinách náboženství u sv. Aignana farář sděloval dětem pravý opak toho, čemu je učili učitelé. Dítě přirozeně věřilo více učitelům, ale přes to stále chodilo na náboženské hodiny, nehledajíc důvodů odporu. Bylo prostě povinností choditi do školy a ve čtvrtek na náboženství — a mladý Péguy tak činil. Ovšem víra zvolna opadávala, ale nicméně význam vyučování katechismu nemizí.

V »L' Argent« rozepisuje se Péguy o svých učitelích i o kněžích, již ho učili náboženství. Osvojoval si »metafysiku učitelů«, materialistickou a pozitivistickou, a »metafysiku kněží«, katolickou. Byl vážný a bral vše vážně. Věřil tedy úplně svým učitelům a úplně svým kněžím. »Dnes mohu říci, že metafysika učitelů nemá pro nás a pro nikoho žádného významu a metafysika farářů zaujala naše bytosti do takové hloubky, že sami faráři o tom nemají ponětí. Nevěříme ani slovu metafysiky učitelů. A věříme plně, co je v katechismu, a to se stalo i zů-

stalo naším chlebem. Nevěříme ani slovu z toho, čemu nás učili naši učitelé. Z jejich metafysiky nezůstal v nás ani prášek popele. A nejen věříme, nýbrž jsme skutečně živi z toho, čemu nás učili kněží, co jest v katechismu.« Ovšem nebylo tak dříve, a metafysika učitelů měla u Péguyho a jeho druhů dlouho vrch nad metafysikou kněží. Učitelé si získali důvěru dětí svým vlasteneckým nadšením, kdežto o kněžích se v době laicisace tvrdilo, že jsou nepřáteli republiky a vlasti. Dovedli lépe působiti na děti než kněží, jimž se stavěly v cestu překážky. Péguy miloval své učitele opravdově a byl jim vždycky vděčen.

Ve čtrnácti letech jest dán do lycea, ježto »jest třeba, aby dělal latinu«, jak řekl řídící Nadaud, jenž mu vymohl stipendium. A po dvou letech odchází Charles do Paříže. Studuje na Lycée Lakanal a v osmnácti letech, roku 1892, končí jako jednoroční dobrovolník vojenskou službu. Odbyv si svou vojenskou povinnost, vstoupil na Collège Sainte Barbe, aby se připravil na Ecole Normale. Tam již přišel jako socialista, a Tharaud, jenž se stal brzy jeho přítelem, líčí nám výstižně tento zvláštní socialism Péguyho: »Podobal se spíše učení sv. Františka z Assisi než nauce Marxově.«²⁾ Neboť třeba říci, že důvodem rozhodnutí Péguyho byla láska k lidu a touha po sociální spravedlnosti. Šlo mu o pravdu, a lze užíti o něm slova, které často u něho čteme, že jeho socialism byl »mystic-

kým«. Ten, jenž jím byl prosycen, neměl osobních, nižších zájmů, chtěl býti služebníkem určitého, vznešeného ideálu, pro který byl ochoten dáti i svůj život. A jeho největším zklamáním bylo, když poznal, že vůdcové socialismu nejsou lidmi »mystickými«, nýbrž politickými. Že jim nejde o ideál, že naopak mají ideál za roušku, pod níž skrývají zájmy osobní nebo zájmy určité kasty. Péguyho touha po spravedlnosti a láska k chudým byla velice vzdálena od »politiky«.

Několik příkladů ukáže v jasném světle idealistický socialism studujícího a budoucího spisovatele. Mezi druhy v koleji cenil si Péguy velice Bailleta, jinocha hluboce věřícího a nadšeného myšlenkami, které letěly světem z Encykliky »Rerum novarum« Lva XIII. Baillet zvěděl o charitativním díle ve čtvrti Butte aux Cailles, kde byla každého večera rozdělována polévka chudým. Se svolením kněze chodil Baillet dvakrát týdně za každého počasí do oné čtvrti, ve které pomáhal rozdělovati polévku, a Péguy nikdy neopominul jíti se svým přítelem. A když se ustavil odbor Díla sv. Vincence, Péguy slíbil spolupráci, směřující ku zmírnění bídy lidu a pro jeho horlivost pomýšleli někteří jmenovati ho předsedou Konference. Jedna legenda dokonce vypravuje, že Péguy byl předsedou, ale vstupoval do shromáždění teprve po začáteční modlitbě. Je to jenom legenda, ale výmluvná. Jisto jest, že sám v posledním roce svých studií za-

ložil laickou konferenci sv. Vincence, aby ulehčil bolestem nejchudších. Svým vybíráním na stávkující dělnictvo byl pověstný. Chodil od jednoho ke druhému a nikdo téměř ho neodmítl, takovou autoritu měl mezi všemi.

J. Lotte, který přišel později do Collège Sainte Barbe, a který se stal snad nejdůvěrnějším přítelem Péguyho, líčí ho jako »malého člověka, hranatého, upjatého v tmavý kabát, obutého v obrovské střevíce, dobře kované, a v jeho zářící tváři venkovana svítily bystré oči.«³⁾ Život v koleji byl krásný. Péguy sám vzpomíná v pozdějších letech chvil, prožitých v koleji, velice dojemně: »Vidím nás dosud, můj drahý Lotte, vidím dosud naše společné mládí, naše společná studia . . . Vše bylo tehdy čisté. Vše bylo mladé. Socialism byl mlád, byl nový, byl vážný, trochu dětský . . . Jest veliká radost v tom, že tomuto přátelství ve dvaceti letech nebyla učiněna ani jedna trhlina.«⁴⁾

Podle jeho mínění mají měšťáci na svědomí současnou bídu společnosti, ježto odvrhli lásku k práci a v člověku vidí pouze stroj, předmět výdělečný. A tak lid klesl z chudoby, která kráslí, v bídu, jež snižuje. Je třeba záchrany a o té snil mladý socialista. Ohtěl převychovat společnost, navrátiti jí krásnou harmonii minulosti a proto toužil vydávati jednou časopis, který by způsobil obrácení, stvořil jednotu mezi všemi duchy, hluboké příbuzenství.⁵⁾

Myšlenky se nezřekl ani na École Normale a vybíral ustavičně na budoucí deník. Byl přesvědčen, že revoluce nedá na sebe dlouho čekat a připravoval pro ni své druhy, sdružené ve spolku »La Recherche de la Vérité — Hledání pravdy«. Neboť revoluci mohou podle něho dělati toliko lidé čistého srdce, žíznící po spravedlnosti a pravdě a hotovi veliké oběti.

Těm věnoval své první dílo, drama: Jeanne d' Arc, které jest věnováno:

»Všem ženám a všem mužům, kteří budou žít; všem ženám a všem mužům, kteří zemrou ve snaze poskytnouti lék proti všeobecnému zlu.

Mezi nimi

všem ženám a všem mužům, kteří poznají lék, totiž

všem, když budou žít svůj lidský život.

Všem mužům a všem ženám, kteří zemrou smrtí lidskou

pro vybudování socialistické všesvětové Republiky.«

Základy socialismu Péguyova nejsou protikřesťanské. Jsou dány jeho původem, jeho láskou k lidu a nestaví se jim na odpor duch vzděláním stavěný nad lid. Vidíme, jak hluboké vztahy existovaly od počátku mezi Péguyem a lidem, mezi Péguyem a duchem lidu. Tím duchem žije i on a ten duch není myslitelný bez katolicismu. Později to poznal a doznal.

Hledáme-li u Péguyho příčiny jeho odpadu

od víry, jeho předků, nenalézáme těch, které způsobily nevěru Claudelovu, Saloméovu, Bertrandovu a j. Nezaviňuje ho tak láska k Taineovi a Rénanovi, vliv naturalismu a scientismu. Nevidíme mocných otřesů mravních, jako nezahlédáme otřesů rozumových. Péguy znal Rénana i Tainea, četl je, ale byl velice kritickým, než aby věřil jejich snům o božské síle člověka. Jeho odpad mi leckdy připadá jako pozvolné opadávání víry, či lépe řečeno, zdá se, že na vrstvy víry, které zůstaly v hlubinách, nanosilo se určité množství prachu, nanášelo se zvolna a dusilo jaksi víru, tlačilo ji. Ale nevytlačilo. Ba co více, v tom nánosu bylo mnoho prvků, společných s prvky, uloženými v hlubších vrstvách, takže nedošlo ku vzájemnému boji. Během dob působení různých vlivů odválo, co bylo lehkého v nánosu a obrácení Péguyovo se obešlo tak bez dramatických momentů, které potkáváme u jiných.

Ostatně nesmíme zapomínati na vliv jednoho kněze, který byl tehdy almužníkem v koleji, a jenž byl všemi studujícími velice milován: Msgra Batiffola. Tento inteligentní kněz a výborný historik, sám studoval kdysi na École Normale a vystudovav, vstoupil do semináře. Jako almužník miloval studenty celým srdcem, shromažďoval je u sebe a strhoval je svou jemností a rozhledem. Msgr Batiffol svými vývody z historie vzatými vrhal krásné světlo na katoli-

cismus a jeho pravdy a hlouběji tak pronikal k duši studentů, kteří byli vážni a i vážně toužili po pravdě. Péguy ho měl rád snad ze všech nejvíce. Upoutal ho i svými výklady o socialismu, o encyklice »Rerum novarum« a svou láskou k chudým lidem, již osvědčoval, a k níž vedl i studující, nabádaje je k činnosti ve vincenciánských konferencích a v Butte aux Cailles. Ale Péguy ho miloval ještě z jiných důvodů, »pro vše, co v něm bylo křesťanského . . . Ty katolické ideje, od kterých se odvracel, podávaly-li se mu rozkazujícím tónem vyučování orléanského, přijímal je rád a líbily se mu u člověka, který jich nevnucoval. Náš almužník ho připoutával k celé staré minulosti, kterou chtěl z rozumových důvodů oddáliti, ale s lítostí venkovana, jenž se něčeho zříká.«⁶⁾

Absolvovav Collège Sainte Barbe, Péguy byl přijat na École Normale. I tam ještě pracoval s katolíky na zmírnění lidské bídy a účastnil se vincenciánských konferencí. Znal dobře latinu a řečtinu a znal dokonale frančtinu. Měl svůj životní cíl a měl i přátele, s nimiž chtěl onoho cíle dosáhnouti. Nové prostředí mu dalo nové možnosti. Péguy nechyběl na socialistických schůzích, ale nechyběl též na přednáškách Bergsonových, Rolandových, Brunetierových, Bédièrových. Studující byli rozděleni na dva protichůdné tábory, které se vzájemně potíraly. Tábor socialistický pořádal přednášky, na kterých

mluvil i Péguy, ovšem velice suše a učeně. Několik studujících bydlilo pohromadě, tvořilo tak zv. turny a turna Péguyova, jež byla »citadelou socialismu«, slula: Utopie. Autorita Péguyho byla veliká a dovedl jí užítí. Chtěl jako bojovný socialista obrátiti váhavé, dychtě po vítězství socialismu. Ale při tom — a někteří jeho přátelé se tomu právem divili — studoval se zvláštní zálibou historii Karla VII. a Johanky z Arcu.

Na E. N. byl tehdy knihovníkem Lucien Herr, socialista, muž hluboké inteligence a pevné víry ve vítězství socialismu. Byl vpravdě přítelem studentům, jimž všemožně pomáhal, a rozpoznal v Péguym hloubku a krásu ducha. Spřátelili se oba a mladý posluchač čerpal z toho přátelství nové síly k boji. Upřímnost a síla Herrova okouzila Péguyho tolik, že v knihovníku jako by spatřoval svatou postavu. Ale zároveň mnohonásobnovala jeho touhu obětovati se lidu a změnití tvářnost země.

Poznání Jaurèsa, bojovného a nadšeného socialisty, rozplameňovala ho ještě více. Jaurès, který byl již poslancem, navštěvoval školu, docházel k Herrovi a Péguymu, nadšenému řeckou kulturou, se líbila jeho znalost řeckého jazyka a řecké psychy, jeho paměť, živost a celé jeho chování. Herr a Jaurès ho posilovali v jeho socialismu, majíce naprostou jeho důvěru. Zatlačili vliv ostatních profesorů a nelze si bez nich vysvětliti rozhodnutí, kterým překvapil všech-

ny: rozhodl se zanechatí dalších studií na École Normale.

Rozhodnutí Péguyho překvapilo, ale jest vysvětlitelné celou jeho povahou. Tomu mladému muži bylo třeba rozpětí, činnosti a těch by mu nedopřával profesorský stav. Péguy, znající svůj cíl, viděl své poslání jinde. Nechtěl býti vůdcem socialismu, ale dělníkem pilným a svobodným. Jeho myšlenka, založení listu, se vybarvila a nabyla přesných forem. Ne denní list, nýbrž časopis, tak se rozhodl v přesvědčení, že jím nejvíce přispěje k vítězství své ideje.

Péguy vydal r. 1898 své dílo pod pseudonymem P. Beaudouina: »Marcel, první rozhovor o harmonickém městě.« Byla to kniha zanácená pro socialistické myšlenky. Opustiv školu, bil se v »Revue blanche« za Dreyfusa a té věci chtěl sloužiti i ve »Čtrnáctidenních sešitech«.

Nevěřil tehdy, vstupuje do nového století. »Třináct nebo čtrnáct stolet křesťanství,« napsal r. 1900, »v nichž moji předci věřili, jedenáct nebo dvanáct let výchovy přísně katolické přeshlo, aniž ve mne zanechalo nějakých stop.«

Myšlenka »Čtrnáctidenních sešitů — Cahiers de la Quinzaine« byla v jeho mysli utkvělá a k její realizaci nebylo třeba dalších studií na E. N. A nesmíme zapomenouti, že ještě jako normalista má autor svoji první »Johanku

z Arcu«, která jeho socialistické přátele nemile naladila. Jistě působil na jeho rozhodnutí i úmysl oženiti se, což učinil hned, jakmile opustil E. N., roku 1897.

Všimněme si poněkud, jak byl mladý Péguy, zanechávající studií, připraven k povolání, kterému se dal celým srdcem.

»Ve dvaceti letech jsme byli socialisty,« zvolal později Lotte. Víra v blízkou revoluci je povzbuzovala. Nahrazovala jim víru v Boha. Byli atheisty a materialisty, ale ne sobeckými, nýbrž chtěli vyrvati lid z bídy, ve které byl ponořen. A chtěli sloužiti spravedlnosti, jež jim byla nade vše. Jest pozorovati u nich a v první řadě u Péguyho lásku k ideálu, dobrotu srdce a touhu tvořiti a sloužiti. Proto byly založeny »Cahiers de la Quinzaine«. Proto byl zahájen ostrý boj ve prospěch Dreyfusa. Proto mládež koncem století byla socialistickou. Péguy byl jejím vůdcem a jeho autorita svědčila vůdci.

»Sešity čtrnáctidenní« jsou bojovné, jsou ostré, jsou mladé. A v nich můžeme nejlépe sledovati vývoj Péguyho od r. 1898, či od r. 1900, kdy mladý muž vstupuje do života bojem, v němž chce zvítěziti.

Když vydává svoji první »Johanku z Arcu«, jest na chvíli osamocen, neboť ostatní jeho přátelé nechápali jejího hlubokého smyslu. Ale to osamocení netrvá dlouho a Péguy se opět spojuje se všemi a v prvních letech aféry Dreyfusovy tvoří jeden šik s politiky socialistickými, od kterých očekával uskutečnění svých revolucionářských plánů. V r. 1903 památným 21. sešitem III. řady »Sešitů Čtrnáctidenních«, nastává úplné odtržení Péguyho od politiků a vítězství »mystiky«. Je to důležitý moment ve vývoji bojovníka. Toto osamocení připravuje

cestu ku přetvoření vnitřnímu. Je východiskem.

»Sešity čtrnáctidenní« založil jako bojovný socialista a drayfusovec. Skutečně skoro celé tři serie jsou ve znamení socialistické myšlenky. Péguy, bojuje proti státu a armádě a proti Církvi, krám, který si najal a v němž umístnil knihkupectví, byl přeplněn socialistickými knihami, psanými v četných řečech. U něho se scházeli během let, v nichž veřejný život francouzský byl cele zabrán aférou Dreyfusovou, četní a četní lidé dlouhé hodiny prodleli v debatách. Péguymu byla aféra netoliko bojem za spravedlnost, byla mu i jitřenkou revoluce, o které snil, a která měla přetvořiti svět. Proto se vrhl v boj s celým zápalem a vedl ho nemilosrdně. Ovšem jemu se nejednalo o postranní agitační cíle a proto i když leckdy napadl Církev a kněze, hlavně jezuity, nečinil tak z hrubého stranickářství jako ostatní socialistický tisk, nýbrž v zájmu ideí, jež mu byly nade vše.

Byl mystikem ve své víře, ve vítězství socialismu a byl jist i ve své víře ve vítězství Dreyfusa. Přesvědčen, že Dreyfus je nevinný, zastával názor, že nevinný nesmí býti obětován. Když boj vyhrál, pokládal za zbytečno dále zápasiti. A velice se zlobil, když socialisté, s nimiž bojoval v jedné řadě, chtěli využití výsledku k agitaci. Tehdy mystik Péguy vykřikl hlasitě a bolestně ve svém 21. sešitě a ostře odsoudil sektářskou politiku ve jménu absolutní spravedlnosti.

Péguy jest postaven na pranýř a mocní se od něho odtrhují. Malý, hranatý Péguy půjde dále sám a bude chud. Neboť mocní zavřeli kapsy a peníze, celé věno již leželo v knihách. — Chudý Péguy ve své pelerině a s holí v ruce bude dále bojovati boj na druhé frontě a to na té, proti které vedl dříve své šiky. Postaví se za vlast a postaví se za Církev. Z nenávisti k armádě vyvine se láska a rovněž i z nenávisti k Církvi.

Jednu vlastnost měl od mládí a vždy ho krášlila: láska k chudému. A láska k chudému jest Církví povýšena, neboť »chudým se zvěstuje evangelium«. I když byl zaslepen nenávistí, vyplývající z metafysiky lajcké, přece vždycky viděl, co dobrého Církev pro chudého učinila. Nemohl ani neviděti, co pro něho učinila a činila Církev pronásledovaná. Jedině ona byla beznáročná. Ovšem od vidění k uznání jest dlouhá cesta a na té cestě měl Péguy několik vůdců.

Prvním z nich byl filosof, tehdy již slavný, Bergson. Upoutal mladého normalistu, ale nestrl ho ještě. Strhl ho později a Péguy jím byl dobyt úpln. »Já první jsem položil jméno Bergsonovo vedle jména Platonova a Descartova,« řekl později Péguy Lottemu a v jednom z prvních »Sešitů« v »Notes sur Bergson et la philosophie bergsonienne« čteme: »Nechci v těchto prostých poznámkách sestoupiti do hloubek

debat o Bergsonovi. Budu-li tak moci jednou učiniti, budu mluvit jako křesťan a katolík.«

Filosofie Bergsonova byla vítězstvím nad scientismem a materialismem. A tím se stala osvoboditelkou generace. Byla na počátku více negativní než konstruktivní. Bergson hájil svobodu vůle a zastával nadšeně spiritualism, potíraje materialism. Péguy si oblíbil Bergsona právě »pro jeho pronikavou spiritualitu« a pro jeho »nové vynášení ducha a svobody«. Bergson »pracoval před těmi mladými žáky a s nimi,« praví Halévy.⁸⁾ V jeho filosofii bylo možno cítiti deism a Lotte právem dí, že »cítíl Boha na každé stránce díla »L' Évolution créatrice«.⁹⁾ Péguy sám se ve svých »Sešitech« z doby vnitřního přerodu nezmiňuje o způsobu, jakým ho Bergson ovlivňoval, jen později poznamenal, že Bergsonovi se úplně podařilo zlomit pouta, jimiž ho spoutal socialism.

Abychom porozuměli obrácení Péguyho, nestačí všimnouti si toliko jedné složky, jednoho vlivu, třeba bergsonismu, nýbrž jest nezbytno povšimnouti si i složek jiných. Prozřetelnost užila k obrácení mladých myšlenky Bergsonovy jako jednoho prostředku, ale ne jediného. Různé vlivy přetvořovaly ducha. Vedle Bergsona působil na Péguyho i druhý profesor na École Normale, Romain Roland, který seznamoval ho s křesťanskými zásadami spisovatelů ruských, hlavně Tolstoj. Melchior de Vogue ve svých

studiích o ruském románu dával ruské spisovatele, jejich lásku křesťanskou, za vzor současným Francouzům. Jest samozřejmo, že takové myšlenky připomínaly lidem leta mládí, leta víry a probouzely i stesk po nich.

U Péguyho se dál vnitřní přerod za zvláštních okolností. Intensivně pracoval. Práce a starosti, které nebyly malé, jak poznáme, jeho každodenní cesty, které konával sám — bydlil mimo Paříž — posilovaly jeho meditativní povahu. Smutek, který často na něho tíživě uléhal a jenž byl posilován i bolestí z nepochopení, i zkušenostmi se socialistickými vůdci, neslyšně sice, ale přece jistě, volal po vyšším pokoji. Není možno ani opomenouti jeho zvláštní poměr k rodině. Péguy, který žil pro své dílo a svému poslání, oddaloval se duchovně stále více od své ženy a její matky. »Jsem sám doma,« psal svému příteli,¹⁰⁾ a bylo to pravda. To vše ho nutilo obírat se více sebou samým a hledati lék pro znavenou nebo trpící duši a hledati i nové cesty v dalším konání a nové metody v boji. Péguy, oddalující se od socialismu, přibližuje se stále více k Francii svého dětství a chce ji uchovati. Jeho cesta k Bohu vede přes ni a stává se tím jistější, čím více ji poznává. Nelze ani dosti zdůrazniti, jak veliký význam má pro jeho obrácení láska ke »staré Francii«, z níž vyrostl a jíž se přes všechno nikdy úplně neodcizil. Nyní v něm začala oživovati láska k ní a sílila, čím

více sílilo zklamání ze socialismu. Péguy, a s ním i Lotte se stávají nadšenými obhájci vlasti a řádu.

Francie prožívala tehdy léta velice bouřlivá a hrozná. Upadala sice v zapomenutí Dreyfussova aféra, ale bojovalo se ostře proti Církvi, byly vydávány nespravedlivé zákony proti kongregacím a připravoval se již rozlukový zákon. Bylo to dílo socialistických vůdců a Péguy je zatracoval. Viděl, že jest jím vlast silně ohrožena. Proto varuje, volá, zaklíná, jeho láska se však prohlubuje. Ostatně působilo i nebezpečí hrozící ze zahraničí.

Přerod od socialismu ku patriotismu se udál u Péguyho v letech 1902-1904. Následujícího roku přítel Péguyho, Lotte, pronáší již před svými studenty nadšenou chválu vlasti a Péguy připravuje svou nadšenou apologii »Notre Patrie — Naše vlast«. Bojovati za Francii se jim zdá bojem za spravedlnost. Německé nebezpečí bylo stále hrozivější a zničí je lidé veliké lásky. Proti němu je třeba silné a řádné armády. Péguy si toho uvědomil, litoval, že svým dřívějším dílem připravoval její desorganisaci a zvýšil boj za silnou armádu. Péguy neuznával internacionalistů a smál se pacifistům. Myslí neustále na válku. »Bude jistě hrozná,« psal. »A nevíme, budeme-li šťastni. Ale víme, že nebudeme malí.« Pochopení, láska k vlasti byla krokem ku pochopení věčné Církve.

Církev jest ve Francii pronásledována od osmdesátých let. Byly ji zasazovány veliké rány se všech stran. R. 1905 se chystají státníci dáti jí ránu rozhodující: Jest již vypracován odlučkový zákon. Tisk, v první řadě socialistický, vynalézá silnější a silnější slovo, aby ji potupil. Jako netvor jest haněna. Není uznáno, že by kdy něčím prospěla Francii, naopak, byla prohlášena za její největší nepřítelku. Péguy žil v prostřed toho boje a viděl. Psal tehdy svému příteli Bailletovi, který žil v benediktinském klášteře v Anglii po vypuzení z Francie: »Chci tě v těchto dobách hnusného a nespravedlivého pronásledování ujistiti svým přátelstvím, které se nezmenšilo. Vy, katolíci se radujte. Pronásledování radikálů připravuje nesporně obrodu katolické víry ve Francii. Jedině přátelé rozumu by měli plakati.« Tato slova nejsou ještě od muže věřícího, jsou od muže, který miluje spravedlnost. Péguy měl tehdy ještě daleko k Bohu, ale nebyl již socialistou. Viděl do minulosti. Zjevovala se mu nedávná minulost, léta studentská a slova katechety a vincenciánské exkurse. Péguy začínal míti s Církví soucit. Nehájil jí ještě veřejně, ale obdivoval se jí již. Viděl v ní nesmrtelnou instituci; slavnou a velkou a trpící Církev začal milovati.

R. 1905 vydává Péguy »Naši vlast« a od r. 1905 do r. 1908 roste obdiv jeho k Církvi a

světcům Francie. Je to pro něho doba nemilosrdného boje. Zápasí proti socialistům, ale nevede boje méně tvrdého proti »sorbonnardům«, zástupcům vědy, kteří si osobovali právo mluvit jménem celé Francie. Čím více mělo nepřátel jeho dílo, s tím větší láskou k němu lnul. Sebevědomí, které bylo vždy hlavní známkou jeho charakteru, bylo posilováno stále více vědomím odpovědnosti před vlastí, před minulostí i před budoucností. A odpovědnost netoliko šlechtí člověka, ona ho prohlubuje, staví ho naléhavě před otázku: Zda a do jaké míry jest pravdivé, co člověk koná? Vede ho ke kořenům činnosti. U Péguyho byla důvěrná spojitost života a díla a ta otázka nemohla nepůsobiti tedy ani na jeho život. Uvědomoval si stále jistěji, že jest vůdcem a ježto nebyl člověkem prostředním, cítil se tím vázán.

Jeho zbraní byly »Čtrnáctidenní sešity«, ve kterých mluvil ustavičně. V nich vyšlo celé jeho veliké dílo a jimi se stal hlasem, kterému naslouchala celá Francie, a jenž byl rozkazem legií mladé inteligence francouzské. V nich jest pozorovati upřímnost a poctivost bojovníka i umělce.

»Čtrnáctidenní sešity« byly na počátku revui, jejíž směr určoval Péguy, který do ní psal pod několika pseudonymy. Později se jejich ráz změnil a změnili se i abonenti. Utekli socialističtí straníci, zůstali jen věrní přátelé Péguyovi, při-

byli noví z řad vlastenecké buržoasie a z řad katolických. Sešity, vlastně samostatné knihy, které soustředily lidi různých názorů, neztrácejí však nikdy své původní bojovnosti. Socialisti vedli proti nim urputný boj, ale byli proti nim v nevýhodě. Péguy a jeho přátelé vynikali nad své protivníky inteligencí a láskou k pravdě. »Čtrnáctidenní sešity« vynikaly vysokou úrovní, kdežto hlasy socialistické byly proniknuty štváním. A tou úrovní vítězil Péguy nad všemi svými protivníky. V »Sešitech« čteme práce Romaina Rollanda, jeho »Beethovena«, práce Tharaudů, básně Saloméovy, práce Lavergnovy, Suarèsovy, Halévovy. Různé směry sice, různé myšlenky, ale »Sešity« nebylo lze ubíti mlčením.

Pro »Čtrnáctidenní sešity« žil Péguy tělem duší, byly mu nade vše. V tiskárně v Suresnes, kde se tiskly, prodlel mnoho hodin denně, staraje se, aby tisk, úprava neměly ani jedné vady. Bral je do ruky s láskou otce a staral se o ně jako otec. Jedině tím si lze vysvětliti, že je vydával plných čtrnáct let. Sotva si můžeme představit nesčetné oběti, které jim přinesl.

Od r. 1900 do r. 1914 prošel podivuhodnou cestou vnitřního vývoje a nikde se neobrážela ta změna zřetelněji než v »Sešitech«. Když je začal vydávati, byli jeho abonenty socialisté, vlašníci katolíci, židé. R. 1903, kdy zahájil boj proti Jaurèsovi a straně, odpadla veliká část předplatitelů a jeho »Sešitům« byl vyhlášen boj.

Péguy, který vložil hned na počátku do »Šešitů« jmění své ženy a její matky, a který byl chud, jen s velikou námahou sháněl, číslo od čísla, peníze, půjčky, nezúročitelné a konečně nikdy splatné, na novou knihu. Když »Naší vlastí« r. 1905 se ještě více odklonil od zásad, které dříve hájil, opět to pocítily »Sešity«. Stal se katolíkem, ale katolíci mu mnoho nedůvěřovali. Začal s 1100 předplatiteli a na podzim jich bylo jenom 900. Neboť Péguy měl mnoho nepřátel a dovedl si rázem udělati nové.

. Není divu, že býval často k smrti znaven a život ho netěšil. »Není možno,« říkal Tharau-dovi, »opustiti „Sešity“, ale jest možno opustiti život. Neměli jsme štěstí.«

Nelze se neobdivovati Péguymu za »Sešity«, jichž vyšlo každý rok 20 knih. Trpěl vnitřně velice mnoho. Musil se starati a staral se o svoji rodinu. Musil vpravdě natahovati ruce pro peníze na »Sešity«. Ale nikdy neudělal kompromisu a nikdy nezradil svobody, se kterou vstoupal do života. Viděl jako chlapec úctu k dílu dobře udělanému a nelekal se žádné oběti, aby udělal dobré dílo. Jako řemeslníci »staré« Francie milovali své dílo, tak je miloval i on, a proto je dokončil. Jedině smrt mu je vytrhla z ruky.

Péguy, vidící v nebezpečí vlast, zřel ji stále krásnější a krásnější. Ale nespokojil se jen

s tím, nýbrž tázal se, co ji vlastně učinilo nejkrásnější ze všech zemí, neboť byl přesvědčen, že jest skutečně nejkrásnější. Dětská léta mu dávala jasnou odpověď a nemohl ji přejíti mlčením. Francie sv. Ludvíka, sv. Johanky z Arcu na něho volala. Péguy uposlechl jejího volání a šel k ní.

Cesta. Začala se u dítěte metafysikou matky, babičky, zbožných žen, kterou posilovali dále kněží. Ta cesta byla později ražena jen metafysikou učitelů, a nemohla skončiti leda metafysikou socialistickou. Přeměna tato se nedála s velkými otřesy. Většími otřesy jest provázena cesta zpáteční od socialismu k metafysice kněží, neboť po prvé cestě krácel dosti dlouho a již jako rozumný člověk. Vystavěl na ní několik krásných zámků a jest bolestno zřící se jich. Péguymu to bylo těžko, bylo mu to skoro nemožno. Vždyť i po obrácení ve svém díle »Naše mládež«, vydaném r. 1910, hájí své počínání v Dreyfusově afeře a hájí ho proti Halévymu. Ale našel dvě osoby, kterých si vážil, které šly podobnou cestou jako on, a které již dostihly cíle. A ony byly v nejtěžších chvílích Péguymu posilou: Byl to Jacques Maritain a jeho sestra.

Maritain byl vychován protestantsky svou matkou, dcerou J. Fauvra, který na konci svého života vystoupil z Církve a přestoupil k protestantismu. Jeho protestantismus byl zviklán přednáškami Bergsonovými na Collège de France a

ještě více četbou děl velikého Léona Bloy. Obrátil se a stal se z něho muž hluboce věřící, a studiem sv. Tomáše Aquinského byla jeho víra jen prohlubována.

Johanka Maritainová nenáviděla katolicism, jak jen žena může nenáviděti. Přesvědčena, že katolická Církev jest největší nepřítelkyní člověka a jeho svobody, chtěla ji potříti u těch nejmenších. Proto vydávala list »Jean Pierre«, ve kterém vštěpovala dětem nenávisť k Církvi a odváděla je od kněží. Ale i ona poznala jednoho dne marnost svého počínání a hledala cestu k Bohu.

Když se poznal Péguy s Maritainem, byl již Maritain stržen katolicismem a strhoval i svoji sestru. Jeho nadšení, jeho intelligence a jeho vnitřní pokoj působily na Péguyho hluboko, jako působily i na jiné, hlavně na Ernesta Psichariho. Péguy pociťoval k němu velikou důvěru a svěřoval se mu. Svěřoval se mu i jeho sestře se svými starostmi, se svými bolestmi a konečně s ním sdělil i své pochybnosti v otázkách víry. »Péguy byl nepokojný, Péguy mne přerušoval,« děl později Maritain Tharaudovi. Péguy dlouho hovořival s Maritainem a jeho sestrou, mluvili mnoho o náboženských problémech, debatovali mnoho i o Bergsonovi a jeho filosofii, jejíž přednosti i vady dovedl filosof Maritain lépe pochopiti než Péguy.

A nelze zapomenouti na jeden fakt, který je

velice důležitý. Napsal jsem již jméno: Baillet. Byl to bývalý spolužák Péguyho, duše hluboce věřící a obětavá. Baillet odejel do Solesmes, kde byl klášter benediktinský, aby si tam vykonal duchovní cvičení. Tam zaslechl hlas, který ho volal k řeholnímu životu a uposlechl ho. Napsal otci lístek, že zůstává v benediktinském klášteře, stal se novicem a pak knězem. Když byl odhlasován zákon o kongregacích, odejel s ostatními mnichy do Anglie, kde i zemřel. Nuže, Baillet činil pro Péguyho něco, co dovede pro druhého vykonati toliko věřící přítel: Obětoval za něho denně mši svatou. Baillet nebyl sám, za Péguyho se modlili i mnozí jiní.

Péguy trpěl, ale Péguy se blížil stále rychleji k Bohu, či lépe řečeno, byl jím přitahován, a nebylo lze odporovati. Péguy se obrátil. Jest velice krásným líčením, jímž Lotte, jeho věrný přítel, sděluje zpověď Péguyho v r. 1908.

»Každého roku jsem v září navštěvoval Péguyho. R. 1908 jsem ho zastal v posteli, vyčerpaného, nemocného. Všechna ohromná tíže, již nesl dvanáct let, ho konečně drtila. Mne též postihla veliká neštěstí. Vypověděl mi svoji zoufalost, svoji únavu, svoji žízeň po odpočinku: snad by se mu hodila nějaká škola nedaleko mne v provincii. Mohl by konečně bez bojů, bez nepříjemností, bez úzkosti vydati, co v sobě nosí... Pojednou se vztyčil, opřel se o loket a se slzami v očích mi děl:

»Neřekl jsem ti všechno... Nalezl jsem víru... Jsem katolíkem.«

Bylo to náhlé, jako veliké vznícení láskou. Mé srdce se rozplývalo a roně horké slzy a zabírá hlavu do dlaní, pravil jsem mu:

»Můj ubohý příteli, všichni jsme dospěli tamtéž.«

V »Notre Jeunesse« (17. července 1910) se přiznává otevřeně ke katolicismu a ke katolické tradici francouzské. »Naši učitelé na obecné škole zatajili nám starou mystiku Francie, mystiku starého režimu, zatajili nám deset století staré Francie.« A Péguy sestupoval do oněch století, zahlédl v nich velikost a krásu, kterou pak rozsel po svém díle.

Péguy sdělil svému příteli, že se obrátil, Péguy ve svých spisech po r. 1908 mluví jako duše nejen věřící, nýbrž i chápající podstatu náboženství, miluje celým srdcem Marii, sv. Ludvíka, sv. Johanku z Arcu, o které vyzpíval písně jedinečné krásy, ale Péguy žil bez svátostí. Je v tom údělu veliká tragika.

Péguy byl oddán r. 1897 na obecním úřadě V. arrondissementu. Nuže, bylo třeba církevního sňatku po jeho obrácení, ale ten vyžadoval jedné podmínky: Aby byly jeho dvě děti pokřtěny a vychovávány katolicky. Paní Péguyová k tomu nedala svého svolení.

Péguy prožíval bolestné chvíle svého života. Jeho list Lottemu, napsaný 27. září 1912, přímo dí: »Tolik jsem vytrpěl a tolik jsem se modlil, že si to ani nedovedeš představit. Kdybys žil se mnou, věděl bys to, takhle, když se vidíme jenom dvakrát za rok, nemohu ti to ani vysvětliti. Žiji bez svátostí. Je to sázka.«¹²⁾

Péguy upadal chvílemi v zoufalství a tehdy se utíkal se vši důvěrou k Panně Marii a nabýval vnitřního klidu: »Naše Paní,« děl Lottemu 27. září 1913, »mne zachránila před zoufalstvím. Žil jsem v největším nebezpečí. Lidé jako my mají vždy tolik víry a tolik lásky, kolik jich potřebují. Ale může chyběti naděje. Představ si, že po osmnáct měsíců jsem se nemohl pomodliti Otčenáš. Nemohl jsem říci: »Bud' vůle tvá.« Chápeš to? Nemohl jsem prositi Boha, poněvadž jsem nemohl přijmouti jeho vůli. Je to hrozné! Nejde o odřikávání modliteb, jde o to, aby se řeklo v pravdě, co se říká. Nemohl jsem říci pravdivě: »Bud' vůle tvá.« Tehdy jsem prosil Marii. Modlitby ku Panně Marii jsou modlitbami rezervy. Není z nich ani jediné v celé liturgii, jíž by se nemohl hříšník modliti pravdivě. V pozdravu: »Zdrávas Maria« jest prvá pomoc. S ním nemůžeme býti zatraceni.«

Péguy svěřil Marii svoji věc, svěřil ji i své děti, které nebyly pokřtěny. Tehdy Péguy vykonal i svoji pout do Chartres, když se mu roz-nemohlo dítě a vracel se uklidněn.

Péguy vyjevil Lottemu r. 1908, že se vrací do Církve a do r. 1914 žil bez svátostí. J. Maritain, jeho sestra, E. Psichari, R. Johannet mu často vytýkali toto jeho jednání a rozešli se s ním. Johannet v něm vidí dokonce příčinu jeho ztroskotání.

Péguy si stěžoval, že byl doma sám, jinými slovy, že mu v rodině nikdo nerozuměl. Zdá se, že příčina tohoto osamocení netkvěla v rodině, nýbrž v samém Péguyovi. Když r. 1911 se těžce roznemohl jeho syn, vypravil se do Chartres. Vrátil se, ale ne domů. Dítě se uzdravilo a paní Péguyová psala tehdy, plna radosti, pro manžela, ale psala marně. Jistě by byla tehdy ochotna dáti pokřtíti obě děti.

Častokráte měl Péguy rozhovory s Maritainem a jeho sestrou. O jednom z nich podrobně vypravuje Tharaud. Večer ho navštívila Maritainova sestra a zastihla ho znaveného. Bylo to již tři léta po jeho obrácení, ale před poutí do Chartres.

»Jak se vám daří?« tázala se ho. »Velice špatně. Odejdu. Má ledvinová nemoc mne ničí. Již dlouho nebudu trpěti.« »Jen tou nemocí trpíte, milý Péguy?« »Ah! Víte to dobře, jedno se mísí s druhým, trpím nevýslovně, nejraději bych zemřel.« »Dříve než jste žil tak, jak žádá Náš Spasitel?« »Jsem unaven, jsem úplně vy-

čerpán, žiji marně zde na zemi.« »Můžete změnit tento život, změníte-li své srdce. Nemůžete nic bez Ježíše.« »Ustavičně se modlím, nicméně jsem velice nešťasten.« I vytkla mu, že nečiní nic pro rozmach svého křesťanského života. »Mám milosti, o kterých nemáte tušení,« zvolal vášnivě. »Právě pro ty milosti máte býti Bohu neskonale vděčen a ukázati mu svoji vděčnost. Nepostupujete-li, klesáte.« »Mám tvrdý život,« odvětil, »jsem zdrcen. A pak vedu ustavičný boj. Hrozně trpím.« »Je to vaše chyba, drahý Péguy. Můžete to napravit. Jak se změní vaše žena, když jste smuten, zmítán, nespravedlivý ke všem?« »Ah,« odvětil se slzami v očích, »kdybych mohl přijímati!« »To od vás právě žádá Bůh, aby vás uzdravil, aby vás potěšil, a aby udělil pokoj vám i vašim drahým.« Radila mu dále, aby se s důvěrou obrátil na některého kněze, který mu dá nejlepší radu. »Kněží by mi nedovedli nic říci,« odpověděl jí. »Vždyť máte přítele, který se za vás ustavičně modlí. Přítele, jehož rady a útěcha by vám mohly otevřítí nebesa, a vy takto mluvíte.« »Ah, Bailleta,« zvolal a slzy mu hojně stékaly po tváři. Po chvílce mlčení pravil: »Hrozně trpím. Cítím, že se ve mně odehrává těžký zápas.« »A nevíte, kdo zvítězí? Náš Pán čeká, abyste řekl rozhodné slovo. Jděte k němu! Neváhejte!« Když Péguy mlčel dále, pravila mu: »Bojím se, příteli, abyste neměl záliby ve své bolesti. obraťte se s důvě-

rou k Bohu. Nemilujete ho, jak je třeba. Zmítáte se a trpíte. Víte přece, že nás Bůh stvořil láskou, abychom žili v radosti.« Péguy vážně naslouchal a stále plakal. »Mým hříchem jest,« děl, »že nemám dosti důvěry... Ano, poznati pokoj, pokoj s Ježíšem... Jak rád bych se setkal s Bailletem.«

Tento rozhovor nám umožňuje chápati poněkud Péguyovo drama. Péguy se viděl v sobě samém a vliv, který měl na druhé, stupňoval ještě tuto jeho vlastnost. Jeho nechuť ke kněžím, jimž přece vděčil za »metafysiku kněží«, jak ji nazval, jeho nechuť k filosofii tkví právě zde. Nechci nazvati tuto vlastnost pýchou. U člověka, který mnoho pracuje, který často-kráte musí zápoliti s překážkami a nepochopením, a který nenáviděl moderní svět, jenž nechce chápati, že člověk jest hoden své mzdy, není žádná rada rozhodující. Zvyká si stále více na sebe, jako měřítko všeho, co se děje. Odděluje sebe od ostatních a jest v tom posilován všemi, kteří jsou proti němu.

Péguy měl zalíbení ve svých sešitech. Již v r. 1902 v listopadovém čísle se radoval, že vykonaly mnoho proti otroctví a proti prostřednosti. Vědomí toto se stále stupňovalo. V »Sešitech« dopřával všem naprosté svobody a tím v nich shromáždil spisovatele nejrozumnějších sice

názorů, ale významné. Snad se bál i v tomto směru důsledků, k nimž by se musil odhodlati, kdyby učinil poslední krok.

U Péguyho má slovo: Peuple — lid, přidech veliké lásky. Lid mu představuje, co nejkrásnějšího prožil v mládí, a co nejkrásnějšího zbylo z Francie v minulosti, z Francie velké. Péguy měl v sobě mnoho z lidu. Lid nezná filosofie, ale žije mravně. Lid — jest vlastně lépe říci venkovan — paysan — málokdy se uchyluje od určité cesty, kterou nastoupil. Není ani příliš sdílný a jest podezřívavý. Péguy měl všechny tyto vlastnosti.

Nebyl prostředním člověkem, a i když vezmeme na jeho dílo měřítko velice kritické, musíme uznati, že jest v něm skryto mnoho krásy. Nuže, soudil, že to dílo sděluje hlas deseti století Francie, ne Francie filosofů, nýbrž Francie víry prosté a neučené.

I tu víru měl Péguy. Na jedné procházce děl Johannetovi: »Že Ježíš jest Synem Božím, to se nedokazuje,« pravil rozhodně. »Ježíš jest Syn Boží, poněvadž jest Syn Boží.«¹⁸⁾ Ostatně, celé jeho dílo po r. 1908 svědčí jasně, že je psal umělec hluboce věřící. Byl by krásnější dílo napsal Péguy, kdyby byl praktikoval? Od r. 1908 nevýslovně trpěl. Víry, říkal, nedobývá člověk tak těžce, ani láska není tak obtížná, ale naděje jest nejtěžší ctností. Nejúchvatnějšími stránkami jeho díla, a které vykonaly i veliký apoštolát,

jsou právě ony, na nich lpí bolest muže, bojujícího o naději.

Péguy věřil a jeho víra ho prohlubovala a vnukala mu naprostou odevzdanost Bohu. Miloval celým srdcem Marii, jíž svěřil své děti a miloval i světce a světice Francie, k jejichž chvále zapěl překrásné písně. A Maria vyslyšela i poutníka, který k ní konal pěšky pout z Paříže do Chartres. Péguy od r. 1911 nabývá duševního klidu.

Msgre Batiffol, hluboký kněz, rozepsal se o Péguym, jehož miloval a nezapomněl ani na jeho život náboženský. Mluví o manželství a o sporu stran pokřtění dětí a dodává: »Není na světě hroznějšího sporu. Il n'est pas au monde de conflit plus cruel.«

Péguy věřil, miloval a doufal. Jeho dílo po r. 1908 jest dílem víry, naděje a lásky. Jeho život po r. 1908 byl životem víry, naděje a lásky, ve kterém bolest orala hlubokou brázdou.

Dne 4. srpna 1914 odjížděl vlak, ozdobený květinami do Coulomniers. Vezl vojáky a odvážel je do boje s Němci. Mezi vojáky byl i důstojník, Charles Péguy, velitel jedné setniny 276. pluku. Koncem měsíce účastnila se první boje u Armancourtu, odkud byla přepravena do Villeroy, kde 5. září se rozpoutala krvavá bitva mezi Francouzi a Němci. Péguy, jakoby tušil

blížiti se konec, probděl celou noc ze 3. na 4. září v mariánském kostele nedaleko Villeroy a ozdobil květinami mariánský oltář. »Umístnil své vojáky v klášteře a strávil noc před oltářem Panny Marie, který zasypal květy,« psal o něm své ženě kapitán Perier.

5. září 1915! Ráno vede Péguy svoji setninu do boje. V. Boudon, který sloužil pod Péguym a jeho přítelem, líčí ve své knize: »Avec Charles Péguy de la Lorraine à la Marne« ten hrozný zápas dvou sil:

»Kapitán Guérin, nedbaje rány, která mu brání v běhu, jest najednou zasažen a padá mrtev u velikého stromu. Hrozná a příšerná žen pokračuje; kolem nás hřmí píseň smrti. »Lehňte, volá Péguy, a střílejte!« ale sám stojí, v ruce drží dalekohled, a řídí naši střelbu jako hrdina v onom pekle . . .

Střílíme jako zběsilí, začernění od prachu, puška nás v ruce pálí a mezi výstřely vyhrabujeme zemi, abychom se poněkud ukryli. Každou chvíli slyšíme křik, kvílení, nadávku. Kolem mne klesají mrtví drazí kamarádi. Kolik jich padlo? Těžko by je bylo možno spočítati . . .«

Péguy stále stojí, přes naše volání: »Lehňte si!« slavný šílenec ve své statečnosti. Většina z nás nemá již baťochu a baťoch by byl v tomto nebezpečí velice vhod. A hlas velitelů volá ustavičně se zběsilou silou: »Střílejte! Střílejte! . . .«

»Někteří naříkají: Nemáme potřebných věcí, všichni zde zahyneme! — To nic nedělá, křičí Péguy v sykotu střel, já jich též nemám, jen stále střílejte! — A tyčí se, jakoby pohrdal strojní puškou, zdá se, jakoby volal smrt, již oslavoval ve svých verších. V tom okamžiku střela láme jeho vznešené čelo. Padl vedle mne, beze slova, v němé bolesti...«

A po bitvě bylo čteno vojákům v rozkazu:

»Charles Péguy, nadporučík 170. pluku pěchoty, důstojník veliké mravní síly. Osvědčil největší odvalu ve velice kritických okolnostech. Byl zabit v čele své setniny, již vedl k útoku.«

Nejvíce bolela Péguyho výtku, že nedal pokřtiti své děti. Po své pouti do Chartres odpověděl na tu výtku: »To se mne již netýká. Odevzdal jsem své děti přesvaté Panně. Ať si s nimi činí, co chce.«

Když se rozhodl Péguy, že se ožení, a že sňatek svůj uzavře civilně, šel to oznámit Msgru Batiffolovi. Nevymlouval mu toho úmyslu, přislíbil mu modlitbu, ale velice ho to bolelo.

Plnil svůj slib a jeho stať o Péguym jest důkazem velikosti tohoto kněze.

Nuže, Péguy padl a Msgra Batiffola povolal k sobě Bůh r. 1928. Ale dříve mu dal okusit jednu slast.

R. 1924 navštívil ho mladý muž, kterého doprovázela jeho sestra. Nebyl o mnoho starší než byl Péguy, když mu oznamoval, že se civilně ožení. Přicházely k Msgru Batiffolovi děti Péguyovy a přicházely s prosbou: Prosily ho, aby je pokřtil.

Chartres, místo mariánské, promluvílo. Slzy zalily oči hlubokého kněze a jistě onoho večera byla jeho modlitba z nejvroucnějších, které kdy se modlil.

Od oné chvíle uplynulo několik dní a Msgru Batiffolovi se hlásila nová návštěva. Přicházela paní Péguová a vedla za ruku dítě, posledního syna, který se narodil již po smrti otcově. A prosila kněze, aby jeho radost vyvážila dřívější bolest, aby pokřtil i toto dítě.

Po několika dnech křtil Msgr Batiffol ve chrámu Naší Paní v Paříži všechny tři děti Péguyovy.

Péguy napsal své první dílo, když byl nadšen socialistickými ideami, o svaté Johance. Po obrácení se k ní vrací. Vydává svoji trilogii: »Mysterium lásky a útrpnosti Johanky z Arcu« (r. 1910), po roce »Le Porche du mystère de la deuxième vertu — Předsíní mysteria druhé ctnosti«, a pak »Mysterium Nevinátek« (r. 1912). Tyto tři knihy tvoří celek písně o svaté Johance. Kromě nich vydal tři svazky básní: »Tapisserie de Sainte Geneviève et de Jeanne d' Arc« (1912), (Tapisserie sv. Jenofefy a sv. Johanky z Arcu), pak »Tapisserie de Notre Dame« (1913), (Tapisserie Naší Paní) a konečně »Evu« (1913).

Nuže, již názvy praví, že všechna veliká díla básníkovy po obrácení jsou věnována opěvování velikosti Boha a svatých jeho a té, k níž konal kdysi svoji dlouhou pout.

Dítě Orléansu slyšelo mnoho o svaté Johance, mnoho pěkného a dojmavého. Vidělo a zažilo slavnosti pořádané k její poctě. Zamilovalo si ji a ta láska nemohla býti vytlačena ze srdce socialistickou ideologií. Prvá jeho »Johanka z Arcu« jest zpěvem, ve kterém se ozývá dětství básníkovy, dětství věřící a ne jinošství nevěřící.

R. 1910, tedy po třinácti letech, zpívá Péguy novou píseň o drahé světici. Činí tak po velikém vnitřním přelomu, ale i ve veliké bolesti. Ale jak veliký jest rozdíl mezi oběma díly! Jest rozdíl v pojetí, patrný hned při začátku. »Tajemství lásky a útrpnosti Johanky z Arcu« jest psáno

básníkem, který s vírou mohl proniknouti do hlubin, jež byly dříve nedostupny jeho pohledu. Jako básník trpící zahlédl krásu bolesti v oslňující záři. Péguy snil o dvanácti knihách, ve kterých by shrnul svůj obdiv k národní Světici Francie. Napsal jenom tři díla, ale již ta, nádherný vstup do chrámu, ho činí nesmrtelným.

Není možno opominouti jedno, a je to třeba stále a stále zdůrazňovati. U Péguyho jest důvěrný vztah mezi životem a dílem. Čteme-li rozjímání Johance nebo monology sestry Gervaise, vždy poznáváme zpověď básníka samého. Neskrývá se ani.

V prvním svém díle, v první části Trilogie, již zanechal, staví nám básník před oči třináctileté dítě, které jest pasačkou, a které jest předurčeno k velikým věcem. Nechce líčiti zatím její heroické činy, chce zpívati o jejím vnitřním životě a o její přípravě ke svatosti. Chápe správně, že Bůh duše, které volá k velikým věcem, očišťuje napřed bolestí a pokušením. Že jim dává pocítiti i zoufalství a bezmocnost. Johanka jest lámána beznadějí, jest těžce zkoušena. Čím? Rozjímá o hrozném stavu křesťanství a ani Gervaise, naplněna důvěrou, jí nedovede uspokojiti v jejích bolestných rozjímáních.

V zemi jest bída tělesná, ale ještě větší jest bída duchovní. Hlad zuří na všech stranách a zemi pustoší Angličané. Ale nikdy tolik lidé neuráželi Boha, jako nyní. Nadarmo tekla krev

Kristova pro všechny lidi, nic neprospělo tolik obětí a modliteb svatých a světic. Bůh opustil křesťanstvo. Peklo má přebohatou žen. Kristus umřel za hříšníky a tolik duší hyne pro věčnost. Johanka se zmítá a trpí nevýslovně při tomto pomyslení a není k utišení.

Ne, Bůh, který dopustil pokušení, neopustil té, na niž je dopustil. Druhá kniha trilogie, jedinečný monolog Gervaise, jest písní naděje. Péguy již vykonal svoji pout do Chartres, která mu dala naději, jíž dosud postrádal. R. 1910 jako Johanka zoufal chvílemi. Tolik jest zatracených, plakala světice a svým nářkem jakoby děla: Zdaž i já, Ch. Péguy, nejsem a nebudu mezi nimi? Básník, který se mnoho modlil, zvolna dobýval modlitbou důvěry. Gervasie, která v prvním díle jest hlasem odevzdanosti a důvěry, ale hlasem přehlušovaným pláčem Johančiným, Gervasie ve druhém díle radostně pěje o dobrotě a milosrdenství Božím a její hlas, dcery pokorné a zbožné, bouří se chvílemi, mohutní, je tak silným, že mimo něj není nic jiného slyšet. Básníková úzkost byla zatlačena nadějí.

Péguy nevýslovně trpěl, kdykoliv vstoupil do chrámu, ve kterém se sloužila nejsvětější oběť. Nemohl přijímati a úzkost jeho je tudíž pochopitelná. Nemohl ji přemoci silou, jíž se dostává duši z přijímání svátostí, přemáhal ji modlitbou. »Nechodím na mši, nemohl bych obcovati mši, obětovati mše. Bylo by to pro mne příliš hrozné,

roznemohl bych se. Vstupuji do chrámu, abych se modlil, ale vždy přede mší,« pravil kdysi. Později děl Johannetovi, že »na imperiálu autobusů vyslovuje ustavičně jméno Ježíš, hořce pláče. Jak věriti, že by byl špatným křesťanem, dodává, když dostává takové milosti... Jindy dlouho chodil po nábřeží naproti Naší Panní, opakuje při každém kroku »Ave Maria«. ¹⁴⁾ Modlitbou a rozjímáním dobýval si básník naděje a jeho nejkrásnější dílo jest modlitbou a rozjímáním. A poněvadž naděje jest ovocem rozjímání a modlitby, jest jeho dílo i písní naděje.

Abychom poznali hloubku jeho náboženského cítění, stačí se začísti do některé ze stránky jeho mysterií. Prvý díl jeho trilogie má několik míst, která nelze čísti bez chvění, tak jsou krásná a vroucí. Johanka rozjímá o prvých křesťanech, kteří byli tolik obšťastněni, když mohli patřiti svýma očima na Ježíše a dotýkati se ho svýma rukama.

Šťastni ti, kdo choditi viděli jej krajem jeho; šťastni ti, kdo kráčeti jej po zemi té zřeli; ti, kdo kráčeti jej zřeli po jezeře časném; šťastni ti, kdo viděli jej křísiti Lazara. Pomyslíme-li, můj Bože, pomyslíme-li, že toto stalo se jen jedenkrát. Pomyslíme-li, můj Bože, pomyslíme-li. Pomyslíme-li, že byl člověk jako všickni ostatní, člověk obyčejný; zdánlivě jak všickni ostatní, zdánlivě obyčejný. Kráčel po cestě tak jako obyčejný člověk;

jeho nohy ubíraly se po zemi; a vystupoval po pěšinách pahorku. Jerusaléme, Jerusaléme, byl jsi více požehnán než Řím. Vpravdě, vpravdě více dopřáno ti bylo, Jerusaléme, ty byl jsi šťastnější. Člověk jako jiní. Ty pak, Nazarete, malé městečko, městečko judejské, šťastnější jsi nežli Remeš, a než Diviš Svatý. Ty pak, Betléme, malé městečko judské, nejmenší z městeček judských, nejzářnější z městeček judských, věčně budeš zářiti také, nad všemi městečky země budeš zářiti i nade všemi městečky křesťanstva, věčně, nekonečně nad našimi tmavými městečky, našimi malými farnostmi křesťanskými. Kdo kdy znáti bude farnůstku oDmremy-skou. Kdo jen kdy se doví jména této farnůstky Domremy-ské. Kdo se jenom doví, že kdy byla.

Šťastna ta, jež rozlila na nohy jeho vonný olej z amfory, ta, která vylila na hlavu jeho vonný olej z nádoby alabastrové, v Bethanii, v domu Šimonově, příjímím malomocného; na jeho nohy, na jeho nohy opravdové, na jeho tělo tělesné, na hlavu jeho skutečnou, na hlavu těla jeho; šťastny všechny i všickni, šťastná směsice, hříšníci i svatí. Bylo přislíbeno, Bože můj, hříšníkům času onoho i země oné, co odepřel jsi, Bože můj, co svatým přislíbeno nebylo, čeho neslíbil jsi svatým svým všech časů. Dáno bylo největším hříšníkům tehdejších a tamějších, čeho nebylo dáno světcům největším věků největších. Čehož od té doby dáno nebylo. Nikdy. Nikomu.

Šťastna Magdalena, šťastna Veronika; šťastná svatá Magdaleno, šťastná svatá Veroniko, nejste

světice jak ostatní. Všickni svatí jsou svatí, všechny světice jsou svaty, ale vy, ale vy, vy nejste světice jak ostatní. Všickni svatí, všechny svaté sedí s Ježíšem na pravici Otcově. A jest, na nebi jest tělo jeho člověka, tělo jeho lidské oslavené, protože tam vstoupil, takový v den Nanebevstoupení. Ale vy, vy jediné, vy jste viděly, vy dotýkaly jste se, vy chopily jste se tohoto těla lidského v člověčství jeho, ve společném našem člověčství, krácejícího i usedšího na společné zemi. Vy jediné, vy zřely jste ho na zemi. Vy jediné, vy zřely jste ho po dvakráte a ne jednou jen; ne jen jednou, jako všickni ostatní, u věčnosti své; ne jen po druhé, což věčně trvá. Ale jednou po prvé, jednou před tím, jednou pozemsky; a toto bylo dáno jednou jen, toho dáno nebylo všem lidem. Jest vícero tříd světců, jsou dvě, a vy jste z první třídy a my všickni, všickni ostatní, hříšníci i svatí, my všickni jsme jen potom dělníky hodiny jedenácté; a i svatí, ostatní svatí na nebesích, jsou jen, potom, od nynějška jsou jen světci jedenácté hodiny. Neboť vidí ho jen u věčnosti, kde jest kdy, a vy, vy také vidíte ho na věčnosti; a vy jste ho vídaly, vy jste ho viděly na zemi, kde není kdy. Historie jediná, historie pozemská, která přišla tolik rychle, která nikdy znovu nezačne se. Tajemství strašlivé, přiblížily jste se tomuto tajemství strašlivému. Města kathedrální, tohoto jste nikdy neviděla. Zavíráte ve svých chrámech kathedrálních věky modlitby, věky svátostí, věky svatosti, svatost všeho národu, vystupující z celého národu, ale neviděla jste tohoto. A oni, oni je viděli. Všecko viděli to, aniž tím ve zmatek byli uvedeni, ti, kdo byli zde a ti,

kdo přišli, ti, kdo přišli schválně, i ti, kdo schválně nepřišli; pastýři, králové, a osel a vůl, kteří na něj dýchali, chtějíce ho zahráti. Byl na dosah hlasu, byl na dosah ruky, byl na dosah očí, pohledu očí, a toto nikterak se znovu nezačne. Remeši, jsi městem svěcení. Jsi tedy městem nejkrásnějším francouzského království. A není krásnějšího obřadu na světě, není v světě obřadu tak krásného, jako svěcení jest Francouzského krále, v zemi nižádné. Ale odkud jdeš, město Remeši, co činíš, kathedrálo Remešská. Kdož jste. Chlév, v městečku tom ztraceném, chlév ubohý v ubohém malém městečku betlemském, chlév viděl zroditi se moc královskou, která nezahyne, prostý chlév, moc královskou, která nikdy nezmizí na věky věkův, nikdy, chlév viděl naroditi se krále, který panovati bude na věky. V oné zemi. Ejhle, co činí v oné zemi. A král Francie, který je největším králem světa, koná slavnostní sjezdy, koná do Remeše vjezd slavnostní, a nic není krásnějšího vjezdu krále do Remeše, nic není krásnějšího na světě, nic na světě není tak krásného, v celém světě; a dvacet králů Francie konalo do Remeše, do kathedrály Remešské dvacet vjezdů slavnostních, dvacet vjezdů nádherných. Ale ty, Jerusaléme, ty jsi šťastnější; jsi šťasten, mezi městy všemi; jsi nekonečně větší a krásnější a ctěnější. Dostalo se ti štěstí nekonečně největšího. Jsi šťasten nad hlavou měst všech, neboť vešel do tvých zdí, vsedl na oslátko osličino; a to nikdy se znovu nezačne; lid pak onoho kraje střel palmoví a listy, ratolesti a květiny pod nohy osličiny. Jiné farnosti zřely roditi se, daly roditi se, život daly jiným světcům. Ale

ony farnosti, ty zřely naroditi se velikého světce, daly naroditi se, daly život velikému světci, světci světcův; jaké vyvolení. Co vy se meškáte, farnosti křesťanské, vytvářejíce světice a světce, jediná farnost přivstala si. Vstala přede všemi. A dala život světci, jehož jistě nikdo znovu nevytvoří. Šťasten onen, který se zde nahodil, právě v okamžiku, kdy bylo třeba nésti jeho kříž, pomoci mu nésti jeho kříž, těžký kříž, opravdový jeho kříž, kříž ten těžký ze dřeva, z opravdového dřeva, kříž jeho popravní, těžký kříž dobře sdělaný. Jako za všechny lidi, za všechny popravené touže popravou. Člověk, jenž mimo šel, není pochyby. Ach, dobře vyvolil svůj čas, onen, onen muž, jenž mimo šel, právě v té chvíli, právě tehdy, právě v okamžiku tomto. Onen muž, jenž zrovna mimo šel. Kolik mužův od té doby, nekonečné řady mužův po věky věkův bývali by chtěli tam býti, na místě jeho, přejíti tudy, jíti mimo právě v onom okamžiku. Právě tudy. Než ejhle, bylo příliš pozdě, právě on šel mimo, a na věky, na věky věkův nedal by místa svého jiným; oni pak, pozdě příchozí, donuceni byli, jinými se spokojiti kříži, cvičiti se, cvičení konati, spokojiti se i jiné kříže nésti. Zrobiť si, sami, kříže jiné. Dáti si zrobiti. Uměle. To není totéž. Muž z Kyreny, Šimon jménem, jehož přinutili nésti kříž Ježíšův. Již nepotřebuje, dnes, by nutili ho, aby nesl tenkrát kříž Ježíšův. Šťasten zvláště, šťasten onen, a on také místa svého jinému by nedal, ani on ne, šťasten onen, který přece jen ho viděl jednou. Šťasten onen, šťasten zvláště, šťasten nade všechny, ze všech nejšťastnější, šťasten onen, jenž ho viděl v čase, a jenž přece viděl ho

jen jednou. Šťasten onen, jenž ho viděl v chrámě; a potom; neb toto stačilo; byl zavolán jako dobrý služebník. Byl to starý muž oné země; muž, který se blížil večeru, a který dotýkal se večera, posledního večera svého života. Ale neviděl zajíti posledního svého večera, aniž byl by viděl vycházeti slunce věčné. Šťasten onen muž, který Ježíška vzal do náručí, který pochoval malého Ježíška na dvou loktech svých, jako se béře, jako se chová dítě obyčejné, děťátko obyčejné lidské rodiny; svýma starýma rukama vymořenýma, svýma starýma rukama zbrázděnýma, nebohýma starýma rukama vyschlýma i svraštělýma starého muže. Dvěma rukama scvrklýma. Dvěma rukama svýma, docela uvadlýma.

Není možno se zastaviti v citování, jako rychlá vlna lásky valí se slovo za slovem, věta za větou. Básník opět a opět se zablédává na svoji myšlenku, odívá ji v nové roucho, nezdá se mu dosti krásným, přidává nové ozdoby, vymýšlí nové záhyby. Srdce přetékaající láskou pouští nové a nové proudy.

Básník, který by nevěřil hluboce, by se nemohl nikdy vymodliti tuto modlitbu, nedovedl by nikdy vypověděti všechnu krásu paraboly o marnotratném synu, o zbloudilých ovcích a o drahenách, těchto »parabol naděje«. Nedovedl by nikdy zapěti tu mohutnou hymnu na noc, jíž končí druhou knihu trilogie:

»O noci, o má dcero noci, o má dcero v krásném plášti;

mlčenlivá v dlouhém závoji,
ty, která utěšuješ, která balsamuješ, která
uklidňuješ,
ty, která obvazuješ rány a údy zraněné.
Ty, která uspáváš srdce, a těla,
srdce rozbolestněná, těla rozbolestněná,
shrbená,
údy zlomené, bedra přeražená...
Ty, která jsi každého večera uspávala Dítko Ježíše
v náruči Přesvaté a Neposkvrněné.
Ty, která jsi sestrou naděje.
O má dcero ze všech nejdražší...
která pokládáš člověka v náruč mé Prozřetelnosti
mateřské,
o má dcero jiskřivá a temná, pozdravuji tě.
O sladká, o veliká, o svatá, o krásná noci,
snad nejsvětější ze všech mých dcer, noci
v dlouhé říze, v říze hvězdnaté.
Připomínáš mi veliké mlčení ve světě před
začátkem králování člověkova.
Zvěstuješ mi veliké mlčení, jež obejmeme svět
po skončení vlády člověkovy, až se ujmu svého
žezla.
Ale, noci, připomínáš mi hlavně onu noc
a budu si ji připomínati ustavičně...
Okolo hodiny deváté zvolal můj Syn
hlasem, který nikdy nevymizí. Bylo dokonáno.
Vojáci se vrátili do svých kasáren,
smějíce se a žertujíce, poněvadž skončili svůj
úkol...
Jedině několik žen zůstalo.
Mezi nimi Matka.
A snad i několik učedníků, ale to není jisté.

Nuže, každý člověk má právo pohřbíti svého syna.
Každý člověk na zemi, potkalo-li ho neštěstí, že
nezemřel dříve než jeho syn. A já jediný, já Bůh,
já jediný v této minutě otec po tolika otcích,
já jediný jsem nemohl pohřbíti svého syna,
a tehdy jsi přišla ty, o noci.

O má dcero drahá mezi všemi, ještě to vidím
a budu to viděti po celou věčnost,
tehdy ty jsi přišla a ve veliký rubáš si zahalila
setníka a vojáky římské,

Pannu a svaté ženy,
a tuto horu a toto údolí, nad nimiž se snášel večer.
A můj lid israelský a hříšníky a toho, který
umíral,

který za ně umřel.

A lidé Posefa z Arimathie se již blížili,
nesouce bílý rubáš.»

Bylo by třeba citovati řadu veršů z jeho tří
Tapisserií a celou tu píseň ke cti Panny Char-
tresské, složenou po jeho pouti, a všude bychom
byli uchvázeni netoliko básnickým zpracová-
ním, nýbrž i a v první řadě hloubkou víry, na-
děje i lásky. Bylo opravdovým obrácením Péguy-
ovo a otevřelo mu nové, širé obzory.

Mohl vytvořiti největší svá díla z víry.

**CESTOU BOLESTI K BOHU:
JOSEF LOTTE**

Henry du Roure, spisovatel francouzský, vepsal si do zápisníku, odcházeje do pole, krásná slova vroucí víry, veliké naděje a nesmírných díků: »Můj Bože, líbám Tvoji svatou ruku, i když dolehla na Tvé děti. Bud' požehnán Ty, který jsi trpěl, abys je naučil trpěti. Bud' požehnán Ty, který jsi smísil naše bolesti s radostmi tak sladkými a hlubokými, že se nám zdá, cítíce je, jako bychom prožívali cosi rajského. Bud' požehnán Ty, který jsi uprostřed zemské bídy rozžehl tolik světla. Bud' požehnán mnou, nejpokornějším a nejbídnejším z Tvých dětí.« Napadají ta slova, když mám mluvit o jiném Francouzovi, Josefu Lotteovi.

Du Roure padl a Josef Lotte padl rovněž.¹⁾ Nadpřirozeno pronikalo oba a věta Henryho du Roure: »O můj Bože, bud' požehnán za štěstí i za bolesti!«, mohla by stejně vyplynouti z úst Lotteho. Lotte jest dítkem Bolesti. Jeho zrození životu, jeho konverze, jest dílem Bolesti. Bolest byla cestou, po níž šel Lotte jako Péguy, jako Psichari k Bohu. Bolest jest cestou, po níž odchází se světa. Ale tato nová Bolest jest již zkrášlena nadějí. »Já nevím, k jakému jdu cíli, ale chci a půjdu k Tobě, Bože,« píše si ještě Du Roure. Toť paprsek, který osvětluje temnoty, toť naděje, jíž se stává Bolest obětí. Josef Lotte, jehož H. Massis nazývá vedle Péguyho vůdcem francouzské mládeže, dává Bolest, dává krev za Francii a její děti.

Lotte se narodil r. 1875 v Rochefortu z matky, jež byla katoličkou nejen dle jména, nýbrž opravdovou. Zemřel v poli jako katolík, katolík ne podle jména, nýbrž opravdový. Od katolicismu jeho dětství ke katolicismu jeho mužství uplynulo asi dvacetpět let, jež jsou prosycena jedem materialismu, enthusiasmem socialismu, myšlenkami Bergsonovými. Francie let osmdesátých až devadesátých žila v myšlenkách scientistické filosofie Taineovy a Renanovy v odboji proti nadpřirozenu, proti Bohu, proti zjevenému náboženství. Školy byly laicisovány a v těch ztratil víru svého dětství i Lotte. Neboť on věřil a věřil upřímně. »Každý den jsem se modlila,« vypravuje jeho matka po jeho smrti, »se svými dětmi, které zbyly z dvanácti doma; po modlitbě bral můj ubohý Josef na svém lůžku svoji drahou knihu *N a p o d o b e n í K r i s t a*. Dlouhý čas jsem nalézala tu knihu pod peřinou;

Střední škola tuto víru oslabila. Ovšem, jakási nenávist proti Církvi, hlasatelce pozitivního, zjeveného náboženství, jakési pochyby si odnášel již z rodiny. Otec, starý důstojník, vlastenec tělem duší, republikán, viděl v Církvi nepřítel republiky. »Jsme syny zakladatelů třetí republiky; celé naše dětství proběhlo v nadšení zápasu, který vedli naši otcové proti reakci a v opojení vítězstvími demokracie... zákony školské, Gambetta, Paul Bert, Ferry, ta

slova, ta jména vzbuzují ve mně nejdálnější vzpomínky. V mé dětské obraznosti byla Republika tím, co jsem miloval na svém otci, odvahou, přímostí, šlechetností. Proti ní se stavěla Církev, příšerná moc lži, nenávisti, útisku. Totéž, co nás činilo republikány, činilo nás odpůrci římského náboženství.« Ale jistě ta nenávist nebyla veliká, ježto nepřátelství jeho otce nebylo hlouběji založené, a jak sám Lotte o něm později praví: nebylo v něm zloby. Líciť ho a s ním všechny ty stejného věku a stejných myšlenek, jako lidi, »kteří v hloubi respektovali náboženství; kteří z lásky k Republice nenáviděli »černých lidí«; mluvili po dobrém obědě, »že je třeba vypáliti kostely a guillotinovati kněze, ale zároveň dávali své syny na vychování k hodným a ctihodným sestrám, plakali, když prvně jejich děti přijímaly, a chtěli, aby byly vychovávány nábožensky; časem jejich antiklerikalismus pomíjel.«

Kdo tudíž první učinil veliký útok, byli profesoři na lyceu. Rozum byl napájen zlobou protináboženskou. Případ Ghéonův, Dumesnilův a tolika jiných, případ, který vystižně zachytil Barrès v románu *D é r a c i n é s*, nebo Bourget v *Ž á k u*, jest i případem Lotteovým. Sympatický profesor filosofie vytrhuje ze srdce víru v Boha. Rozum pochybuje a pochybováním se stává neschopným ovládati vůli, Lotte upadá mravně. Prohlašuje o sobě r. 1897, kdy vydává

Ch. Péguy své dílo *J e a n n e d' A r c*, za materialistu oproti mysticismu, který vanul ze řádek Péguyova mysteria. »My ostatní,« píše, »jsme se nazývali materialisty a atheisty, abychom lépe naznačili propast, jež nás dělí od katolicismu.« Zdá se, že ono slovo »materialista« si dává spíše proto, že se klonil k nauce, neuznávající nic vyjma hmotu; sitva lze věřit, že by byl Lotte hluboce klesl mravně. Alespoň Péguy, který ho výborně znal, srovnává ho s Bailletem, svým spolužákem, pozdějším benediktinem, jenž byl duší čistou a krásnou. »Lidé, jako Baillet,« praví Péguy, »nemohou rozuměti mému životu, ani ty ne, ježto jsi příliš nevinným. Já jsem hříšníkem.« Atheistou byl »tak úplně a cele (zdálo se mu tak), a měl při tom takovou klidnou jistotu, jak jen může člověk atheistou býti,« praví o sobě Lotte v dopise poslaném nevěřícímu učiteli.

Roku 1898 se oženil. Prvé své dítě dal pokřtiti. Druhé, syna Ondřeje, narozeného r. 1905, již pokřtiti nedal. »Jsem antiklerikálem více než kdy jindy, píše svému příteli. Antiklerikálové by činili lépe, kdyby zápasili jako my v rodině o děti a ženu, než když útočí na nepřitele pomocí vlád a četníků.« A Lotte dodává: »Pokřtění nemá veliké důležitosti, ale jest cestou k prvnímu přijímání a to jest nebezpečné.«

Velikou trhlinu v tomto materialismu učinili dva lidé, jeden básník a druhý filosof. Byli to

Ch. Péguy a H. Bergson. Péguy, mohutná a tragická postava ve francouzské literatuře, byl a zůstal vždy věřícím, i když nadšeně vyznával ideály socialismu, i když uzavřel civilní sňatek a nedal pokřtiti své děti. Péguy byl synem Orleánsu, který nejlépe představoval tu starou Francii, prvorozenou dceru Církve, a Péguy byl dobrým dítkem Orleánsu. Žila v něm ta Francie a stělesňoval v sobě její ctnosti: poctivost, spravedlnost, odvahu, nadšení. Když Péguy se vrátil po mnohých zklamáních k Bohu, možno říci, že ta stará Francie o to má zásluhu. Dala svému dítěti, co měla nejkrásnějšího. Nuže, tento Péguy byl přítelem Lotteho, důvěrným přítelem, a jako nazval Francis Jammes Claudela »svým drahým duchovním otcem«, mohl by tak nazvati i Lotte Péguyho. Jsou opravdu upřímnými slova Lotteho, jež proslovil, když zvěděl, že padl Péguy: »Jsem zničen, čím se stanu bez svého Péguyho?« Lotte cítil k Péguymu opravdovou úctu a hned na počátku styků na lyceu Saint-Barbe podlehl mocnému jeho vlivu. Péguy se mu svěřoval se všemi svými nejintimnějšími city, odhalil mu všechny své náboženské pochybnosti, a jemu prvnímu řekl: »Já jsem katolíkem!« Péguy nadchl Lotteho i pro Bergsona. Bergson a před ním již Boutroux se ozvali proti intelektualismu Taineově, který byl čirým materialisemem. Věda má hranice a za jejími hranicemi bytuje Bytost. Věda, která se omezuje na

fakta, musí zde ustoupiti a na její místo nastupuje filosofie, pátrající po posledních příčinách všeho dění a metafysika, mluvící o Bohu jako původci všeho. Lotte zprvu byl v materialistickém atheismu šťasten. Po čase však cítil jeho prázdnotu a chtěl se orientovati jinak. Filosofie Bergsonova mu dala k tomu podnět. »Nezapomenu nikdy,« píše sám, » pohnutí, v jaké mne uvrhl V ý v o j t v o ř i v ý: cítil jsem v něm Boha na každé stránce.« Až do doby, kdy začal studovati filosofii, se pokládal za člověka beznáboženského. Sytil se Tainem a Renanem. »To byli bozi mého mládí.«

Duch jeho byl vyrván z víry v slepou náhodu a ukázala se, ba přímo dolehla na něj možnost existence Boží. Potřeboval jistoty. Věřil, že věda není vším. Že není s to orientovati jeho život. Věřil, že existuje mimo svět nějaká vyšší Bytost. Viděl v dějinách Francie, že víra v tu Bytost činila národ mohutným, slavným a šťastným. To proto, že tehdy mravnost byla založena na principech víry, na zásadách samým Bohem daných. Víra byla životem. Lotte cítil, že je třeba s pokorou se skloniti před Bohem, ale ještě toho nedovedl. Tehdy Prozřetelnost, která prozírá srdce a zná všechny touhy, ho již uchopila a vlekla k cíli. Ukázala mu vzor čistého a velkého života podle víry na umělci a kolegovi — profesorovi na lyceu v La Roche sur Jon — Emilu Baumannovi.

Víra Baumannova, jakou ji známe z *O b ě t o v a n ě h o*, byla tvrdou, ale byla v každém směru vůdcem, který nezavedl na scestí. »Baumann mu ukazoval osobnost,« praví krásně P. Pacary, »již víra hnětla, existenci, jíž dávala víra životní rytmy... V Baumannovi potkal Lotte na cestě životem křesťana čistého, téměř brutálního ve svých tvrzeních, a který nalézal ve svém mysticismu mízu pro svůj tvěží talent.«

Baumann měl syna, jemuž bylo patnáct let, a který miloval Lotteho jako svého staršího bratra. Tento jinoch, hluboce věřící, kterého později Baumann tak krásně vylíčil ve svém románě ve »Křtu Pavlíny Ardelové«, umíral a přál si, aby k jeho loži přivedli Lotteho. Přišel. »Lotte,« pravil mu jinoch, »poklekněte, pokřijte se a přisahejte mi, že se obrátíte!« Lotte poklekl, poznamenal se křížem a s jeho rtů se sneslo slůvko: »Ano.«²⁾

P. Pacary jest přesvědčen, že styky Lotteho s Baumannem vnesly křesťanství do jeho mravního života. Tolik Lotte vždy viděl, že oslabení Francie nastalo vzmachem pozitivistické a scientistické nauky, která podkopala v životě víru v Boha. A poznával, jak ta víra jest silnou oporou proti úpadku mravnímu, který v jeho době činí národ neschopným velikého činu. Cítil sám na sobě, jak později doznal, že žití, jak žije, znamená »anomalii a že je nezbytno, aby člověk měl něco jiného, čím by se orientoval v ži-

votě, než neblahou pochybnost v základní otázce.« Neměl »jistoty, radosti, pokoje, síly.«

Ale bylo třeba něčeho ještě většího, aby se vzchopil. Bylo třeba Bolesti. Měl dvě děti, dceru Moniku a syna Andrého. Miloval je jako otec a jeho zármutek nad úmrtím Moniky byl nesmírný. Pod dojmem té smrti i pod dojmem nemoci ženy dal r. 1907 pokřtiti syna. Bůh šel k jeho duši a šel k té duši bolestí ještě větší. V březnu r. 1908 mu zemřela v Brestu žena, zemřela jako křesťanka. Třeba čísti list, který zaslal Baumannovi, a který přetéká slzami nad tou ohromnou ztrátou. Před smrtí žádala kněze a radovala se, vyzpovídavši se. »Vrátila jsem se do ovčince a již v něm zůstanu navždy,« opakovala si. Chtěl jí vyrvati smrti, zápasil s ní po třicet dní o svoji choť, ale marně. »Byl jsem úplně bezmocným před smrtí, dcerou hříchu.« Život, který spolu žili, byl těžký. Ale milovali se opravdově a proto cítil »velikou prázdnotu před tou věčnou nepřítomností.« Ale není v dopise ani zmínky po útěše, plynoucí z víry. Jest srdce-rvoucí, ale ještě to není list křesťanův. Nemodlil se a nepřijímal, ale Rozsévač bolestí zasel símě do jeho srdce a bolest, která orala svoji brázdu na poli jeho života, jakoby přikryla vyoranou prstí símě, vržené Rozsévačem. Slzy zavlály prst' a símě vzrůstalo a vyrostlo. Pociťoval potřebu modlitby a chvílemi spínal i ruce k Bohu a jeho rty šeptaly slov, kterým ho

naučila v mládí jeho matka. Ostatně, vedl ho k modlitbě ještě někdo jiný: jeho sestra, která onemocněla a s níž se v nemoci modlil. Obětoval noci jejímu ošetřování.

Zároveň mu pomáhali v jeho stoupání žáci, jež vyučoval. Lotte miloval své zaměstnání profesora a miloval i své žáky. Vyučoval morálce a zřel, že u jeho žáků jest víra v Boha jedinou podporou mravního života. Zřel, což mu bylo tak sympatickým, že u těch žáků jest náboženství katolické tím, čím má býti »základem pořádku, přijetím života s odevzdáním se, nadějí, jež má proto jeho sympatie, že se staví proti ideám nepořádku, anarchie, zoufalství, jež zakouším.« Byl nucen, chtěl-li je vychovati opravdovými muži, mluvit jim o duši, o odpovědnosti, o Bohu. »Oddával jsem se, nenáležel jsem si již, mých malých čtyřicet Bretonců bylo mými učiteli, já je měl vésti, a zatím oni řídili mne. Kam jsi se poděl, ty, jenž jsi chtěl býti neutrálním? P r o č a p o n ě v a d ě bylo třeba, abychom v prvních hodinách rozlišili duši od těla. V druhém měsíci jsme musili připustiti Boha. Jednoho jsem spontánně pronesl jméno Boží.«

Současně s hledáním Lotteovým se připravoval návrat v duši jiného Francouze, jiného vůdce francouzské mládeže, Péguyho. A tento návrat urychlil návrat Lotteův. Závislost Lotteova na Péguyem jest patrna v celém životě

i v celé tvorbě Lotteově. Některým kritikům se zdá, že Lotte by byl bez Péguyho bezvýznamným. A i přátelé vytýkali Lotteovi, že Bulletin, který r. 1911 založil, měl jediný cíl: šířiti znalost díla a myšlenek Péguyových. Toto tvrzení jest nesprávné, jak ještě ukáži. Nuže, Péguy konvertoval r. 1908 o prázdninách.

Lotte, který bydlil a působil daleko od Paříže, mohl se s Péguyem stýkati jen dvakráte do roka. Těšil se celých šest měsíců na chvíle prožité s Péguyem, neboť od Péguyho čerpal myšlenku a sílu. Přišel k němu i v září 1908 a zastihl ho vysíleného a nemocného. Mluvili a najednou Péguy se opřel o loket a pravil s pláčem: »Neřekl jsem ti všechno... Nalezl jsem víru... Jsem katolíkem.« »Bylo to náhle, pokračuje Lotte, jako veliké vyznání lásky; mé srdce se rozplývalo a pláče horkými slzami, hlavu máje v ruku, řekl jsem mu, téměř proti své vůli: Ach, ubohý starý příteli, jsme jimi oba, jsme jimi oba. Odkud mi přišlo to slovo, poněvadž ještě před chvílí jsem nevěřil. Jaké činnosti, pozvolné, tajemné a hluboké činnosti bylo výrazem? V té minutě jsem cítil, že jsem křesťanem. Ve vlaku, jenž mne odvážel do Paříže, stoupala modlitba na mé rty a dlela na nich po celou cestu, modlitba ze všech nejsladší, krásná a radostná jako jitřenka: Zdráva s Maria, milosti plná.«

Odkud mu přišlo to slovo? Byl na ně připravován. Jeho bytost byla již vtažena opět v síť, z níž uprchla. Lotte byl si vědom, že patří do ovčince, v němž byla jeho žena a v němž již byl. Patřil ke stádu Kristovu. Zbývalo toliko jedno: Státi se účastným všech milostí, jež dává Bůh těm, kteří o ně žádají. Lotte již se mohl modlit, již se modlil, již žádal. Bylo třeba odstraniti předsudky proti církvi a kněžstvu a připraviti se, aby po dlouhé době opět stoloval s Pánem. Půl druhého roku trvalo jeho oblékání nového člověka. Konečně byl hotov. Řekl si již, jak později vypravoval Msgru Batiffolovi, bývalému almužníku na lyceu Saint-Barbe: »Můj starý, věříš, je tedy třeba, abys se vyzpovídal a slavil své Velikonoce.«

O Velikonocích r. 1910 přijal po dlouhé době, aspoň třiceti let, Tělo Spasitelovo ve své srdce.

Lotte se podívoval Baumannovu čistému a velikému životu, který byl založen na mravnosti absolutní, na víře v Boha, na Desateru. Bez víry by se nestal Baumann, čím byl, neboť víra povznáší. Byl si vědom, že padal, když té opory neměl. Proto s radostí se uchopil prostředků, jež mu nabízela víra vrátivšímu se. Kristus odcházeje zanechal lidstvu chléb, který chrání člověka od smrti a který ho činí krásným a který ho posiluje proti všem zlým nepřátelům. Zanechal lidstvu milující Ježíš, jenž jest Spasitel, mši svatou a Eucharistií. A mše sv. a Eucharistie se

staly Lottemu pramenem radosti a pokoje a milosti. Missál byl jeho nejdražší knihou, z »něho bychom mohli vždy vyvoditi celou theologii«. Přijímal s počátku často, později každý den. Platí o něm opravdově slova, jež o něm proslovil Péguy: »Jest přítelem mým od dvaceti let, jest křesťanem, jemuž svátosti jsou výživou.«

Modlitba byla mu silou i útěchou. Il faut prier — je třeba se modlití, slova, jež tak často zdůrazňoval v Bulletinu, by se mohla nazvati heslem jeho životního díla, jímž byl onen Bulletin des Professeurs catholiques de l' Université. »Naše shromáždění jest především shromážděním modlitby. Spojili jsme se především, abychom se více a lépe modlili, modlíce se za více bratrů a s více bratry.«

Lotte byl profesorem a byl si vědom vznešeného svého poslání a vznešeného úkolu všech, kteří zastávali tento úřad. Proto chtěl — a šlo mu již jako přesvědčenému katolíku o duše — svým slovem posilovat, učit a povzbuzovat ty, kteří se báli, nebo kteří hledali cestu, nebo potřebovali věděti, že rostou na státních ústavech zástupy katolických učitelů. Chtěl dokázati neoprávněnost »proroctví Payotova, že přijde čas, kdy Francie nevzdělaných bude značiti Francii katolickou. Chtěl, aby spojení všech na základech víry, naděje a lásky bylo pramenem, z něhož by prýštila vždy jen čistá a osvěžující voda

do srdce žáků. Jest radostno čísti věty, jimiž po celá tři léta vyjadřoval účel listu: »Máme jen jedinou starost: abychom zůstali hodnými dobrého Boha; abychom se nejen stali hodnými svého jména křesťana, abychom s touž vůlí probouzeli víru u těch, kteří myslí, že ji ztratili, neb abychom ji posílili u těch, u nichž ochabla;« »chtěl bych založiti křesťanský krb, aby každý přinesl své polínko«; »aby každý se stal ve svém prostředí centrem víry a charity«; »jest čas, abychom Ježíše nastolili ve svém srdci« Není divu, že měl hojně nepřátel, a že i ti, kteří by měli chápat, nechápali. Ale měl i confiance au Bon Dieu — důvěru v dobrého Boha. Prosil ty, kteří s ním jdou v jednom šiku, aby přijímali každou prvou neděli na úmysl obrození celé Francie v duchu Kristovu. »Prosíme naše přátele, aby se nevymykali této povinnosti. Ostatně připomenutí neděli každého měsíce, jež nás shromáždí u Svatého Stolu.« Lotte hluboce chápal souřadnost všech, a proto tolik zdůrazňoval potřebu modlitby, ježto »každý křesťan se musí modliti nejméně za dvanáct osob.«

Bral své dílo co nejvážněji a proto je začínal, pokračoval v něm a končil je s Bohem. »Byl jsem nejšťastnějším, píše z pole příteli, když jsem vše dal dobrému Bohu. Stále opakuji: Fiat voluntas tua — Buď vůle tvá. Toto úplné odevzdání jest plné sladkosti.« »Nezvolili jsme své hodiny. Nenáleží člověku vyvoliti hodiny. To je

věcí Boha. Ale když hodina přišla, jest na nás, abychom šli. Jaká čest! jaké vyvolení! Jsme těmi, kteří budou smiřovati, těmi, kteří budou obnovovati.« Zaznívá z těch slov heslo papežovo: »obnoviti vše v Kristu.«

Dovolte mi zmíniti se několika slovy ještě o Lotteově smrti. H. Massis vypočítává známky, které určují moderní katolické spisovatele francouzské a mezi jinými jmenuje touhu po oběti — le désir du sacrifice. Nuže, katolická Francie obětovala H. du Roure, Péguyho, G. Moreaua, Lafalleula a mnohé jiné. A i Lotteho. Šel pomstíti svého přítele Péguyho, jenž padl v srpnu 1914. Cítil, že jest nezbytno, aby šel bojovati. »Bili jsme se perem, je třeba, aby nadešla chvíle, kdy se budeme bít mečem, není-li naše řeč dřívější planou.«

OD SCIENTISMU KE KATOLI-
CISMU
PAUL CLAUDEL

Při rozdávání cen, kdy byl vyznamenán i Claudel i L. Daudet, pronesl Renan prorocká slova ke studentům lycea: »Kdo ví? Dnes mne obklopujete: Snad jest mezi vámi někdo, kdo jednou povstane a řekne, že jsem působil zhoubným vlivem na mládež já, který jsem ji chtěl vésti jen k větší moudrosti a větší ctnosti.«

Nuže, jedním z těch žáků, předurčených, aby pronesl takové odsouzení, byl Paul Claudel, jenž se stal velkým diplomatem, a jenž hlavně jest velkým básníkem, ba z největších básníků francouzských současné doby.

»Nezatrať mne — prosí v »Magnificat« — jako Voltairy a Michelety, Hugy, Renany, a ostatní všechny ohavy. Jejich duše jest se psy zcepenělými, jejich knihy přiděleny hnojišti. Jsou mrtvi, jméno jejich i po smrti jest hnilobou a jedem.«

Studoval na škole politických věd a po studiích byl přijat r. 1890 do služeb ministerstva zahraničních věcí. Působil v Evropě, v Hamburgu, Berlíně, v Praze, Římě jako konsul a po světové válce v J. Americe a v Japonsku jako vyslanec. V Tokiu prožil hrozné zemětřesení, ale vyvázl z nebezpečí bez pohromy. Nyní jest vyslancem ve Washingtonu.

Claudel jest mužem víry, ale nebyl vždy mužem víry. Narodil se r. 1868 ve Villeneuve sur Fère a vyrůstal v rodině, která byla nábožensky lhostejnou. Vykonal sice své první svaté

přijímání, ale brzy po něm opadlo všechno jeho náboženské nadšení. Paříž, kam se s rodiči přestěhoval, v něm utlumila poslední jiskry víry. Studoval na lyceu Ludvíka Velikého a hlavně působením četby děl Renanových přestal věřit vůbec. Na lyceu měl profesorem filosofie Burdeaua, vyznavače učení Kantova. Claudel měl s ním časté hádky o Kantovu nauku a o jeho imperativ, který ho nedovedl strhnouti. Ale uspokojoval ho Aristoteles. Miloval též Taina a Renana. »Přijímal jsem,« praví, »hypotesu monistickou a mechanistickou v celé její síle, věřil jsem, že tento svět jest podroben »Zákonům«, že je tvrdým sečleněním účinků a příčin, jež věda pozítří dokonale objasní. Všechno to se mi však zdálo velice smutným a nudným.«¹⁾ Žil »ve smutných letech osmdesátých« a někdy zatoužil setřásti se sebe ten smutek. Zatoužil po světle a Rimbaud, ten »muž moří«, jak ho později apostrofuje, mu pootevřel svými »Illuminacemi« dveře říše pravdy a světla. Četba Rimbaudových veršů byla u Claudela rozhodující; byla takovým prvním důrazným zavoláním, jako o třicet let později jím bylo u Ghéona rozjímání nádherných děl středověkých mistrů italských. Po četbě Rimbaudově vstoupil Claudel — na Hod Boží vánoční — do katolického chrámu. Nedím, že ho do něho Rimbaud dovedl. Byl jím však uzpůsoben, a jeho duše se chvěla, ač toho chvění ani nepostřehoval, chvěla se tou-

hou i zvědavostí. Touhou člověka, hledajícího pokoj vnitřní a touhou básníka, hledajícího nové vyšší vzněty a podněty ke tvorbě. Vešel do chrámu na nešpory a k jeho sluchu zaléhaly oslnivě tóny liturgického »Magnificat«.

Velebí duše má Hospodina

a zaplesal duch můj v Bohu, Spasiteli mém.

A tehdy se udála nejvýznačnější věc v jeho životě. »V okamžiku, píše, bylo mé srdce zasáhnuto a já uvěřil. Uvěřil jsem s takovým přilnutím, s takovým vzkypěním celé své bytosti, s přesvědčením tak mocným, s takovou jistotou, jež vylučovala každou pochybnost, že na příště nemohly žádné knihy, žádné důvody, žádné náhody zmítaného života zviklati moji víru, ani, abych pravdu řekl, se jí dotknouti. Pocítil jsem v té chvíli krásnou nevinnost, věčné dětství Boží, nevypověditelné zjevení. Pokoušeje se, jak často jsem činíval, obnoviti si minuty té význačné chvíle, nalézám tyto prvky, které tvoří jenom slabý zákmit, jediný znak, jehož užila Prozřetelnost, aby konečně dosáhla a otevřela to srdce zoufalého dítěte. »Jak lidé, kteří věří, jsou šťastni! Kdyby přece to byla pravda? Je to pravda! Jest Bůh, jest zde! Je to někdo, je to bytost osobní. Miluje mne a volá mne.« Slzy kanuly mi z očí a tak něžný zpěv »Adeste« ještě více rozněcoval mé rozechvění.«

Ale jeho obrácení nebylo dokonáno. V sladkost, již pociťoval, mísila se i hrůza. Vždyť jeho

filosofické nazírání ho odvracelo od katolicismu, který mu připadal i se svými dogmaty, i se svými kněžími něčím »absurdním«, nehodným myslícího člověka. Rozpoutal se v jeho nitru těžký boj mezi rozumem tvrdícím, že »to není pravda« a mezi cítěním, tvrdícím, že »je to pravda«. Zdálo se mu, že návratem k Bohu se bude musiti zřeknout všech krás a radostí a zážitků, kterých život tolik podává, a které je třeba jen sbírat jako květy a radovati se z nich. Odpuzovalo ho katolické dogma a mravouka, která žádá na člověku tolik a tak těžkých obětí. A konečně, našeptával mu jakýsi hlas, jak by se mohl on, básník a člověk, který má inteligenci, veřejně přihlásiti k Církvi vysmívané, o které kde kdo věří, že jest leda pro obyčejný lid, a jejíž dny jsou ostatně sečteny?

Čtyři léta trval tento krutý boj, ve kterém by bylo vyšší častokráte podlehl nižšímu, kdyby ho nebyla vedla »silná ruka«, jež ho vždy zadržela před pádem. Claudel začal čísti Bibli, již mu půjčila jeho sestra. Život Ježíšův znal pouze z knihy Renanovy a nevěděl ani, že »Ježíš Kristus se někdy sám prohlásil Synem Božím. Každé slovo, každá řádka Písma vyvracela s prostou vznešeností nestydatá tvrzení apostova a čistila můj zrak. Ano, je to pravda, přiznával jsem se Setníkem, Ježíš jest Synem Božím. Ke mně, Pavlovi, se obrací mezi všemi a

slibuje mi svoji lásku. Ale současně, kdybych ho nenásledoval, čekal by mne jediný osud, odsouzení. Nebylo třeba vysvětlovati mi, co jest peklo. Oněch několik hodin ve chrámu mi dostatečně ukázalo, že peklo jest všude, kde není Ježíš Kristus. A čím mi byl ostatní svět u porovnání s tím novým a zázračným bytím, jež mi bylo odhaleno?«

U Claudela v celém životě, ve všem jeho jednání převládá rozum nad citem. Jest proto přirozeno, že celá čtyři léta od onoho velikého odpoledne v katedrále Naší Paní až k jiné veliké chvíli, kdy přiklekal ke zpovědnici, byla dobou vážného studia katolických pravd. Dojmy, které zažil před svatostánkem, a které byly velice mocné, hnaly ho ku poznávání stále hlubšímu. Musil vědět. Dal se do studia filosofických a bohosloveckých děl. Četl a přemýšlel nad »Myšlenkami« hlubokého myslitele Pascala, zamýšlel se nad meditacemi Bossuetovými, vnikal v »Božskou komedii« Dantovu. Ale nejkrásnější knihou a nejpoučnější mu byla Církev.

»Bud' navěky chválena, volá, ta veliká, velebná Matka, u níž jsem se všemu naučil. Prožil jsem všechny své neděle v Notre Dame a chodíval jsem tam, pokud jsem mohl, i v týdnů. Neznal jsem tehdy náboženství a hle, před mým zrakem se rozvíjelo svaté drama s nádherou, jež převyšovala moji obrazotvornost. To nebyla chudá řeč knih, jednajících o zbožnosti.

Byla to nejhlubší a nejmohutnější poesie, nejvznešenější gesta, která kdy byla svěřena lidským bytostem. Nemohl jsem se nasytití nádherou mše a každý pohyb kněze se zapisoval hluboko do mého ducha a do mého srdce. Četba hodin za mrtvé, vánočního officia, dny Svatého týdnu, vznešený zpěv »Exultet«, vedle něhož se mi zdály nudnými nejkrásnější verše Sofokleovy a Pindarovy, to vše ve mně vzbuzovalo úctu, radost, vděčnost, lítost, musil jsem se kořiti. Zvolna, pomalu, a těžce se rodila v mém srdci myšlenka, že umění a poesie jsou též věci božské, a že tělesné rozkoše jim nejen nejsou nezbytné, ba naopak, že jim škodí. Jak jsem záviděl těm šťastným křesťanům, které jsem viděl přijímati! Sám jsem se sotva odvážil vmísiti se mezi ty, kteří každý pátek v postě líbali trnovou korunu.«

Studoval, modlil se, poznával tedy a miloval. Čím více studoval a čím vroucněji se modlil, tím více poznával a miloval. V určitých chvílích se mu zdálo, že padly všechny překážky jeho nevěry. Že nic nebrání, aby se veřejně přihlásil do Církve. Ale strach mu ještě bránil to učiniti. Konečně koncem roku 1889 v kostele sv. Medarda, v páté čtvrti pařížské, klekl ke zpovědnici. Vyzpovídal se starému knězi, který nejevil žádného podivení nad vyznáními hříšnickovými a žádné okázalé radosti nad jeho návratem. Vyslechl a slíbil, že mu dá rozhřešení teprve tehdy,

až sdělí své rodině, že se obrátil. Vyšel ze zpovědnice ponížen a pokořen a vrátil se až po roce. Mladý kněz P. Medard vyslechl jeho zpověď a dne 25. prosince 1890 v katedrále Naší Paní Claudel po dlouhé době přijímal Tělo Páně.

Boj byl dobojován. Temnoty byly rozptýleny. Světlo se rozzářilo v nitru. Claudel děkuje Bohu:

»Buď požehnán, můj Bože, který zprostil jsi mne
model

a jenž příčinou jsi, že se Tobě klaním jen,
a nikdy Isidě a Osiridovi,
neb Spravedlnosti neb Pokroku neb Pravdě,
nebo Božství, nebo Lidství, neb Zákonům

Přírodním,

neb Umění neb Kráse...

Nikdy mátoh ctíti nebudu, ni loutek, ni Diany,
ni Povinnosti, ani Svobody a vola Apise.

Z vašich »geniů« a vašich »heroů« a vašich lidí
velkých

a vašich nadlidí, týž hnus mám
z těchto nestvůr všech...

Toužím, abych muž byl spravedlivý...

Buď požehnán, můj Bože, jenž jsi vyprostil mne
ze smrti...

Kdo v Boha nevěří už, v Bytí nevěří, kdo Bytí
nenávidí, v nenávisti má i svoje trvání.

Hospodine, našel jsem tě.«¹⁾

Claudél po obrácení není z těch, kteří věří jen, co se jim líbí, vybírajíce si, co jim lahodí. Claudél přijímá celé katolické Kredo.

Obrácení jeho není jen estétstvím, jest opravdovým, vědomým návratem a jest samozřejmo, když jeho dílo pěje krásu a vznešenost Boží jako dílo těch umělců, kteří vyrůstali od útlého mládí v lůně Církve. Robert Valéry Radot v díle »Le Réveil de l' Esprit«, charakterisuje estetiku těch četných katolických básníků současné Francie, když praví, že »jejich estetikou jsou slova Kristova: »Já jsem Cesta, Pravda a život.« O Claudelově tvorbě lze užiti těch slov plnou měrou. Boha nalézáme v každém díle jeho a v některých dramatech, hlavně ve »Zvěstování Panny Marie« a v »Rukojmí«, jest Bůh hlavním hrdinou, abych tak řekl, děje. V »Corona benignitatis anni Dei« vyznává svoji víru v »Boha, jenž jest Jeden ve třech Osobách« a svůj »Procecionál« končí vzletným a hlubokým athanasiánským vyznáním víry, jako učinil E. Psichari na konci svých »Hlasů, volajících na poušti«.

»Tebe, Pane, chválíme, Tobě dobrořečíme, Tobě se klaníme.

Tobě díky vzdáváme pro slávu tvou velikou!

Vzpřímen díky tobě činím, na půdě té stojе,

z jejíhož jsem vzešel šera,

dne tohoto, jenž dnes jest, ani zítra, ani včera.

Jako přede mnou mí otcové, ni tečky nepozměniv,

v víry věřím taje,
Lidí Vykupitele a Ježíše, jenž umřel na kříži,
vždy vyznávaje,
Vyznávaje Otce, jenž jest Bůh, i Syna, jenž jest
Bůh, i Ducha Svatého, jenž jest Bůh;
A přece bohové tři nejsou, ale jeden pouhý Bůh.
I Otce, jenž jest věčný, i Syna, jenž jest věčný,
i Ducha Svatého, jenž jest věčný;
A přece tři věční nejsou, ale jediný Bůh věčný,
I Otce, který zplozuje, i Syna, který zplozen
jest i žije,
I Ducha Svatého, jenž neplodí a není zplozen,
ale který z Otce i Syna vychází.«³⁾

Claudél věří a je šťasten svou vírou. Pocit štěstí se rozšiřuje, žádá nové a nové potrawy. Duchovní radost, prýstící z víry, se zvyšuje, čím více poznáváme její pramen, jímž jest Bůh. Uvěřiv, básník nabyt jistoty. Jest v držení věčné Pravdy. Chce ji obsáhnouti, pokud je to člověku možné. Proto Paul se živí netoliko četbou Písem Svatých, nýbrž studuje i vytrvale sv. Tomáše Aquinského, zamýšlí se nad jeho »Summou teologickou«, pročítá četné komentáře. I na cestách otvírá dílo svatého Aquináta.

Křesťan a umělec jsou u Claudela nerozlučně spjati. Jako si nelze představití velikého stavitele katedrál ze »Zvěstování«, Petra z Craonu, bez živé víry, tak si ani nemůžeme představití Claudela jako umělce bez živé víry. A je apoštolem a misionářem. Každý člověk má řádně konati své

dílo. Nástrojem činnosti básnickovy je slovo; a jeho posláním jest vyjádřiti pravdu, již má. Toť úkol, který Claudel přiděluje básníkovi, i sobě samému. S v ě d ě í. Ukazuje silou, že má jistotu.

Claudel kráčí k Bohu a chce vésti k Bohu i ostatní. Tato touha posvěcuje celé jeho dílo.

Ať již vezmeme jeho tvorbu básnickou, vrcholící ve velebných »Pěti velkých Odách«, ať již tvorbu dramatickou od »Zlatohlavu« a »Města« až k mohutné písni křesťanské pokory a radosti, již jest »Zvěstování Panny Marie«, či ať se díváme do duše essayí, vždy jsme obklopeni vanem božské pravdy a lásky, již bylo a jest naplněno srdce básníka, který po těžkých zápasech spočinul v katolicismu, a který může hlásati se svatým Augustinem, »že nepokojné jest srdce naše, dokud nespočine v Bohu.«

Claudel začal tvořiti v letech osmdesátých, která později nazval »smutnými lety osmdesátými«. Ovlivňován poesií dekadentů a symbolistů, psal své básně v duchu, na kterém jest hned patrný vliv Baudelaira, Verlaina a Rimbauda, kterého měl ze všech nejradši. Byl strhován i idealistickým Mallarmém, k němuž chodíval na úterní recepce, vždy zamyšlen a zadumán. J. Renard, který ho dobře znal v devadesátých letech, mluví o jeho obličeji, »který

věští bouři« a dokládá, že v něm všichni viděli genia. (Journal inédit.)

Prvým dílem, jímž po krásném obrácení na sebe upozornil, jest drama, nazvané: Tête d'Or — Zlatohlav. V něm líčí Claudel muže, který »již nevěřil bajkám stařen«, ale který pociťoval potřebu Boha. Táhne se silnou svou armádou na Východ a jest již u cíle svého snažení, svých tužeb, zdá se nejmocnějším a nejslavnějším z lidí. Pojednou klesá a s jeho rtů spadají slova: »Nemohu, nejsem bohem!« A musí uznati, že byl málo, ba že nebyl nic. Zlatohlavovi schází víra a schází mu i radost. Schází i hrdinovi z »Města«, který rovněž chtěl zbudovati město bez Boha, ale nepodařilo se mu to. K tomu byl povolán muž víry, Coeuvre.

Dílo Claudelovo jest rozměrné a možno je rozvrstvit ve tři skupiny: poesii lyrickou, drama a konečně poslední tvoří díla básnicko-filosofická, která nejsou méně krásná, ač jsou nejmeně známá.

První skupina obsahuje pět svazků: P a t e r o V e l i k ý c h O d, C o r o n a B e n i g n i t a t i s A n n i D e i, M š e t a m d o l e, B á s n ě z v á l k y, H o d i n a m e z i j a r e m a l e t e m. Sem spadají i četné příležitostné básně, jako o Verlainovi, Ch. L. Philippovi, V e r š e z v y h n a n s t v í a j. Básník má svůj volný verš, ale setkáváme se v jeho díle i s četnými pravidelnými verši, hlavně v jeho prvních čty-

rech sbírkách dramatických děl. Nuže, většina jeho básní jest psána v jambickém verši, který ani zdaleka nepřipomíná na alexandrin. Někteří se domnívají, že se tomu verši naučil u řeckých tragiků, hlavně u Aischyla, kterého miluje a rád čte.) Moreau udává jiný pramen: »Claudel, praví, se nenaučil rytmu svého verše od Aischyla, nýbrž předvádí nádhernou poesii moře, náraz ostrých vln a dlouhý monotonní jejich nářek.«⁶⁾ Uvážíme-li jeho lásku k moři, dáme Moreauovi za pravdu. A jeho láska k vodě, tolikráte a tak nádherně jím opěvované, svědčí, že mnohokrát naslouchal její řeči. Moři a vodě přísluší v jeho poesii přednostní místo a v posledním velikém dramatě: *Soulier du Satin* — dramatě o čtyřech dnech — moře jako by bylo, hlavně v posledním dni, hrdinou děje. Ani na chvíli nemůžeme uniknouti jeho vlnám, neslyšeti jeho bouření, vzdouvání, jeho hlasu. Voda, živel, rozlévající se do nedozírných dálek, moře, stoupající a klesající, které se zdá věčným ve své velikosti, ve svém hněvu i ve svém podivném mlčení, moře inspirovalo básníka a dovedlo i dáti určitý ráz jeho stylu a jeho verši. Uvedu jen jeden verš Rodrigův z posledního dramatu:

»La mer que je sens depuis si longtemps vivre sous mon coeur et qui est depuis si longtemps ma compagne de lit, la couche impériale sous mon corps, il faudra m'y arracher?«

Jako Rodriguovi, jako »Herečce«, opěvující úchvatně Oceán, i Claudelovi bylo moře dlouho družkou, císařským lůžkem, nejdůvěrnějším přítelem. I naslouchání jeho hlasu a jeho slov, která byla a jsou písní sytou a barevnou, se mnohému naučil. Verš Claudelův nezapře ani vlivu Písma a Žalmů. Zdaž jeho hymny, nebo krásná píseň, *O d a n a v o d u*, nebo *M a g n i f i c a t*, do kterého vložil veškeru sílu své víry, všechn dík svého srdce a všechnu radost svého života, zřejmě neprojevují vlivů hebrejské poesie, zdaž nedýchají, nevydechují ani jeho metafory vůně Písem? Není ani možné, aby při jeho znalosti Písma, které stále čte a rozjímá, slovo, stavba, věta, komposice starých básníků nenechaly žádných stop ve způsobu jeho tvorby.

V jedné své přednášce potíral Claudel Sokratovo heslo. »Poznej sebe sama« a dovozoval, že »pravou křesťanskou zásadou v protivě k zásadě Sokratovské není: Poznej sebe sama!, nýbrž: Zapomeň sebe sama!, jinými slovy: Obrát svou pozornost jinam než k sobě samému, ať je to k Bohu, či věcem a lidem, vzhledem k nimž máš naplniti nějakou povinnost.«¹⁾ Tato zásada, které se naučil ze studia realistické tomistické filosofie, nejlépe odpovídá mocnému temperamentu básníkovu a jeho nezkrotné obrazotvornosti. Pozoruje, dívá se, vidí. Jeho metafory jsou plny smyslna. Básník zpívající o něčem, dává se strhnouti a jeho verše se řítí,

obraz se žene na obraz, jeden krásnější druhého, takovou jest náplň nitra básníkova, a tolik má vyzpívati. Chce vypověděti myšlenku, ale než ji dokončí, již nová se hlásí, nový obraz přetrhuje první.

Ve svém verši Claudel neužívá příliš často rýmu. »Nenaleznete rýmu v mých verších,« praví v »Pěti Velikých Odách« a Coeuvre vyjadřuje v »Městě« stejnou myšlenku, když praví:

»Můj synu, když jsem byl básníkem mezi lidmi, vynalezl jsem tento verš, který nemá ani rýmu ani metra.«

Ovšem, nejsou tato slova pravdivá úplně. V knize »Corona benignitatis anni Domini« čteme mnoho rýmovaných veršů, ale leckdy jest rým poněkud zvláštní, ba i násilný. V hymnu o sv. Jakubu rýmuje se první verš s druhým, jinde zase první s třetím, v Hymnu na Nejsvětější Svátost není zachovávána žádná pravidelnost.

Ve vynalézávání metafor jest Claudel jedinečný. Claudel nezná zde hranic, a hromadění metafor škodí často kráse jeho díla, činíc je příliš složitým a nejasným. Marně bys v nich hledal té prostoty, která se ti tolik líbí u Petra z Craonu či v gotických katedrálách, které tolik miloval a miluje. Claudel nikdy nebude básníkem, katolickým básníkem, které s láskou a pochopením přečte prostý věřící člověk. Snad

by bylo možno opakovati Claudelovi slova tovaryše, pracujícího v chrámu:

»Faire de la lumière, pauvres gens, c'est plus difficile que de faire de l'or.« — »Vytvořiti světlo, milí lidé, jest nesnadnější než vytvořiti zlato.«

Ostatně lze pozorovati v posledních verších Claudelových ukázněnost, na kterou jsme nebyli dříve zvyklí, a jistě není ta ukázněnost na újmu krásy jeho verše ani na újmu velikosti jeho básnického díla.

Čím jest znám Claudel nejvíce, toť dramatické divadlo. Od prvních let svého literárního tvoření jest věren dramatu, jest za ně nejvíce vychvalován i haněn. Jsouť věru téměř všechny postavy, které vytvořil, tak zvláštní a leckdo nemůže v nich nalézti zalíbení. Nelze je nazvati schematy, jsou to živoucí postavy, skutečně žijící a jednající. Nejsou mezi nimi jenom ideální muži či ženy, shledáš se se Sichel, Marou, Turelurem, a má své vady, lidské vady i Sygne de Coufontaine přes svoji nesmírnou krásu, přes svoji čistotu a velikost, potácí se i Petr z Craonu a j. a j. Ale jest již zvláštní jejich mluva, i když není strojená a nepřirozená. Jsme zvyklí na slova ošuntělá, kterých neklade Claudel rád do úst ani svým nejmenším osobám. Nejsme zvyklí na tu tekoucí řeku, často se valící s jedi-

nečnou prudkostí, jejichž vln nepostřehujeme lehce, a jejichž záření nás někdy příliš oslňuje. Claudel hýří i v dramatu obrazy a metaforami, které vyžadují často všeho našeho usebrání a napjetí. Ač nikdy nezapomíná na tok a spád děje, přece se zvláštní zálibou se zastavuje, někdy pro obyčejného diváka příliš dlouhou, při jednotlivých výstupech, které přeplňuje obrazy, ale i myšlenkami. Jest vzorem v tom směru a radostí jedinečnou čisti ten krásný výjev, onu plnou rozmluvu abbého Badilona se Sygne v »Otage«. Viděl jsem ji, ovšem hodně zkrácenou, na scéně pařížského divadélka »L'Oeuvre« a dojem, který na mne učinila, mi hned tak nevymizí. Claudel zná výborně člověka, vidí mu dobře do duše a ukázal častokráte, že umí vidět; zná i výborně posluchače, kteří ze všech končin a z různých tříd přicházejí a často se nudí — definice Lechy Elbernonové jest v tom směru klasickou — a přece, a jest v tom nesporně plus, nikdy, ani ve svých prvých dramatech se neřídí vkusem posluchačů na úkor díla. Vyžadovalo by jeho dílo jiných diváků než těch, kteří navštěvují často divadlo a plesají při každé nepovedené hře, vyžadovalo by i jiných herců. Nikdo nebude udiven, že jeho »Zvěstování« bylo vzato ze scény Národního divadla hned, jak se na ní objevilo, ba kdo zná »Zvěstování«, kdo zná obecenstvo, byl by udiven, kdyby mělo sto či více repris.

Vytýká se Claudelovi jeho lyrism na scéně, který prý brání, aby byla mnohá dramata provozována. Pravda, jest silně lyrickým »Zlato-
hlav«, »Město«, »Odpočinek sedmého dne«, jako
jest, ovšem již jinak, »Rukojmí«, »Zvěstování«
a jiná pozdější dramata Claudelova. Ale tento
lyrism nikterak nebrání Claudelovi, aby stavěl
na scénu postavy, z nichž každá žije svým ži-
votem a mluví svou řečí. Již ve »Zlatohlavu«
lze pozorovati ono rozlišení mezi jednotlivými
osobami a jest do největších důsledků provede-
no ve »Zvěstování« a v »Rukojmí«. Všimněme
si třeba, jak mluví Mara a jak mluví Violena,
jak mluví Anne Vecors a Petr z Craonu. V »Ru-
kojmí« staví proti sobě umělec dvě generace,
generaci monarchistů, s Jiřím de Coufontaine
v čele a generaci republikánů s Turelurem v čele
a sotva někdo upře, že nejsou tyto dvě generace
jasně ohraničeny a vymezeny. Claudel sám jest
přesvědčen, že lyrism dramatickému dílu není
na škodu a sotva lze popíráti správnost jeho
názoru.⁸⁾ Uvážíme-li, jakým bylo francouzské
drama v letech padesátých, drama, které se
hrdě zvalo naturalistickým či realistickým, uvá-
žíme-li dále odpor Claudelův k té době i její
estetice, snáze pochopíme jeho drama, které jest
a chce býti reakcí. A chce býti i ukazovatelem
nových cest. Dnes ovšem není ceněno jako ta-
kové a často jest proti němu stavěno drama kla-
sické jako vzor a jako nejlépe vyhovující fran-

couzské duši, ale tento dnešní názor nebude věčným. Nedávno jeden výborný kritik, myslím, že to byl Maurras, tvrdil, že tradice francouzská jest jiná, než kterou zříme u Claudela, ale sotva mohl mu vytknouti anarchii, nepořádek a pod. Řád a jasnost, které tak charakterisují epochu klasicismu, nejsou ani Claudelovi cizí.

Nádherné církevní hymny jsou dokladem nad jiné přesvědčivým možnosti inspirace z víry. Bez lásky se nemůže zroditi žádné mělecké dílo, láskou jest i zaléváno, aby mohutnělo a rostlo. Láska věřícího básníka se odnáší k Bohu, jenž jest naprostá dokonalost a krása sama. Pod teplem té lásky se rodí mystická poesie.

Cesta k Bohu, která končí patřením, vede přes propasti a je tudíž velice obtížná. Každé stoupání jest obtížné, neboť jest nutno překonati nemalé překážky. Na cestě k Bohu jest ustavičný zápas nižšího s vyšším, každé vystoupení předpokládá zdolání toho, co jest nižší v člověku. Nelze zapomenouti na hřích, na zápas s ním. Je třeba vítězství nad ním. Ustavičný zápas v člověku o světlo, o více světla, o nejvíce světla dává i básníku nové a veliké možnosti tvorby. Ostatně sám boj o Boha jest mohutný, dramatický a neschází v něm ani tragika.

Ještě jednu věc třeba uvážiti, a Claudel ji dobře postihl. »Předností křesťanství jest, že

nám předkládá předmět vnější a skutečný, a ne ideu více méně libovolnou, kterou bychom měnili podle své vůle a která jest jen modlou, věc hotovou a jež se nikdy nezrodila, a ne ideu, nýbrž živé bytí, autonomní a jisté jako jsme my, na němž spočívá Božství a s nímž jsme spojeni odpovědnostmi a denním stykem. Toto náboženství má pro umění dvě přednosti. Prvou jest, že nutíc nás každého dne sestoupiti do hlubin vlastního nitra, modliti se, změřiti, co jsme vykonali, srovnávati to s vysokým ideálem, k němuž cílíme, že zbavuje naši pokožku nečistoty denního života a vzbuzujíc v nás nejhlubší hnutí něžnosti a lásky, dává našemu vnitřnímu životu pružnost, jemnocit, jež právě nejvíce chybí nejvychvalovanějším dílům XIX. století. Druhou předností jest, že rozmnožujíc naše vnitřní síly, brání nám nicméně spokojiti se s nimi jako s cílem a zalíbiti si v jalové introspekci. Víme, že ne my jsme zvědaví, nýbrž cíl, který, k tomu jsme stvořeni, máme dosáhnouti a každý svým způsobem osvědčovati.

Promyslíme-li tyto věty Claudelovy, snadno pochopíme dílo jeho, které jako by výlučně bylo inspirováno dogmatem. Které opěvuje vznešená tajemství víry, zpívá úchvatně o Největější Trojici, o Duchu Svatém, o Největější Svátosti Oltářní, o Panně bez poskvrny, o Narození, a o svatých a světicích Páně.

Svatí mají pro Claudela velikou závažnost.

»Světce, pravil ve své Přednášce, není jen bytost úplně ponořená v rozjímání a službu Boží. Není jen pověřen žádati, nýbrž i přijímati a rozdělovati. Má rozkaz a poslání zasahovati netoliko ve vztah určitých osob, s nimiž jej spíná mystické pouto, ale celých lidských skupin, jichž on jest v určitém způsobu dokonalým chabých podobizen a pochybných příkladů.

Oč zajímavější než gesta otce Grandeta mají býti pro básníka tyto blahoslavené bytosti, nikoli mrtvé, nýbrž stále žijící s námi, v nichž máme své útočiště, světci, tato vnitřní ohniska světla a lásky, přivtělené k základům civilisace, která jest jejich dílem a od nichž dosáhli toho, že nebudou nikdy odloučení.«

Dílo P. Claudela ukazuje na duši hluboce věřící a žijící z víry. V »Corona benignitatis anni Domini« zpívá o významných dnech v roce a o velikosti některých světců a jeho zpěv tryská z duše, která opravdu miluje ty, jež opěvává, a která hluboko proniká jednotlivá tajemství. Je to patrné hned při prvním hymnu Zjevení Páně či v písni o Obětování. A zdaž lze čísti bez chvění místo o umučení svatého Petra?

»Et de ses mains enchaînées, il bénit Rome et le monde dans le Soleil couchant...

A svýma spoutanýma rukama žehná Římu a světu v zapadajícím slunci.

Pak ho ukřižovali hlavou dolů; k nebi vyvýšili jeho apoštolské nohy.

Kristus jest hlava, ale Petr jest základem
katolického náboženství.

Ježíš vsadil kříž do země, ale Petr ho vkořenil
v nebe.

Ježíš visí celou svou tíží k zemi jako plod na
stonku,
ale Petr jest ukřižován jako na kotvě nejnižší
v propasti hluboké.

Patří zesponu na nebe, k němuž má klíče,
na království, které spočívá na Skále.

Vidí Boha a krev z nohou mu po kapkách
stéká po obličeji.«

V jiném hymnu se zablédá na »úzkou cestu«,
kterou si vyvolil svatý Benedikt, »cestu nevi-
ditelnou a jistou, která jest nejsnadnější, neboť
poušť jest širá.

Renonce, est-ce donc si dur?

A la faim, à la soif, à la mort, à l'enfer!

Qu'il est doux de se sentir sur!

Jak jest sladké, cítí-li se člověk jistým...

jistým tím pevným křížem,

bratry a celou Církví,

Otcem, který nás vede.

Šťasten, kdo zasadil kříž na křižovatce,

Šťasten, kdo Boha usídlil ve svém srdci,

a jehož myšlenky se k němu odnášejí sedmkrát

denně.«

Claudel jako by se zde zpovídal z toho, co
vede a řídí všechny jeho kroky, jako by vyje-
voval cesty, po kterých se ubírá k dokonalosti,
následuje velikého patriarchu svatého Bene-
dikta.

Jest unášen svatým svým patronem, který »jest jako oheň, jež rve vítr, a který letí přes moře«. Podivuje se lásce svatého Jana, Miláčka Páně a důvěře svatého Matouše. Opěvá krásnými metaforami lov sv. Petra a Ondřeje, kteří se rozradostnili, když ulovili rybu, neboť jest »velikou věcí míti rybu, již ježíš bude pojídati«.

»Petře, Ondřeji! Povstaňte, ve jménu Božím, a vrhněte síť vpravo!...

Povstaň, ve jménu Božím, rybáři lidí a vrhni velikou síť oekumenickou!...

Vrhni síť, ve jménu Božím, Rybáři a dej nám kněze...

Neboť pro rozhřešení a oběť jest nám třeba kněží a biskupů,
kněží, kteří nám dávají duši a tělo Pána,
aby nás nasýtil, a i sebe samy...«

Claudel spěje stále výše a výše a právě proto nejraději a nejkrásněji opěvuje výšiny. Sestoupil hluboko v propasti tajemství a vystoupil vysoko do oblasti Světla. Jeho pohled jest oslňován září Světla a jeho duše jest obtěžkávána tíhou nadpřirozené myšlenky. Není tudíž divu, že téměř ve všech jeho dílech jest vyhrazeno nadpřirozenou přednostní místo. Kříž se týčí v pozadí celého »Rukojmí«, a i kdyby nevystoupila na scéně ani jednou postava mohutného a prostého kněze, Badilona, nasyceného duchem Písma, kterým se sytí každého dne, jasně bychom zřeli, že ten Kříž s Ukřižovaným jest ce-

lou silou, celou útěchou, celou radostí i vznešeného rukojmí, i obětavé a čisté Sygne, i kněze Badilona. Kříž připravil i něžnou Violenu k nejvyšší oběti, přinesené s opravdovou radostí. Tyto osoby, ač z tohoto světa, ač s lidskými chybami a vadami, dosáhly štěstí, které jest silnější než všechno příkoří a které největší utrpení a bolest nemohou zničit.

Tážeme-li se Sygne de Coufontaine, v čem spočívá radost, odvětí vám, že v pokoře a zřeknutí se všech pozemských dober. Takto těší svého milovaného bratrance: »Nic nám nepatří, vše náleží jemu, který jest Pánem nejvyšším.«

A čteme to nádherné drama, které i u nás bylo několikrát předváděno, »Zvěstování Panny Marie«, tak krásně tlumočené básníkem M. Martenem. Zadívejme se na něžnou Violenu, bílou jako lilie, na jejíž přímlovu Bůh uzdravuje dítě Mary o vánoční noci. Nemůžeme bez dojetí patřiti na stavitele katedrál, Petra z Craonu, na jeho zápas a konečné vítězství, jež ho rozplamenilo k vroucím díkům:

»Chválím Boha, který mne učinil otcem kostelů,
který vložil v mé srdce porozumění a smysl tří
rozměrů.

Který mne vyloučil jak malomocného a zprostil
veškeré starosti pozemské,
bych z francouzské země vyvedl Deset Panen
Moudrých,
jejichž olej nehasne, abych složil nádobu modliteb.

Co jest duše či dřevěný kolík, který loutnař
vpravuje

mezi stěny nástroje,
v poměru k velké, uzavřené lyře a sloupovým
mocnostem ve tmě, jejichž počet i vzdálenost jsem
vyměřil?

Netesám z venčí klamného obrazu.

Ale, jak otec Noe, z prostřed své obrovské archy,
pracuji uvnitř a se všech stran vidím vyrůstati
jednotný celek!

A oč méně jest, tesati tělo, než-li uzavřítí duši
a vytvořiti posvátné prázdno, jež zanechá srdce,
které s úctou ustupuje před svým Bohem?

Nic mně není příliš hluboké: mé studny vnikají
až k vodám Pravěku.

Nic není příliš vysoké pro věž, která stoupá
k nebesům a bere Bohu blesk!

Petr z Kraonu umře, ale Deset Panen, jeho dcer,
zůstane jak nádoba vdovina,
v níž neustále se obnovuje mouka i posvěcená
míra oleje a vína.

Ó, krásný jest kámen a poddajný v rukou
stavitelových!

A přesná i krásná jest váha a soulad jeho díla!

Kámen je věrný, a jak přijímá myšlenku a
jaké stíny vrhá!

A jak dobře působí réva na sebe menší zdi, jak je
krásný, a co skutečnosti v něm,
růžový keř na zdi v květu!

Viděli jste můj kostelík Trnové koruny, jak žhavé
uhlí a trs rozvitých růží?

A kostel svatého Jana, jak krásného jinocha
uprostřed Šampaně? A svatého Martina,

který dozraje za padesát let?

A svatého Tomáše v Ardennách, který večer volá jako býk uprostřed bažin«?

»Zvěstování Panny Marie« a »Rukojmí« jsou nádhernými písněmi oběti a nejlepším svědectvím, jak chápe Claudel ducha křesťanství. A že chce býti apoštolem a misionářem.

»Chci pěti píseň Bohu, jako pastýř na Karmelu,« napsal ve svých »Pateru Velikých Od«, a v tom jest celé jeho snažení, klíč k jeho dílu i všechna chvála, již mu možno vzdáti. Jacques Rivière, který též se vrátil k Bohu, hlavně působením Claudelovým, vystihl to, když napsal: »Nemysleme, že stačí, věnujeme-li Claudelovi svůj studený obdiv. Nežádá souhlasu našeho vkusu, žádá naši duši, aby ji obětoval Bohu: Chce dobýti našeho vnitřního souhlasu. Chce na nás vynutiti proti naší vůli, abychom odvrhli pochybnost a diletantism. Odmítneme-li Claudelovo křesťanství, zbývá nám jen nicka.«⁹⁾ A poněkud dále praví: »Claudel se na nás vrhá s prudkostí jako jeho Bůh, žádá od nás vše, chce nás celé rozplameniti, každé částičky v nás chce se zmocniti.« Proto nemohl Claudel stále setrvati s Mallarmém, kterého obdivoval. Chce více než chtěl tento symbolista.

Claudel jest přesvědčen o pravdivosti své víry a jest hrd, že jest katolíkem. Když kritici vytýkali chyby jeho dramát a užívali slov: »naivní víra«, či »víra z jiných dob«, rozčiloval se nad tím a oprávněně. »Podle těchto nevěrců,« pravil v Saulchoir Massisovi, »kteří si sami osobují právo na inteligenci a na rozum, patřila by víra jen určitému období osobního života.« Onou dobou myslí středověk a tím obdobím lidského života dětství. Katolík jest v jejich očích osobou ze starých mysterií a koktající dětinské legendy. Nevěra jest podle nich nejvyšším místem, kterého dosáhnou toliko hrdinové ducha. Pro ostatní mají útulek v legendárních oblastech, hodících se pro poloslabochy . . . Katolík naopak žije ve světě a ve skutečnosti, v nichž jest nucen k úsilí stále novému. Musí absolutně hleděti podrobiti ve své přirozenosti nižší vyššímu, žije podle zásad, což jest i definicí rozumného života. Tyto zásady nejsou určeny jeho zvůli, což by jim odňalo veškeru vážnost a autoritu, nýbrž Bohem, který jsa Stvořitelem, jest i Zákonodárcem, a který, když nám dal dobro, jímž jest život, může nám dáti ještě větší dobro života, ve kterém dosáhneme úplně svých cílů. Tento křesťanský a rozumný život není nikterak snadný. Není snadný s hlediska praktického a jest ještě těžším pro konvertitu, který pozbyl dobrodiní zvyku. Stejně pro inteligenci a obrazotvornost.

Myšlenka, že člověk bude zasazen v rámeček, který ukládá víra, mravouka a láska k bližnímu, děsí na počátku. Teprve později se projevují veliké výhody, které jsou dobrodiním této spasné nauky.«¹⁰⁾

Vírou člověk mohutní. Vírou jest sílena vůle jeho a život se stává krásnějším. Krásno se vyřazuje na všechny strany. Člověk jest netoliko oslňován a rozradastňován krásou, kterou vidí kolem sebe, nýbrž i touží nějak se jí obohatiti, aspoň něco z ní, částečku jen, si přivlastniti. Duchovně krásný a veliký člověk jest jako by sluncem ve svém prostředí. Tím si vysvětlujeme nesmírný a daleko sáhající vliv světců na jejich okolí. Stupeň krásy, kterého dosáhli, jest vyšší, přiblížili se k dokonalosti.

Myšlenku nelze ubíti, může býti na čas pohřbena, ale jest ustavičně živá. Píseň nelze umlčet. I když ji lidé neradi slyší, zní ustavičně a jest ještě krásnější, naplňuje celé ovzduší, které lidé vdechují, a jednoho dne vidí, že ta píseň jim není tak cizí, jak se jim na počátku zdálo.

Básník bývá srovnáván s prorokem a to srovnání jest pravdivé. Oba jsou hlasem, který se rozléhá daleko široko. A zachraňuje svět. Claudel byl a jest hlasem a Jammes ho nazývá svým strážným andělem.

»Konverse jest vždy čímsi znepokojujícím. Víra katolíkova není lhostejnou věcí: jest přímým a osobním ohrožováním bezpečnosti toho,

který jí nesdílí. Neboť, je-li náhodou pravda, co věří Petr, který konečně jest člověkem jako já, a který četl tytéž knihy, musí z toho Pavel vyzovovati důsledky, které mu nejsou nikterak příjemné.«¹¹⁾

Tato Claudelova slova vysvětlují rovněž jeho vliv, který se stále zvětšuje. Claudel i svou osobností i svým dílem má zásluhu o obrácení některých význačných spisovatelů a jinými otrásl v jejich lhostejnosti, nebo v jejich pýše. Jména: Francis Jammes, Jacques Rivière, Charles Louis Philippe mluví jasnou řečí. Budu zvláště psáti o Jammesovi i o Rivièreovi, proto zde nehodlám sledovati vliv Claudelův, který byl rozhodující. Jen bych chtěl říci několik slov o Philippovi, který byl kdysi tolik zbožňován.

Tento autor několika knih, které jsou velice málo mravné, prožíval náboženskou krizi, k níž dala podnět nevýslovná radost, nevýslovné vnitřní štěstí Claudelovo, které prýštilo z víry. Philippa neuspokojil ani volný život, ani Nietzsche, který ho dovedl jednu dobu strhnouti. Trpěl a tehdy se setkal s P. Claudelem. André Gide vypravuje o onom setkání takto:¹²⁾ »V poslední době svého života poslouchal Claudela, jehož silný a přesvědčivý hlas dojal hluboce Philippa, jako dojal mnohé z nás. Může se zdáti paradoxním, že tento poslední vliv, úplně katolický vliv Claudelův působil tím směrem jako vliv Nietzscheův. Ale v četbě Claudelově na-

lézal jásající a posilující ctnost... Tu radost, to zanícení a touhu po divokém zdraví již pozorujeme u trpících a nemocných, to vyšší zdraví, dobyté mu již sděloval Nietzsche. Tu ohromnou radost, vítěznou, ne již tak patetickou jako kildnou, pevnou, jistou, zajištěnou, mu dnes dával Claudel. Není nic nakažlivějšího než smutek, ale nic přesvědčivějšího než radost. Příklad Claudelovy radosti byl pro mnohé z nás čímśi uchvacujícím. Philippe v sobě pociťoval nezbytnost štěstí.« Jaké bylo tedy tajemství té překypující radosti Claudelovy?

Philippe se nad ním mnoho zamýšlel a začínal ji již chápati. A již již se rozhodoval následovati příkladu Claudelova a vstoupiti do Církve. »Nač bych odporoval — psal Gidovi — víš, že tam dojdeme všichni.« (Podobně odpověděl Lotte Péguymu.) Philippe vzdoroval ještě. Claudel odejel z Francie, nemoc Philippova se horšila a dříve než bylo obrácení dokonáno, zemřel. Nicméně, podle svědectví Gidova, »zůstala mu z onoho styku síla, lid, důstojnost a nikdy by se již nebyl stal voltairiánem«.

**K PLNĚ RÁDOSTI V BOHU;
FRANCIS JAMMES**

»Pil jsem plnými doušky, ochutnával jsem mnohé ovoce a rozeznával jsem hranice lidské, a mrazivý smutek mě přepadal a jako by se nade mnou vznášela smrt, ježto jsem nechápal, že možno prositi Boha, zároveň co konáme zlo, o nevypověditelné dobro obnovené milosti.

Vidím se, jak jednoho rána jsem ležel na lůžku, smuten na těle i na duši, pokořen a rozechvěn. Když jsem se vymanil z této ochablosti, jež trvala dvacet minut, řekl jsem hlasem zalitými slzami: »Je třeba, aby existovala ona, nebo není nic!«

Ona, kdo? Církev katolická, apoštolská, římská, která počala znova mě vyučovati přes širá moře, svým druhým andělem strážným, Pavlem Claudelem.

Povstal jsem a šel jsem tu neděli do katedrály v Bordeaux, abych se při mši svaté vyplakal. V hlubinách mé bytosti svítal den radosti. Může člověk jásati nad takovou radostí? Prvně pohan, jímž jsem byl, cítil, jak bych to vyjádřil? Změnu, již tvoří Bůh v dálce mé propasti. Tebe, můj Otče, nejdříve jsem poznal.

Ale bylo třeba praktikovati, aby azur milosti ukázal jemnou linii v trhlině toho hlinitého balvanu, jímž jsem. Příšerné skrupule mne mučily, takže jsem pochyboval, že jsem s to se vypovídati a přijati Tělo Páně. Jednoho dne jsem se jal uvažovati: »Jest nemožno, by Bůh bránil člověku, jenž se s Ním touží spojití.« A tehdy

jsem se rozhodl, prozpytovav své svědomí, jíti na ty skaliny a stezky, bolestný poutník, který prosí našeho Pána Ježíše Krista, aby mu počítal za zásluhu ty duchovní zkoušky, jež tolik nevědoucích kněží brání zužitkovati.

Zřím opět prostou světnici, v níž Otec Michel mě vyzpovídal a podal Tělo Páně sedmého července 1905; Claudel přisluhoval při mši svaté a jeho přeměněná tvář se skláněla nad svatou nádobou. Vzpomínám si na svou melancholii, na vinný keř se sadem, na květinu, jež voněla.

Víte, můj duchovní Otče, a vy, můj bratře, který jste přijel z Číny v ty veliké dny bílého horka Božího Těla, víte, že jsem se stal silným; víte, když tolik slabých křičelo k mému snížení, že jsem plnil svůj úkol, aniž jsem se chvěl; víte, že Pán z Kány mi požehnal, víte, že mám domácnost; víte, že jsem si zařídil krb; víte, že mám čtyři děti; z nichž poslední se jmenuje Pavel, váš kmotřenec, ve stínu našeho Boha, Claudele!«

Toť Jammesovo vypsání obrácení k Bohu, prosté, jako prostým jest autor sám. Dovídáme se z něho, že básník nepomýšlel dříve na Boha, že někdy ho přepadával smutek a konečně že, díky P. Claudelovi, našel pravý a radostný pokoj o Bohu.

Mezi Claudelovou a Jammesovou nevěrou jest patrný rozdíl. Jammes nevěřil, ale ne z důvodů filosofických. V jednom z jeho prvních děl,

v »Angélus de l'aube à l'Angélus du soir — Od ranního Anděl Páně k večernímu«, čteme dokonce: »Můj Bože, povolal jsi mne mezi lidmi. Jsem zde. Trpím a miluji. Mluvil jsem hlasem, který jsi mi dal. Mluvil jsem slovy, kterým jsi naučil mou matku a mého otce, kteří mi je předali. Jdu cestou jako obtěžkaný osel, kterému se smějí děti, a který vyklání hlavu. Půjdu, kam budeš chtít a kdy budeš chtít. Zvoní Anděl Páně«.

Přesto, že napsal tato slova, nevěřil. Jeho rodiče byli zbožní lidé. Narodil se r. 1868 v Tournay, studoval v Pau, pak v Bordeaux a po smrti svého otce se odstěhoval do Orthez, kde se stal úředníkem, a kde bydlí dodnes. Byl citově založen, byl prostý a byl cele okouzlen přírodou a vší její krásou. O ní zpívají prvé jeho verše »Vers« a o ní budou zpívat mnohé jeho verše až do smrti. Nerozumoval o přírodě, nehledal u ní odpočínutí, byl jí prostě okouzlen. Že se nezměnil ten jeho postoj, o to má zásluhu ustavičný jeho pobyt v Orthezu, kde byl daleko od Paříže a od jejích literárních vření.

Příroda a život okouzlovaly mladého básníka, skýtaly mu mnoho radostí smyslných a smyslových a tak ho zvolna odváděly od radostí vyšších, až si konečně uvědomil, že slovo: Bůh jest mu prázdným pojmem. Vyslovoval to jméno, neboť se nikdy Boha neodřekl, ale nevěřil v něho. Mluvil o venkovských chrámech, chodil i do nich, rád naslouchal písničím lidu, líbila se

mu i liturgie katolická, ale to všechno nebyla víra. Uvědomoval si to dokonce a v jedné své básni se tázal sebe sama:

»Je parle de Dieu; mais pourtant
Est ce que j'y crois?

Mluvím o Bohu; a přece věřím v něho?«

A dále zdůvodňuje svoji lásku ke kostelům venkovským, které »jsou sladké a šedé«.

Žil bezstarostně. Těšil se ze života, z lidí, o nichž psal, ze všeho, co zřel kolem sebe.

Ještě později, v díle Poète Rustique — Básník Venkovan — vzpomíná na »slávu mládí, na opojení, na lidskou lásku, jíž nikdo nepociťoval silněji, na okouzující děvy, na botanické procházky, na něžná zklamání a tísnící smutky.« A vykládá, že na cestě životem potkal tři dívky — okouzující děvy — z nichž první má »čelo obtížené bouří a modrým nebem,« druhá má »obličej olemovaný černou lítostí a dokonalý oblouk jejího obličejě vrhá rozkoš, hořkost a výčitky« a třetí má »srdce těžké láskou, jako růže plná vody«. Poznáváme v nich jeho tři hrdinky, Kláru d'Ellèbeuse, Almaidu d'Etremont a Anýzové Jablko, které vybral mezi těmi dívkami, s nimiž se setkal, a které mu kdysi skytaly slávu mládí a opojení, a jež mu zároveň dávaly zapomenouti na víru dětství.

Bylo třeba bolesti, aby ho vytrhla z jeho štěstí, které nebylo úplné, které mělo mnoho mezer.

Všechno lká, trpí, i příroda lká. Bolest zastavuje člověka na každém kroku. Když jen povrchně patříme na život kolem sebe, nepozorujeme hned v celé síle bolesti, již je vše obestřeno. Ale utkvíme-li svým pohledem déle na cestě, již se ubírá lidstvo a každý člověk, zříme utrpení na každé křižovatce, ba za každým záhybem. Bolest bere člověka a provází ho kus cesty, aby ho podala nové bolesti.

Jammes, jehož oči dlouho nepozorovaly toho tónu bolesti v životě přírody a v životě lidí, které opěval, zahlédl jednou bolest v životě. Viděl ji ohromnou a jevila se zoufalou jeho duši nevěřícího. Básník, který tolik miloval lidi, trpěl nevýslovně jejich bolestí. Jeho báseň »Existence« táže se zoufale, zda »toto vše jest životem?« Jak jest vůbec možno žítí takový život?

»Comment, mon coeur, n'es tu pas mort depuis
un an?

Plus rien. Je n'ai plus rien, plus rien qui me
soutienne.

Pourquoi fait-il si beau et pourquoi suis je né?

Dormir. Pouvoir dormir. Dormir à tout jamais
Sous les averses bleues, sous les tonnerres frais
Il me semble entendre pleurer au fond de moi
d'un lourd sanglot muet quelqu' un qui n'est
pas la!«

Básník nařiká v těchto verších nad neštěstím ostatních. Je tak veliké, a sám jím tolik trpí, že

by nejraději usnul navždy. »Proč jsi mé srdce neumřelo? Proč jsem se narodil?« Hledá nějakou oporu, nějakou útěchu.

Nuže, ta bolest, která se mu jevila jako »nerozluštitelná hádanka«, musí mít hlubší smysl. Básník si vzpomíná, že slyšel o něm v letech, ve kterých ještě věřil. Víra vysvětlovala bolest, mluvila o vyšším určení bolesti, poukazujíc na Stvořitele a na Vykupitele. Oběť! Láska!

Začal rozjímati o bolesti ve světle těchto slov a pomáhal mu při tom svým dílem básník, který dlel daleko na Východě, P. Claudel. Ve »Zbloudilé ovci« vzpomíná Jammes na hlas, jímž k němu mluvilo dílo Claudelovo, dílo z víry.

»Z dalekého Východu tušil Ardel (Claudel) v Petru Denisovi (Jammesovi) básníka, který by mu mohl jednou pomáhati v jeho vznešeném poslání, v jeho lásce křesťanského proselytismu. Předvídal, že potřebuje pomocníků ve své veliké myšlence, často srázné jako kalvarie. Pozdvihoval nahý kříž, ale bylo třeba květů našeho mírného podnebí, procesí a celého života venkovského, aby ještě více bylo vyvýšeno krvácející Dřevo. Katolicismus mu již byl pozitivním faktem, jako jest matematická pravda zavilým heretikům, pohanům, bázlivcům, popiračům a diletantům. Potřeboval tlumočníka viditelných věcí. Jste kompasem, říkal mu P. Denis, usmívaje se, a Ardel odpovídal: »Jste krajem, který mi určuje míru.«

Claudel působil na Jammesa a dával mu odpověď. Dával mu odpověď tak přesvědčivou, že nebylo možno neuvěřiti jí. Rozum ji uznával, ale pohan, který dlel v člověku, se bouřil. Odporoval, ukazoval domnělé její slabiny. Zdaž básník, který potřebuje ke tvoření svobody a volnosti, může se dáti spoutat učením, které maří svobodu, které znemožňuje rozlet, káže přemáhati vášeň, dusí krásné vzněty srdce?

Jammes jako jiní před ním, i Claudel, a jako i jiní básníci po něm, musil bojovati zápas s tímto vnitřním nepřítelem. Trval několik let a v těch chvílích byl mu Claudel nástrojem Prozřetelnosti Boží, milosrdné a milující, básník, který sám kdysi probojovával podobný boj, něžně a moudře otvíral stále více srdce Milosti. A jak praví Jammes ve svém líčení cest, jimiž kráčel k Bohu, dovedl ho k cíli.

Dne 7. července 1905 přijímá Jammes po dlouhé době Tělo Páně a P. Claudel při mši svaté ministruje. A na památku dává mu růženec posvěcený ve Svaté Zemi, který se mu stal zdrojem síly a útěchy.

Pochopil smysl bolesti. Vstoupil »do chrámu oděného listím« a v něm se sytil Chlebem a Láskou. Celý svět měl pro něho nový smysl, jinak a hlouběji chápal všechno v přírodě od nejmenšího ptáčka, od nejskromnější květinky až ke člověku. Bylť živen chlebem, jak dí:

»Car maintenant, nourri d'un ineffable blé,

il semblait qu'à ses yeux s'ouvrit un nouveau monde.

L'oiseau, l'arbre, la pierre avaient une clarté qu'il ne connaissait pas et la tuile frappée par le soleil tombant était profonde et nette.

Ce n'était plus ce cauchemar fou et grotesque, où les choses ont l'air surprises d'exister:

Maintenant chaque chose était telle qu'elle est.»

V řádu, ustanoveném Stvořitelem, každá věc měla své poslání a určení.

U všech téměř konvertitů francouzských pozorujeme jednu věc, která na prvý pohled leckoho zarazí: Uvěřili, ale teprve po dlouhé době přiklekli ke Stolu Páně. Jestliže si všimneme jejich života a jejich tvorby po obrácení, vidíme však, jak moudrým byl plán vševědoucího Boha, který nechal tak dlouho tápat v nejistotách a bez Chleba ty, které k sobě vedl. Když nepřítel byl úplně zdolán, pak je povolal. I když ještě vidíme u některých zápas, je to vlastně již jen doznívání ran, které v zápasu padly. V životě a díle konvertitů vládne soulad. Zápas, který dál bojují, jest bojován již ve světle a nejde v něm o nejistotu, o pochybování, nýbrž o dokonalost. Takovým zápasem jest ostatně celý život každého věřícího člověka. Přirozeně, že nastává za nějaký čas po obrácení jakési ochabnutí, neboť tak se stává vždycky po velikém vzmachu, jímž nezbytně bylo i obrácení. Bůh dopouští onu suchost vnitřní, aby k sobě více připoutal člověka

a dává mu i prostředky, jimiž možno nad ní zvítěziti a užítí jí k vnitřnímu, duchovnímu růstu. Zažil ji Claudel i Jammes a další dílo svědčí, že jim prospěla.

Jammes měl růženec a hořel stále mocnější láskou ku Panně Neposkvrněné.

V »Předmluvě k modlitbě růžence«, uveřejněné roku 1916 v »La Croix«, tedy již deset let po obrácení, shrnuje sílu, kterou mu skytala »ta zrna z tvrdého dřeva, dotýkaná Hrobu«, zrna, »která mu zvěštovala spásu. Jako holubice přinášela mír po potopě, tak i mně přinášel mír kříž, který jest k vám připevněn.«

»Jako se vydala Marie k Alžbětě, onen křesťan (Claudel), který měl Krista ve svém srdci, mne navštívil. Věnoval mi ta zrna, která jsou duchovní potravou a která nám dala Panna Maria, když se zjevila sv. Dominikovi. Jsou obrazem chleba eucharistického.«

»Dříve, než jsem jedl opět Chléb Páně, jedl jsem onen chléb Panny, ta zrna růžence, která jsem mísil ve svých prstech. Kdo zemřel, počíná se roditi ve chvíli, kdy se odvažuje chutnati je . . .

Dřevěná zrna, jak jsem vás tiskl ve chvílích agonie svých drahých! Jako hrozen, z něhož chceme vytlačití všechnu šťávu. A z vás vyschlých stékala masť, která uzdravovala ty, jež jsem miloval.«

Jammes opravdu lne k Marii Panně. V díle,

nazvaném »Kostel oděný listím«, pěje o ní tak krásně, jak dovede jen dítě opravdu milující. Sděluje, že ve chvílích vnitřní suchopárnosti bral do ruky růženec jako hrst obilí a jeho zrna vlhká a schopná růstu rozséval po poli stínu a z modliteb takto zasetých vyrůstala hojná žeň. Volal Boha a z hlubin dostával utěšující odpověď, chápal smysl tajemství. Důvěrně rozmlouval s tou, jejíž krása převyšuje krásu andělů, o jednotlivých tajemstvích růžence, vkládaje do svých slov všechnu radost i všechn smutek své duše. A obdržel odpověď, která ho upokojila: Měj trpělivost, dítě, neboť takovým způsobem zpracovávám tvoji duši. Neodcházej ode mne, potřebuji tě, vždyť potřebuji každého ptáčka, aby zpíval na kříži:

»Je laboure ton coeur. Patience, o mon enfant. Ne m'abandonne point, car j'ai besoin de toi. J'ai besoin d'un oiseau pour chanter sur la croix, Veux tu donc me quitter, rouge-gorge de l'âme?«

A na ten hlas odpovídá básník slibem, že bude pěti po celou agonii Boha na čele ověncěném trnovou korunou, a až hrozná koruna rozkvete, ptáče si v ní udělá hnízdo:

»Mon Dieu, sur votre front ceint d'une haie
d'épine

Je chanterai durant toute votre agonie:

Mais lorsque fleurira la couronne terrible,

Vous laisserez l'oiseau y construire son nid.«

Nejkrásnější písni, již vyzpíval básník, šťast-

ný v Bohu, jsou »Georgiques Chrétiennes«. Je to píseň na venkovský život, na prostý lid, který jest krásný a veliký, protože žije z Boha. Když začal tvořit, pěl o něm, ale nyní jest jeho zpěv nasycen silou Nadpřirozena, jímž jest hněteno vše, od tvrdé půdy zemské až k srdci lidskému. Milost skrápí vše svou rosou a proniká svou vůní v ní a jí vyrůstá bytost lidská a dosahuje velikosti.

Venkovský člověk, sedlák, obdělávající pole a zasévající do zorané brázdy zrno, jest dělníkem na poli tajemství Eucharistie, neboť napomáhá růstu zrna, z něhož bude učiněna hostie pro oltář a pro duše chléb — tak hluboko chápe po obrácení básník smysl života rolníkova a jeho práce.

V domě, který »obklopuje štěstí jako modrá voda oblévá ostrov«, bydlí rodina, jež si uchovála vznešenost poctivých rodin venkovských. Starý otec jest milován svými dětmi a mají ho v lásce i služebníci. Každý, kdo přichází do domu, jest vřele vítán, i ten nejposlednější žebrák jest přijímán s láskou, s níž jest mu podáváno i sousto. Tiše je pojídá, a »jeho lžice jakoby dělala kříž pod skloněným čelem«. Děkuje vroucně a žehná všem »ve jménu své bídy, ve jménu krásy všech pozemských věcí«. Přichází občas, vrací se o vánocích, aby usnul svým posledním spánkem. Umírá a před jeho hasnoucím zrakem se objevuje výjev betlemský z první šťastné vá-

noční noci. Básníkovi jest vše symbolem vyšší krásy, neboť nazírá vše okem křesťana, strženeého Kristem, jeho učením a jeho láskou.

Jest rozseto v tomto díle mnoho krásy zářící jako slunce, ale nejvíce jí rozsel v pátém zpěvu, v němž líčí rozhodnutí dcery vstoupiti do kláštera. Oznamuje své rozhodnutí otci, plačíc. Básník prostě líčí onu rozmluvu, ale tím mocněji působí: »Má dcero, děl té, jež pláče, ty naříkáš? Můj otče, odpovídá, přišla má hodina. Má dcero, dí jí, proč pláčeš? Můj otče, musím odejít. Má dcero, myslíš, že se budeš jinde míti lépe? Můj otče, odpovídá, musím jít k Bohu.« Stařec padá na kolena jakoby byl podťat, ale křesťan vítězí v něm nad otcem, »zdvihl čelo ku ptáku sedícímu v hnízdě a zvolal: Bud', věčný Bože, pochválen!«

»Bud' věčný Bože pochválen!« Toť cíl celého života Jammesa člověka, majícího četnou rodinu, a toť cíl i Jammesa básníka.

Claudel našel pomocníka.

POZNÁMKY

- 1) R. Vallery Radot, *Le Réveil de l'Esprit*, 151.
- 2) *Méditations; des Destinées de la Poésie*.
- 3) Fonsegrive, *L'Evolution des Idées dans la France contemporaine*, 31.
- 4) V. Tille, *Úvodem do literatury*, 113.
- 5) R. Salomé, *Du dilletantisme à l'action catholique. Stat' jest uveřejněna v »Témoins du renouveau catholique« od Mainage*, str. 95.
- 6) Claudel, *Ma conversion*, ibid. 64.
- 7) P. Bourget, *Mensonges*, 493.
- 8) J. K. Huysmans, *Na ruby*, 10, 28, 64, 72.
- 9) P. Borget, *Mensonges*, 493.
- 10) Cit. v Agathon *»Les jeunes gens d'aujourd' hui*, 14.
- 11) Fr. Coppée, *Mon franc parler*, III., 12.
- 12) Fr. Coppée, *La bonne souffrance*, 200.
- 13) Coppée, *Mon franc Parler*, II., 82.
- 14) *Un compagnon de Péguy*, Joseph Lotte, 3 ss.
- 15) R. Salomé v *»Témoins«*, 94—95.
- 16) Bertrand v *»Témoins«*, 116.
- 17) Péguy, *L'argent*, 33.
- 18) Všechny citáty jsou vzaty z knihy Mainageovy, obsahující konverse, které sepsali jednotliví spisovatelé po svém obrácení. Str. 63, 95, 198.
- 19) E. Psichari, *Le Voyage du Centurion*, 5—6.
- 20) E. Psichari, *Les Voix, qui crient dans le désert*. 229.
- 21) J. Thorel, *Les Complaintes*, 88.
- 22) ibid. 77, 98, 85.
- 23) Delbousquet, *Prière au Christ*.
- 24) P. Claudel v předmluvě k *»Zábleskům«*
- 25) Rimbaud, *Záblesky*, 84.
- 26) *Le Réveil de l'Esprit*, 87.
- 27) E. Psichari, *Le Voyage*, 12.
- 28) Bertrand v *»Témoins«*, 132.
- 29) *Le Voyage*, 8.
- 30) *L'Argent*, 18, 19.
- 31) D. Halévy, *Ch. Péguy*, 35.

- ³²⁾ Un compagnon de Péguy, 25.
- ³³⁾ L. Constant, Henri du Roure, 20.
- ³⁴⁾ Sembat, Annales des fêtes et cérémonies civiles, červenec—srpen, č. 192.
- ³⁵⁾ V. Laurence, Renouveau, XXXII.
- ³⁶⁾ Claudel, Corona benignitatis anni Dei, 14.
- ³⁷⁾ Fr. Jammes, Feuilles dans le vent, 14.
- ³⁸⁾ Fr. Jammes, Georgiques chrétiennes, 18, 74.
- ³⁹⁾ Le Cardonnel, Carmina sacra, 16, 158, 162, 176.
- ⁴⁰⁾ Delbousquet, Prière au Christ.
- ⁴¹⁾ H. Massis, Le Sacrifice, str. IV. a 79.
- ⁴²⁾ Psichari, Le Voyage, 116.
- ⁴³⁾ Psichari, Les Voix, 129.
- ⁴⁴⁾ ibid., 216.
- ⁴⁵⁾ Mystarium, 50.
- ⁴⁶⁾ V Radotově »Le Réveil«, 158.

Charles Péguy.

Dílo Ch. Péguyho jest u nás málo známo. Přeloženy byly z něho pouze dvě věci a sice: »Koberec svatě Jenofefy a sv. Johanky z Arcu«, a »Mystarium útrpnosti a lásky svatě Johanky z Arcu«. Z posledního díla cituji na konci své studie. Obě knihy tlumočil Reynek a krásně vydalo Studium ve Staré Říši, pan Florián. Ve francouzské literatuře vyšlo o Péguyem mnoho studií. Souborné vydání vychází v Nouvelle Revue Française. Jsou to pěkně vypravené velké svazky. Mimo ně vycházejí některá díla Péguyova samostatně. Ve vydávání »Čtrnáctidenních sešitů« pokračuje syn Péguyho, Marcel.

- ¹⁾ Lotte v »Revue de la Jeunesse«, listopad 1912.
- ²⁾ Jérôme et Jean Tharaud, Notre cher Péguy.
- ³⁾ Un compagnon de Péguy, Joseph Lotte, 7.
- ⁴⁾ ibid, 6.
- ⁵⁾ Tharaud, I., 25 ss.

- ⁶⁾ ibid, I., 54.
- ⁷⁾ ibid, I., 97.
- ⁸⁾ D. Halévy, Charles Péguy, 30.
- ⁹⁾ Un compagnon de Péguy, 25.
- ¹⁰⁾ Tharaud, II., 42.
- ¹¹⁾ Cit. v Tharaud, II., 71—72.
- ¹²⁾ P. Pacary, Pages choisies de Lotte.
- ¹³⁾ R. Johannet, Itinéraires d'Intellectuels, 135.
- ¹⁴⁾ ibid., 176, 177.

J. Lotte:

- ¹⁾ Po válce byla vydána kniha: »Un compagnon de Péguy, Joseph Lotte«, ve které čteme krásnou předmluvu Msgra Batiffola, dále studii o životě a obrácení Latteově a konečně některé stati z jeho »Bulletin des professeurs catholiques«. P. Pacary vydal »Pages choisies de Lotte«, z nichž cituji ke konci své stati.
- ²⁾ Tharaud, Notre cher Péguy, II., 112.

Paul Claudel.

P. Claudel jest u nás dobře znám. Působil zde před válkou jako konsul v Praze, kterou velice miloval. Naším národním patronům věnoval několik písní opravdu krásných a prodchnutých velikou láskou. Reynek je přeložil. Byly vydány v Dobrém díle ve Staré Říši a častokráte otištěny i v denních listech a v časopisech. Do češtiny překládal Claudela jednak Miloš Marten, jehož tlumočení »Zvěstování Panny Marie« jest překrásné, a pak p. Reynek, který přeložil a u L. Kuncíře v Praze vydal: »Patero velkých Od«, »Tři básně z války«. U téhož nakladatele vyšla knížečka: »Přednáška o mém díle«, kterou cituji na několika místech ve své stati. Drama »Sedmý den odpočinku«, »Křížovou cestu«, vydal rovněž L. Kuncíř.

- ¹⁾ Claudel vylíčil svoji konversi v Revue des Jeunes,

10. října 1913. Th. Mainage ji přejal do své knihy, ve které čteme o obráceníh několika spisovatelů francouzských.

- ²⁾ Paul Claudel, *Patero Velikých Od, Magnifikat*, 65 ss. Přel. Boh. Reynek. Vyd. Lad. Kuncíř 1920.
- ³⁾ Processional v »Pateru Velikých Od«, 167—168.
- ⁴⁾ E. Sainte — Marie Perrin, *Introduction à l'oeuvre de Paul Claudel*, 103.
- ⁵⁾ G. Duhamel: *Paul Claudel*.
- ⁶⁾ P. Moreau, *Revue des Jeunes*, 1924.
- ⁷⁾ Paul Claudel o svém díle, 16. vyd. L. Kuncíře.
- ⁸⁾ V tomto názoru jest s ním za jedno i G. Duhamel ve svém výstižném díle o Claudelovi, které podává dosud nejucelenější kritiku.
- ⁹⁾ J. Rivière, *Études*.
- ¹⁰⁾ H. Massis, *Les Jugements II., Appendice*.
- ¹¹⁾ ibidem.
- ¹²⁾ A. Gide, *Charles Louis Philippe*.

Francis Jammes.

- ¹⁾ Konversi svoji uveřejnil Fr. Jammes v »*Revue des Jeunes*«, odkud ji přetiskl P. Mainage ve svých »*Témoins*« hned po konversi Claudelově. Z Jammesových děl jsou přeloženy do češtiny: »*Růženec ve slunci*«. »*Kniha o svatém Josefu*«, »*Román zajičův*«. Vyšly nákl. L. Kuncíře.

O B S A H

Úvodem

*Katolická obroda ve francouzské literatuře od let
osmdesátých* 11

Od metafysiky učitelů k metafysice kněží:

Charles Péguy 67

Cestou bolesti k Bohu: Josef Lotte 119

Od scientismu ke katolicismu: Paul Claudel 135

K plné radosti v Bohu: Francis Jammes 167

Návrat vzdělců od dra J. Krlína. Obálku navrhl
akad. malíř R. Pařízek. Vytiskla Československá akc.
tiskárna v Praze L. P. 1930. Knihy »Života«, Praha II.,
Spálená 15. Cena obyč. výtisku 20 Kč, na lepším papíře
40 Kč.